

รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา
สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
SAFE AGRICULTURE DEVELOPMENT MODEL FOR LOCAL
COMMUNITY BASE ON THE KING'S PHILOSOPHY FOR
MUONG-KHAM VILLAGE, PONGYANG SUBDISTRICT,
MAE RIM DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

อรรถ อัจฉริยมณตรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พ.ศ. 2568

หัวข้อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์
พระราชาสหกิจเกษตรชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัด
เชียงใหม่

ผู้วิจัย อัศถ์ อัจฉริยมนตรี

สาขาวิชา ศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.นครินทร์ พริบไหว
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.ชุตินันท์ เสมมहाศักดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์.ดร.วัชรชัย ศุภดิษฐ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์.ดร.ภาสกร นันทพานิช)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.นครินทร์ พริบไหว)

..... กรรมการ
(อาจารย์.ดร.ชุตินันท์ เสมมहाศักดิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

วันที่ เดือน..... พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย : อัคร อัจฉริยมนตรี

สาขาวิชา : ศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.นครินทร์ พริบไหว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

: อาจารย์ ดร.ชุตินันท์ สุ่มมหาศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการทำเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยงบนพื้นฐานศาสตร์พระราช 3) ทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราช โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 220 คน 2) ผู้บริโภคสินค้าเกษตร จำนวน 50 คน 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้าน จำนวน 10 คน และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การจัดประชุมกลุ่มย่อย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก การจัดทำ TOWS Matrix และการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคเดลฟาย

ผลการวิจัยพบว่า ในด้านบริบทเชิงพื้นที่ สังคมและเศรษฐกิจ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (56.4%) มีอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มีอายุเฉลี่ย 56 ปี เน้นการปลูกเพื่อขายให้พ่อค้าคนกลางเป็นหลัก (91.4%) รายได้ของครัวเรือนอยู่ในช่วง 20,001 – 30,000 บาทต่อเดือน ไม่มีหนี้สิน (79.5%) และมากกว่าครึ่งหนึ่งมีการออมเงิน (52.3%) เกษตรกร

ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในกลุ่มของหมู่บ้าน (61.4%) ในส่วนของปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ 4 ปัจจัย ได้แก่ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และภาระหนี้สิน เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) กับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชฯ ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัย พบว่า มีคะแนนความรู้เฉลี่ยในการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยอยู่ในระดับมาก (16-20 คะแนน) โดยมีเป้าหมายหลักในคุณภาพ และมีมาตรฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจัยด้านการตลาดในด้านผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรปลอดภัย ($b = 0.534$) คุณสมบัติรูปร่างจากภายนอก บรรลุภัณฑ์ และตราสินค้าที่มีมาตรฐานเชื่อถือ สำหรับปัจจัยด้านจิตวิทยา เกษตรกรมีการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ระดับของการรับรู้โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.93 ± 0.952 ในขณะที่การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตรปลอดภัยในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” ด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ± 0.836 ส่วนระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยที่ 4.39 ± 0.820 อยู่ในระดับ “มากที่สุด” ทั้งนี้เมื่อนำผลการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และการรับรู้ข่าวสารด้านเกษตรปลอดภัย มาวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย (GAP) พบว่า การรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการรับรู้ข่าวสารด้านเกษตรปลอดภัยมีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลใน “เชิงบวก” ต่อการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

เมื่อทำการสังเคราะห์ผลการวิจัย ร่วมกับการทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญ จึงได้รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีชื่อว่า “MICKs Model” ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน บนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

Marketing Management คือ 4 กลยุทธ์ในการจัดการตลาด

Innovation คือ 2 กลยุทธ์ในด้านนวัตกรรม

Collaborative Network คือ 2 กลยุทธ์ในด้านเครือข่ายความร่วมมือ

Knowledge Management คือ 4 กลยุทธ์ในการจัดการความรู้

Sufficiency Economy Philosophy คือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ตามรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้กับชุมชนที่มีลักษณะทางภูมิสังคม ได้แก่ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นชุมชนที่มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความสามัคคีปรองดอง ที่สำคัญการนำไปปรับใช้ต้องอยู่บนพื้นฐานศาสตร์พระราชฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะทำให้การขับเคลื่อนระบบเกษตรปลอดภัยของชุมชนเกิดความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การเกษตรปลอดภัย, ศาสตร์พระราชา

The Title : Safe Agriculture Development Model for Local Community Base on the King's Philosophy for Muong-Kham Village, Pongyang Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province

The Author : Att Atchariyamontree

Program : Science for Sustainable Local Development

Thesis Advisors

: Assistant Professor Dr.Nakarin Pripwai	Advisor
: Dr. Chutiwalanch Semmahasak	Co – advisor
: Assistant Professor Dr. Kittisak Chotikadachanarong	Co – advisor

ABSTRACT

The objectives of this study were to: 1) study the context and analyze the factors affecting safe agriculture in Muong Kham Village, Pong Yang Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province; 2) develop an appropriate model of safe agriculture for the Muong Kham Village, Pong Yang Subdistrict, based on the Philosophy of Sufficiency Economy; and 3) assess the suitability and feasibility of the developed safe agriculture model for Muong Kham Village, Pong Yang Subdistrict, based on the Philosophy of Sufficiency Economy. This study employed a mixed methods research approach. The study population consisted of four groups: 1) 220 heads of farming households, 2) 50 agricultural product consumers, 3) 10 stakeholders involved in promoting safe agriculture in the village, and 4) 20 experts in safe agriculture promotion. The research instruments included questionnaires and focus group discussions. Data analysis utilized descriptive statistics such as percentage, mean, standard deviation, chi-square and multiple regression analysis. Additionally, SWOT analysis, TOWS matrix formulation, and expert judgment through the Delphi Technique were applied.

Results of this study revealed that most heads of farming households (56.4%) were female, with an average age of 56 years. The majority engage in agriculture as their primary occupation, selling produce mainly to middlemen (91.4%). The socio-economic factors such as

age, group membership, land use rights, and debt obligations significantly correlate with farmers' awareness of the Sufficiency Economy Philosophy ($p < 0.01$). Farmers demonstrated a high level of knowledge and adherence to safe agricultural practices, with an emphasis on quality standards and market demands ($b = 0.534$). Furthermore, awareness of the Sufficiency Economy Philosophy and exposure to safe agriculture information positively influenced adherence to Good Agricultural Practices (GAP).

Concerning the factors influencing safe agriculture, the average knowledge score for compliance with safe agricultural practices was high (16-20 points), emphasizing quality and standards aligned with consumer demands. Marketing factors, particularly product attributes such as appearance, packaging, and reliable certification ($b = 0.534$), played a crucial role. In terms of psychological factors, farmers demonstrated high awareness of the Sufficiency Economy Philosophy, with an overall awareness score of 3.93 ± 0.952 , and similarly, agricultural safety awareness was high (4.11 ± 0.836). The level of compliance with safe agricultural practices was the highest, with an average score of 4.39 ± 0.820 . A correlation analysis between awareness of the Sufficiency Economy Philosophy, awareness of agricultural safety, and compliance with Good Agricultural Practices (GAP) revealed a positive influence of these awareness factors on safe agricultural practices.

Upon synthesizing the research findings and expert validation, an appropriate model for developing safe agriculture for Ban Muang Kham community, named the "MICKs Model," was formulated. It comprises four key components based on the Sufficiency Economy Philosophy:

1. Marketing Management: Four strategies related to market management
2. Innovation: Two strategies focused on innovation
3. Collaborative Network: Two strategies concerning collaborative networking
4. Knowledge Management: Four strategies related to knowledge management
5. Sufficiency Economy Philosophy (SEP)

However, this safe agriculture development model can be adapted for communities with similar socio-geographical characteristics, such as kinship-based relationships, strong community leadership, mutual support, and unity. However, the implementation of this model must be grounded in the King's Philosophy, particularly the Sufficiency Economy Philosophy, to ensure sustainable success in promoting safe agriculture within the community.

Keywords: Development Model, Safe Agriculture, Sufficiency Economy Philosophy

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความกรุณาจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ ดร.วิชชัย ศุกดิษฐ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร นันทพานิช กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรธิปไหว อาจารย์ ดร.ชุติวัดัญชน์ เสมมหาศักดิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชาณรงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้แก้ไขให้ข้อเสนอแนะในทางวิชาการ

กราบขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้านม่วงคำ ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ ท่านนายกเทศบาลตำบลโป่งแยง บุคลากร นักวิชาการประจำเทศบาลตำบลโป่งแยงทุกท่าน และนักวิชาการเกษตรประจำตำบลโป่งแยง และสำนักงานเกษตรอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์คำปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชน การประสานงานกับเกษตรกรทั้งทางตรงและทางอ้อม การวางแผนเก็บข้อมูลแบบสอบถาม เวิร์กช็อป และให้ข้อเสนอแนะในมุมมองของการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านการเกษตร รวมถึงครัวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำที่ให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมถึงกำลังใจจากครอบครัวทุกคน

จากการจัดทำคู่มือฉบับนี้ ทำให้ได้ข้อมูลการรับรู้และความสัมพันธ์ระหว่างการทำเกษตรปลอดภัย และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำเพื่อขับเคลื่อนการทำเกษตรปลอดภัย และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้ต่อไปในอนาคต จึงนับว่าการวิจัยนี้ได้มีส่วนช่วยผลักดันให้มีการทำงานเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกษตรกร ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตรและหันกลับมาใช้รูปแบบการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลมั่นคง และยั่งยืน บนพื้นฐานศาสตร์พระราชาในชุมชนต่อไป

อัศม์ อัจฉริยมนตรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ข
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
สมมติฐานการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเกษตรปลอดภัย.....	10
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร	18
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร	25
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยอมรับ	33
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	36
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา	38
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	43
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย60
	รูปแบบการวิจัย.....60
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง60
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....61
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....65
	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้.....70
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....72
	บริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ
	ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่72
	การสร้างแบบจำลองรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ
	ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่116
	การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตร
	ปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม
	จังหวัดเชียงใหม่.....126
5	สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....130
	สรุป และอภิปรายผลการวิจัย131
	ข้อเสนอแนะ.....145
บรรณานุกรม.....	146
ภาคผนวก.....	158
	ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....159
	ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์.....163
	ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย173
ประวัติผู้วิจัย.....	192

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1	จำนวน และคำร้อยละของผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล75
4.2	จำนวน และคำร้อยละของผู้ให้ข้อมูลภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน ...79
4.3	การกระจายของคะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย85
4.4	จำนวนและร้อยละระดับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย.....86
4.5	จำนวน และร้อยละการตอบคำถามในความรู้การปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย87
4.6	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย90
4.7	ผลการประเมินสุขภาพโดยรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ92
4.8	ผลการสอบถามข้อมูลค่าเฉลี่ยเพื่อวัดความเสี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมี ในร่างกายของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ ในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา.....92
4.9	ความคิดเห็นของการเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ...94
4.10	ความคิดเห็นในการตัดสินใจ “ลด ลด เลิก” การใช้สารเคมีทางการเกษตร ของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ.....95
4.11	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเกษตร ปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ.....96
4.12	จำนวนและร้อยละความคิดเห็นของเกษตรกรต่อรูปแบบการส่งเสริมเกษตร ปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ (N = 220)97
4.13	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์ พระราชของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ99
4.14	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้รับทราบในหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ.....100
4.15	จำนวนและคำร้อยละของผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล (กลุ่มผู้บริ โภค).....101
4.16	จำนวนและคำร้อยละของผู้ให้ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตร ปลอดภัย.....103
4.17	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเหตุผลของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าเกษตร ปลอดภัย.....105

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.18	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพล ต่อผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย107
4.19	การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square) ระหว่างตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และการระเหินถิ่นกับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรชุมชน บ้านม่วงคำ110
4.20	การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square) ระหว่างตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และการออมเงินกับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกร ชุมชนบ้านม่วงคำ.....111
4.21	ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการตลาดกับความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตร ปลอดภัยที่มาจากหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่...113
4.22	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและประโยชน์ของเกษตรกรปลอดภัย และการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ การปฏิบัติตามหลัก เกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่115
4.23	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก โดยใช้ SWOT analysis.....118
4.24	ผลการกำหนดรูปแบบโดยใช้ตาราง TOWS Matrix.....122
4.25	ลำดับของข้อความในรูปแบบการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัยบนพื้นฐานศาสตร์ พระราชสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเรียงจากคำขวัญฐานสูงสุดลงมา128

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
2.1	กระบวนการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่.....	29
4.1	แบบจำลองรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ.....	125
4.2	รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ (MICKs Model).....	129
5.1	วงจรความรู้ด้านการเกษตร (Agricultural Literacy Cycle).....	142

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเกษตรกรรมทั่วโลกมีใช้สารเคมีเกษตรเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสารกำจัดศัตรูพืช (Pesticide) ในประเทศที่มีพื้นที่ทำการเกษตรขนาดใหญ่ จากรายงานขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) การใช้ในช่วงปี พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2565 พบว่า ในปี พ.ศ. 2565 มีปริมาณการใช้สารเคมีเกษตรป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มากกว่า 3.70 ล้านตัน ของสารออกฤทธิ์ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2564 ถึงร้อยละ 4 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประเทศที่พบการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมาก ได้แก่ บราซิล อิตาลี จีน เวียดนาม เป็นต้น ซึ่งมีการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากถึง 1.8 และ 0.5 ล้านตันต่อปี ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการใช้สารเคมีเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2570 ตลาดสารกำจัดศัตรูพืชทั่วโลกอาจมีมูลค่าสูงมากกว่า 9 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ

จากข้อมูลของสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร (2564) พบว่าหน่วยงานภาครัฐบาลทั่วโลกได้ปรับมาตรการและข้อกำหนดปริมาณการใช้สารเคมี รวมถึงระบับการใช้สารต้องห้ามบางชนิด ทำให้ภาคอุตสาหกรรมสารเคมีเกษตรต้องปรับตัวตามไปด้วย เช่น รัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกาสั่งห้ามการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชที่มีสารคลอร์ไพริฟอส (Chlorpyrifos) เป็นส่วนผสม และถูกห้ามใช้ในกลุ่มเกษตรกรตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 โดยมีระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจนถึงปี พ.ศ. 2565 ส่วนสหภาพยุโรป เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2561 ที่องค์กรสาธารณะจำนวนมากออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องห้ามใช้สารกลุ่มนีโอนิโคตินอยด์ (Neonicotinoids) เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มประชาชน 1 แสนคน ในประเทศสวีเดนแลนด์ ร่วมลงชื่อคัดค้านการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในการเกษตร อุตสาหกรรม และอาหารนำเข้า จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎหมายให้มีการห้ามใช้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นประเทศที่ 2 รองลงมาจากประเทศญี่ปุ่น ที่ห้ามใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างเต็มรูปแบบ

สำหรับประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2555 - 2560 ปริมาณการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยมีปริมาณสูงสุดมากถึง 197 ล้านกิโลกรัม (สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร, 2567) ซึ่งภาครัฐบาลต้องมีมาตรการควบคุม และมีกระบวนการส่งเสริมด้านเกษตรปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลด้านความเสี่ยง และผลกระทบจากสารพิษที่อยู่ในผลิตภัณฑ์เคมีการเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ผู้บริโภค และผู้ส่งออกสินค้าเกษตรไปยังต่างประเทศ อย่างไรก็ตามภาครัฐบาลได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการลดปริมาณการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรของประเทศไทย ดังเห็นได้จากข้อมูลการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรย้อนหลัง 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2564-2566 พบว่า แนวโน้มปริมาณการนำเข้ามีความผันผวน ลดลงจาก 136 ล้าน กิโลกรัม เป็น 114 ล้าน กิโลกรัม และเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2566 เป็น 141 ล้าน กิโลกรัม ตามลำดับ (สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตรกรมวิชาการเกษตร, 2567)

ภาคการเกษตรนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย จากข้อมูลการทำสำมะโนการเกษตรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนประชากรในภาคเกษตร จำนวน 25 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรไทยทั้งหมด โดยรัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่มุ่งเน้นการยกระดับภาคการเกษตรของประเทศไทย เพื่อสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่เกษตรกร โดยมีแนวทางสำคัญที่ส่งเสริมให้เกษตรกรให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างสมดุล โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลและประยุกต์ใช้เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในเป้าหมายที่ 12 รวมถึงการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทำเกษตรปลอดภัย ด้วยมาตรการ “ลด ละ เลิก” ใช้สารเคมีทางการเกษตร ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับรู้เกี่ยวกับอันตรายจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2567 จากการดำเนินงานดังกล่าว พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ ร้านจำหน่ายสารกำจัดศัตรูพืช ตลาดบนผลิตภัณฑ์ และสื่อต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้สินค้าเกษตรปลอดภัยที่ถูกรับรองคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัยที่มีการตรวจรับรองแหล่งผลิตพืช ประมง ปศุสัตว์ รวมทั้งสิ้น 258,232 แห่ง (สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2567) สำหรับจังหวัดเชียงใหม่นั้นได้มีการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งเกษตรปลอดภัย ซึ่งระบุไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566- 2570) ในการขับเคลื่อนเกษตรปลอดภัย เกษตรแปรรูปมูลค่าสูงตลอดห่วงโซ่มูลค่า และพัฒนานวัตกรรมอาหารแห่งอนาคต ภายใต้ Bio Circular และ Green Economy Model (BCG Model) จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่านโยบายของภาครัฐบาลยังคงให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้านการทำเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

ตำบลโป่งแยง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขา และภูเขา มีป่าต้นน้ำ และลำห้วย อากาศเย็น ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าประเภทป่าผลัดใบ มีจำนวน 23,446 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 71.92 ของพื้นที่ทั้งหมด มีลำน้ำแม่สาไหลผ่านความยาวตลอดลำน้ำ 24 กิโลเมตร จากการสำรวจประชากรของกรมการปกครอง (2567) พบว่า มีประชากรรวมทั้งสิ้น 11,317 คน รวม 3,527 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นจำนวน 7,523 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.10 ของพื้นที่ทั้งหมด ระบบการปลูกพืชในตำบลโป่งแยง มีทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการปลูกพืชหมุนเวียน โดยพืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ พริกหวาน กะหล่ำปลี เบญจมาศ เยอบีร่า ซาโยเต้ ถั่วแขก และถั่วลิสง เป็นต้น การเกษตรในตำบลโป่งแยง มีการเริ่มต้นมาจากระบบพ่อเลียงที่เป็นการให้ลูกสวนยืมเงินเพื่อลงทุนการเพาะปลูก และลูกสวนต้องขายผลผลิตคืนให้แก่พ่อเลียงเท่านั้น จนระยะต่อมาได้รับการส่งเสริมการปลูกของพ่อค้าคนกลาง ที่รวบรวมผลผลิตจากลูกสวนและรับซื้อจากเกษตรกรรายอื่น ๆ ทั่วไป รวมถึงในระบบส่งเสริมเกษตรแบบพันธะสัญญาจากบริษัทเอกชน และระบบการส่งเสริมการเกษตรจากภาครัฐ (สำนักงานเกษตรอำเภอ) และระบบการส่งเสริมโดยมูลนิธิโครงการหลวง ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ โครงการหลวงหนองหอย โครงการหลวงทุ่งเริง และโครงการหลวงแม่สาใหม่ อย่างไรก็ตามสถานการณ์การผลิตพืชอาหารในอดีตจนถึงปัจจุบันของเกษตรกรตำบลโป่งแยงยังคงพึ่งพาการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นหลัก แต่มีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านม่วงคำ ที่มีความต้องการลดความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรลง ทั้งที่เป็นพื้นที่ดินของเกษตรกรเอง และพื้นที่ให้คนต่างถิ่นเช่าเพื่อทำการเกษตร รวมถึงต้องการแนวทางปรับปรุงบำรุงดิน และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในพื้นที่การเกษตร เพื่อพร้อมที่จะเข้าสู่ระบบการเกษตรกรรมที่ยั่งยืนได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับการผลิตพืชอาหารภายใต้ระบบเกษตรปลอดภัย หรือระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับพืชอาหาร (Good Agricultural Practices for Food Crops) ที่เป็นแนวทางในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย โดยการปฏิบัติที่ปลอดภัยต่อเกษตรกร ผลผลิตไม่เกิดการปนเปื้อนของอันตรายต่อการบริโภค คำนึงถึงการปฏิบัติที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางด้านการเกษตร ด้านเศรษฐกิจและสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาไว้ในมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 9001-2556 (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2567)

หมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนที่ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกชาอัสสัมและเก็บใบชามาทำเป็น “เมี่ยง” แต่เนื่องจากจะมีรายได้เพียงปีละครั้งเท่านั้น จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มทดลองปลูกพืชผักอื่น ๆ ทั้งพืชระยะสั้น พืชระยะยาว ที่พอทำให้มีรายได้มากขึ้นและหมุนเวียนได้ตลอดปี เช่น ผักซาโยเต้

แตงกวา มะเขือเทศราชินี กระแตอ่องกง ผักชี พริกหวาน ถั่วฝักยาว หอมหัวใหญ่ บล๊อคโคลี โดยเฉพาะ ผักสลัด และสตรอเบอรี่ ที่ปลูกโดยไม่ใช้ดิน หรือที่เรียกกันว่า ไฮโดรโปนิคส์ (Hydroponics) เกษตรกรบางกลุ่มปลูกและขายส่งไม้ดอกตกแต่ง เช่น ดอกเบญจมาศ ดอกกุหลาบ และดอกดาวเรือง เป็นต้น เกษตรกรได้ผลผลิตและราคาที่ค่อนข้างสูง ในภาพรวมระบบการเกษตรในหมู่บ้านม่วงคำ เป็น “ระบบวนเกษตร” มีการปลูกพืชแบบผสมผสานร่วมกับป่าไม้ มีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันออกไป หมู่บ้านม่วงคำเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีการจัดการทรัพยากรเพื่อส่วนรวมให้เกิดการรักษาป่าที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำ ซึ่งปัจจุบันบ้านม่วงคำมีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 200 ไร่ ถือเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนที่ต้องดูแลร่วมกันเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายของชุมชน นอกจากนี้หมู่บ้านม่วงคำยังเป็นสถานที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาพักผ่อนในตำบลโป่งแยง ด้วยสภาพพื้นที่อยู่บริเวณเชิงเขาและเป็นที่ราบหุบเขาโดยรอบ ทำให้มีบรรยากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี มีหมอกยามเช้า สามารถชมวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศทาง ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น และทำการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการทำอาชีพเกษตรกรรม แต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่บางส่วนของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ยังคงมีการให้บุคคลภายนอกเข้ามาเช่าที่แบบกึ่งถาวร ทำให้เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำเสียที่เกิดจากการทำเกษตรแบบเข้มข้น ที่ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเป็นพิษและอันตรายต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก

ดังนั้นการพัฒนาตำบลโป่งแยงให้เป็นพื้นที่ทำเกษตรปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีความจำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของตำบล เพื่อช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรและรูปแบบการเพาะปลูกสู่การเป็นพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนที่สำคัญ การน้อมนำเอาศาสตร์พระราชานองในหลวงรัชกาลที่ 9 มาบูรณาการร่วมกับศาสตร์ทางการเกษตร ยังสอดคล้องกับแนวนโยบายในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ เนื่องจากศาสตร์พระราชานองเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยแนวคิดและแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการองค์รวม พิจารณาความสัมพันธ์ในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ชุมชนเกิดความ “เข้าใจ” จากรูปแบบในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย เกษตรกรเกิดความตระหนักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีทางการเกษตร และยกระดับสู่การ “เข้าถึง” โดยนำแนวทางเกษตรปลอดภัยไปใช้ปฏิบัติจริง และเห็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม จนนำไปสู่ผลลัพธ์ในการยกระดับความเป็นอยู่ของวิถีชีวิตให้ดีขึ้น จึงเกิดการ “พัฒนา” ขยายผลรูปแบบที่เหมาะสมของการทำเกษตรปลอดภัยให้แก่เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่ศาสตร์ทางการเกษตรเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีส่วนช่วยในการสร้างรากฐานของการทำเกษตรปลอดภัยอย่างถูกต้อง จนนำไปสู่การยอมรับ (Adoption) การนำไปปฏิบัติจนเกิด

การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการทำเกษตรกรรมในชุมชนบนพื้นฐานของการคำนึงถึงความปลอดภัย
ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชน
บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ
ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา
3. เพื่อทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตร
ปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ได้รู้แบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา
ในกรณีศึกษาชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้
ความเข้าใจในพื้นฐานศาสตร์พระราชา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิต
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงเกษตรกรทั่วไปในชุมชนท้องถิ่นสามารถนำ
รูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตามบริบทและภูมิสังคมของตนเอง
รวมถึงการน้อมนำพื้นฐานศาสตร์พระราชาไปปรับใช้ได้ในการดำเนินชีวิต
4. เกษตรกรและชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ทราบ
ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกษตรปลอดภัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และ
สิทธิการใช้พื้นที่ และเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ รายจ่าย การออม และภาระหนี้สิน มีผลต่อการรับรู้
พื้นฐานศาสตร์พระราชา และการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ปัจจัยทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์สินค้า ด้านราคา ด้านการจัด
จำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด มีผลต่อความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย
จากชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

3. การรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราช การรับรู้ข่าวสารและประโยชน์ของเกษตรปลอดภัย และการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยของเกษตรกร ในชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

4. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย จะทำให้เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีความรอบรู้ ด้านเกษตรปลอดภัยได้ดี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ในพื้นที่ชุมชนบ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน โดยทำการคัดเลือกหัวหน้าครัวเรือนละ 1 คน เป็นผู้ให้ ข้อมูล 2) ผู้บริโภคสินค้าเกษตรจากตำบลโป่งแยง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 50 คน 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยการสุ่มตัวอย่าง แบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย โดยเลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีคุณสมบัติที่เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านการส่งเสริม เกษตรปลอดภัย หรือเป็นผู้มีผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในด้านการเกษตรปลอดภัย หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในแนวทางเกษตรปลอดภัยมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 20 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์ พระราชาเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ในการปฏิบัติตามหลักการทำเกษตรปลอดภัย ร่วมกับแนวคิด ในการส่งเสริมการเกษตร และการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขต และ เนื้อหาในการศึกษาดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชน ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลเชิงกายภาพ ในบริบทเกษตรกรรมเชิงพื้นที่ของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยงอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร องค์ความรู้และการปฏิบัติตามหลัก เกษตรปลอดภัย การรับรู้รับทราบเกี่ยวกับพื้นฐานศาสตร์พระราช รวมถึงการศึกษาลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ ทัศนคติ ความคิดเห็น และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย ที่มาจากชุมชนบ้านม่วงคำ

2. การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราช อาศัยกรอบเนื้อหาของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) และใช้วิธีการ Matching Strategy ด้วยแนวคิด TOWS Matrix ในการร่างกลยุทธ์และแนวทางในการถ่ายทอดกลยุทธ์สู่การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย

3. การทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราช พิจารณาเนื้อหาจากการรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ หรือนักวิชาการ หรือผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรปลอดภัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นฉันทามติที่มีความสอดคล้องกัน

ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาการทำเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ในระหว่างปี พ.ศ. 2565-2567

ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยนี้ได้ศึกษาเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความชัดเจนในกรดำเนินงานวิจัย จึงนิยามศัพท์ปฏิบัติการที่สำคัญไว้ดังนี้

การส่งเสริมเกษตรปลอดภัย (Safe Agricultural Extension) หมายถึง กระบวนการให้คำแนะนำช่วยเหลือ โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ หรือแนวปฏิบัติที่ดีจากนักส่งเสริมการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่ทำการเกษตรปลอดภัย ซึ่งเป็นการเกษตรที่คำนึงถึงความปลอดภัยของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้บริโภค รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นไปได้ในการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งมีข้อปฏิบัติตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practices: GAP) ถือได้ว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษาจากระบบ เน้นการมีส่วนร่วมทำงานกับเกษตรกรให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม

การรับรู้รับทราบศาสตร์พระราช หมายถึง การรับรู้รับทราบ พระราชดำริ (King Initiate) พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ได้มีการนำไปปฏิบัติ โดยมีการประยุกต์ร่วมกับวิชาการด้านต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นฐาน ได้แก่ 1) เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา 2) หลักการทรงงาน 3) หลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) หลักการพึ่งพาตนเอง 5) การเกษตรทฤษฎีใหม่ และ 6) การเกษตรแบบไร้นาสวนผสม และ โกง หนอง นา เพื่อการพัฒนาประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุข

กรอบแนวคิดการวิจัย

ชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ประสบกับปัญหาจากการใช้สารเคมีเกษตรในพื้นที่เกษตรกรรมมาอย่างยาวนาน และจากการลงพื้นที่ศึกษา พบว่า ชุมชนมีความต้องการลดปริมาณการใช้สารเคมีทางการเกษตรลง จึงทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน รวมไปถึงเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในระดับอำเภอ และในระดับตำบล และผู้บริโภคลิ้นค้าเกษตรปลอดภัยจากชุมชนบ้านม่วงคำ บนพื้นฐานของการศึกษาบริบทการทำเกษตรกรรมในชุมชน การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมในชุมชน การวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา และปัจจัยทางการตลาด ที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย รวมถึงการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา และความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ และนำมาสังเคราะห์ร่วมกันจนนำไปสู่การวางกลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมต่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานของศาสตร์พระราชา ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิด รวมถึงขอบเขตของการศึกษาที่แสดงไว้ในบทที่ 1 ผู้วิจัยได้ประมวลสาระความรู้ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร
3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยอมรับ
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
6. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา
7. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
8. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเกษตรปลอดภัย

ในปัจจุบันการผลิตทางการเกษตรของประเทศ พบว่า มีการพึ่งพาสารเคมีในปริมาณมาก จนเกินความจำเป็นทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น และมีสารพิษตกค้างในผลผลิต ส่งผลต่อสุขภาพของเกษตรกร และความปลอดภัยของผู้บริโภค รวมถึงสร้างมลพิษให้กับสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2568) ได้ให้ความหมายของการเกษตรปลอดภัย หรือการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practices: GAP) คือ ระบบการผลิตทางการเกษตรที่อนุญาตให้ใช้สารเคมีทางการเกษตร และปุ๋ยเคมี ในกระบวนการผลิตได้ แต่ต้องใช้ในปริมาณที่ถูกต้องตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งจะทำให้สินค้าเกษตรที่เก็บเกี่ยวมาแล้วนั้นมีปริมาณสารพิษตกค้างอยู่ในระดับต่ำ แต่ยังคงมีความปลอดภัยต่อการจำหน่ายสินค้าเกษตรไปยังผู้บริโภค

สมาคมการค้าปุ๋ยและธุรกิจการเกษตรไทย (2567) ได้กล่าวถึง การเกษตรปลอดภัยที่สามารถจัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มเกษตรกรที่ไม่พึ่งพาการใช้สารเคมีทางการเกษตรใช้แต่ผลิตผล หรือปัจจัยธรรมชาติที่มีอยู่ การทำการเกษตรกลุ่มนี้ไม่เน้นปริมาณ หรือผลตอบแทนจากผลิตผล จึงทำให้ผลผลิตอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

2. กลุ่มเกษตรกรที่ผสมผสานการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีในพื้นที่ของตนเอง ร่วมกับการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น ซึ่งในกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะเกิดทรัพยากรดินเสื่อมโทรม และมีปัจจัยการผลิตจากธรรมชาติน้อยลง ทำให้อาจปรับเปลี่ยนมาใช้สารเคมีทางการเกษตรทั้งหมด

3. กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตพืชเศรษฐกิจในเชิงพาณิชย์ หรือการเกษตรเชิงเดี่ยวที่เน้นการสร้างผลตอบแทนที่ขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิต จึงใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพและให้ผลรวดเร็ว กลุ่มนี้ใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นหลัก แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ไม่ถูกต้องและขาดประสิทธิภาพ

อาจสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มนี้ ควรที่จะได้รับการส่งเสริมด้านการเกษตรปลอดภัย ซึ่งเป็นระบบการเกษตรที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้พัฒนาและส่งเสริมให้เป็นระบบมาตรฐานของประเทศไทย โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้บริโภค รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และความเป็นไปได้ในการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่า “ระบบเกษตรดีที่เหมาะสม” หรือ GAP (Good Agricultural Practices) ระบบนี้มีข้อกำหนดที่แตกต่างกันตามรูปแบบของการเกษตร เช่น ด้านกิจกรรม ด้านปศุสัตว์ และด้านประมง

นอกจากนี้หน่วยงานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรปลอดภัย คือ สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรแห่งชาติ (2567) ได้ให้คำนิยามของ เกษตรปลอดภัย หรือหลักการปฏิบัติทางการเกษตรดี (Good Agricultural Practices: GAP) คือ แนวทางการทำเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ และปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยกระบวนการผลิตต้องมีความปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รายได้จากผลผลิตที่ได้รับมีความคุ้มค่าจากการลงทุน และการปฏิบัติทางการเกษตรต้องก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยได้มีการกำหนดข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ครอบคลุมสินค้า 3 ประเภท ได้แก่ พืชอาหาร ปศุสัตว์ และประมง เรียกว่า

มาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.) หากเกษตรกรสามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ได้ จะสามารถขอรับการตรวจประเมิน เพื่อรับใบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรได้

แนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรแห่งชาติ (2562) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชอาหาร (มกษ.9001-2556) หมายถึง แนวทางการทำเกษตรเพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและปลอดภัย ไม่มีการปนเปื้อนสิ่งอันตรายต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ให้เกษตรกรผู้ผลิตได้นำไปปฏิบัติโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความปลอดภัย โดยพืชอาหารตามมาตรฐานนี้ หมายถึง ผัก ผลไม้ พืชไร่ พืชเครื่องเทศ พืชสมุนไพร ที่ใช้เป็นอาหาร โดยมีข้อกำหนด 8 ประการ ได้แก่

1.1 น้ำ ต้องมาจากแหล่งที่สะอาด ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนต่อผลผลิตต้องมีการบำบัดน้ำเสียไม่ให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

1.2 พื้นที่ปลูก ต้องไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุหรือสิ่งอันตรายต่อผลผลิต ต้องมีการบันทึกการใช้สารเคมี รวมทั้งการปลูกต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

1.3 วัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร ให้ใช้เฉพาะวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมวิชาการเกษตรเท่านั้น ต้องมีการจัดการใช้งานที่ดี เช่น เลือกรูปทรงและวิธีพ่นยาที่ถูกต้องมี การเก็บสารเคมีเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล

1.4 การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ในส่วนของปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ต้องมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เครื่องมือที่ใช้ต้องได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอ การกำจัดของเสียต้องทำนอกแปลงเพาะปลูก

1.5 การเก็บเกี่ยวและปฏิบัติการหลังการเก็บเกี่ยว ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่อมีอายุที่เหมาะสม ได้คุณภาพตามมาตรฐาน ต้องคัดแยกผลผลิตที่ด้อยคุณภาพออก และต้องป้องกันการปนเปื้อนของผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว

1.6 การพักผลผลิต การขนย้ายในแปลงปลูกและการเก็บรักษา สถานที่พักผลผลิตต้องถูกสุขลักษณะ ป้องกันการปนเปื้อน ชูฉืด กระแทก ความร้อน แสงแดด การขนย้ายต้องทำอย่างระมัดระวัง ไม่ใช้พาหนะร่วมกับวัตถุดิบอันตราย

1.7 สุขลักษณะส่วนบุคคล ผู้ปฏิบัติงานที่สัมผัสกับผลผลิตโดยตรงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขลักษณะส่วนบุคคล ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนแก่ผลผลิต มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอแก่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ที่ใกล้ชิดกับวัตถุดิบอันตรายต้องได้รับการตรวจสอบสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

1.8 บันทึกข้อมูลและการตามสอบ มีบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำ สารเคมี ปุ๋ย การกำจัดสัตว์พาหะ การใช้พาหะ การอบรม มีการตามสอบโดยติดเครื่องหมายบนผลผลิตเพื่อแสดงแหล่งผลิต และวันเก็บเกี่ยว

2. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มปศุสัตว์ โดยกรมปศุสัตว์ (2565) ได้จัดทำเอกสารเผยแพร่และหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เพื่อยกระดับการเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และผู้บริโภครู้จักอาหารที่ได้จากสัตว์ และสิ่งแวดล้อมมีความปลอดภัย โดยมีข้อกำหนดในมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มปศุสัตว์ โดยมีข้อกำหนดทั่วไป 6 ข้อ ได้แก่

2.1 องค์ประกอบฟาร์ม ได้แก่ ทำเลที่ตั้งฟาร์มหรือสถานที่ตั้ง ควรอยู่ห่างจากแหล่งชุมชน แหล่งน้ำสาธารณะ แหล่งปนเปื้อนของสิ่งอันตราย ผู้เลี้ยงสัตว์รายอื่น และต้องไม่มีน้ำท่วมขัง ผังและลักษณะของฟาร์ม ควรมีเนื้อที่ขนาดเหมาะสม มีการจัดวางผังที่ดี มีรั้วรอบขอบชิด มีจำนวนโรงเรือนและขนาดที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำสะอาดเพียงพอ และลักษณะของโรงเรือน ควรมีโครงสร้างแข็งแรง มีหลังคา กันแดด กันฝน กันลม อากาศถ่ายเทสะดวก มีทางระบายน้ำสะดวก มีอุณหภูมิและแสงสว่างที่เหมาะสม อุปกรณ์ต้องปลอดภัยต่อสัตว์และผู้เลี้ยง และต้องมีอ่างจุ่มยาฆ่าเชื้อก่อนเข้า-ออก

2.2 อาหารสำหรับสัตว์ ต้องมีคุณภาพและมาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ ในกรณีที่ผสมอาหารสัตว์เอง ห้ามใช้สารต้องห้ามตามกฎหมายฯ เมื่อซื้ออาหารสัตว์ต้องซื้อจากผู้ที่ได้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ยาที่ผสมในอาหารเพื่อป้องกันและรักษาโรคต้องอยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม ภาชนะบรรจุอาหารสัตว์ควรสะอาดแห้ง และสามารถกันความชื้นได้ ไม่เคยใช้บรรจุวัตถุมีพิษ ปุ๋ย หรือวัตถุอื่นใดที่อาจเป็นอันตรายต่อสัตว์ ไม่มีสารที่อาจปนเปื้อนกับอาหารสัตว์ และถ้าถูกเคลือบด้วยสารอื่น สารดังกล่าวต้องไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์ ควรมีการจัดสถานที่เฉพาะที่สะอาด แห้ง ปลอดภัยจากแมลงและสัตว์พาหะนำโรคต่าง ๆ มีระบบระบายอากาศที่ดีสำหรับเก็บรักษาอาหารสัตว์ และสามารถป้องกันการปนเปื้อนและรักษาคุณภาพของอาหารไม่ให้เสื่อมสภาพดี มีคุณค่าทางอาหาร ปริมาณเพียงพอ มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ และต้องมีการตรวจสอบคุณภาพสม่ำเสมอ บริเวณเก็บอาหารต้องปราศจากแมลงและสัตว์อื่น ๆ

2.3 น้ำ แหล่งน้ำที่ใช้ในฟาร์มอยู่ในบริเวณที่สามารถป้องกันการปนเปื้อนมูลสัตว์ หรือน้ำเสียจากโรงเรือน รวมทั้งบ้านพักอาศัย นอกจากนี้แหล่งน้ำควรห่างจากโรงฆ่าสัตว์หรือโรงงานอุตสาหกรรม หากเป็นบ่อบาดาลต้องมีฝาปิดมิดชิด น้ำที่ใช้ให้สัตว์กินและใช้ภายในฟาร์มควรเป็นน้ำสะอาด มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพตามมาตรฐาน มอก.257 มาตรฐานน้ำบริโภคของมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หากใช้น้ำบาดาลให้เป็นไปตาม มาตรฐานน้ำบาดาลที่บริโภคได้

ของประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการส่งตัวอย่างน้ำตรวจวิเคราะห์หาปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ ความกระด้าง และสารพิษ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2.4 การจัดการฟาร์ม ควรมีคู่มือการจัดการฟาร์มแสดงให้เห็นระบบการเลี้ยง อาหาร และน้ำสำหรับสัตว์ การจัดการฟาร์ม การป้องกันและควบคุมโรค การจัดการสวัสดิภาพสัตว์ การดูแลสุขภาพสัตว์ และสุขอนามัยในฟาร์ม ควรมีบุคลากรที่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนสัตว์ที่เลี้ยง และได้รับการกำกับดูแลสุขภาพลักษณะส่วนบุคคล และเข้ารับการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หากเกิดการเจ็บป่วยควรแจ้งให้ผู้จัดการฟาร์มทราบด้วย หมั่นทำความสะอาดอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์ เช่น ภาชนะให้อาหารและน้ำ บริเวณโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ต้องสะอาด ไม่เป็นแหล่งสะสมของแมลง และเชื้อโรค

2.5 สุขภาพสัตว์ เป็นมาตรการในการป้องกันและควบคุมโรค ร่วมกับการบำบัดโรค ต้องมีระบบป้องกันและกำจัดสัตว์พาหะนำโรค อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม มีระบบป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม มีการดูแลสุขภาพที่ดี สร้างภูมิคุ้มกันโรคและกำจัดพยาธิตามโปรแกรมที่กำหนด มีการแยกรักษาและกำจัดสัตว์ป่วย ไม่ใช่สารต้องห้าม และตรวจโรคที่อาจติดต่อสู่คนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ต้องอยู่ในความดูแลของสัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมาย ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์ พ.ศ. 2545 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และตามข้อกำหนดใน มกษ. 9032 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่องข้อปฏิบัติการควบคุมการบำบัดโรคสัตว์และการใช้ยาในสัตว์ รวมถึงการใช้ยาต้องปฏิบัติตามมาตรฐานอุตสาหกรรม 7001-2540 และระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.6 สวัสดิภาพสัตว์ ผู้เลี้ยงต้องตรวจสอบสัตว์อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง ภายในโรงเรือนต้องถูกสุขอนามัย มีการจัดสรรอาหารทั่วถึง ดูแลสัตว์ที่บาดเจ็บ ป่วย หรือพิการ หากไม่สมควรรักษา ให้ทำลายทิ้งทันทีเพื่อไม่ให้ทรมาน

2.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ของเสีย มูลสัตว์ สิ่งปฏิกูล น้ำทิ้ง ขยะ ต้องผ่านการจัดการที่เหมาะสม ไม่สร้างกลิ่นไม่พึงประสงค์ ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ

2.8 การเก็บบันทึกข้อมูล ต้องเก็บรักษาไว้อย่างน้อย 3 ปี เพื่อสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ทั้งนี้ครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารฟาร์ม เช่น การจัดแบ่งโครงสร้าง ข้อมูลด้านสุขภาพ ประวัติและการฝึกอบรมบุคลากร จำนวนแรงงาน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการผลิต เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับตัวสัตว์ อาหาร และน้ำสำหรับสัตว์ การจัดการฟาร์ม สุขภาพสัตว์ การป้องกันและควบคุมโรค และการกำจัดของเสีย เป็นต้น

3. การปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดีสำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการบริโภค (มกษ. 7436-2563) หมายถึง มาตรฐานการจัดการฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งมีการจัดการสุขอนามัย

ของฟาร์มที่ดีและผลิตผลจากการเพาะเลี้ยงมีคุณภาพดี และมีความปลอดภัย ตามหลักเกณฑ์ และหลักการที่สำคัญ ดังนี้

3.1 สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ต้องไม่อยู่ในพื้นที่ห้ามเลี้ยงสัตว์น้ำตามที่กฎหมายกำหนด และควรอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนที่จะส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำและความปลอดภัยของผู้บริโภคมีความเหมาะสมต่อการเลี้ยงสัตว์น้ำแต่ละชนิด ทั้งการเลี้ยงในบ่อเลี้ยง มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง อยู่ใกล้แหล่งน้ำสะอาด ห่างจากแหล่งมลพิษ มีระบบการถ่ายเทน้ำที่ดี การคมนาคมสะดวก หรือการเลี้ยงในแหล่งน้ำสาธารณะ มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง อยู่ในแหล่งน้ำที่มีคุณภาพและได้รับอนุญาต และไม่ปิดกั้นทางน้ำ เป็นต้น

3.2 การจัดการเลี้ยง มีการจัดการการเลี้ยงที่ดีในทุกขั้นตอนการผลิต เพื่อช่วยให้สัตว์น้ำเจริญเติบโตดี แข็งแรง ลดความเสี่ยงในการเกิดโรค การแพร่กระจายของโรค สามารถป้องกันการปนเปื้อน ซึ่งจะมีผลต่อสุขภาพสัตว์น้ำ และความปลอดภัยของผู้บริโภค ทั้งแบบการเลี้ยงในบ่อเลี้ยง และการเลี้ยงในแหล่งน้ำสาธารณะ ต้องมีแผนที่แสดงที่ตั้ง น้ำเสียจากบ่อเลี้ยงต้องมีค่าไม่เกินมาตรฐานของกรมประมง การเลี้ยงต้องดำเนินการอย่างถูกสุขลักษณะ รวมไปถึงการจัดการ ลูกพันธุ์ อาหารสัตว์น้ำ การจัดการการให้อาหาร และการเก็บรักษาอาหาร เป็นต้น

3.3 การจัดการสุขภาพสัตว์น้ำ มีการจัดการดูแลสุขภาพสัตว์น้ำอย่างเหมาะสมจะทำให้สัตว์น้ำเจริญเติบโตดี แข็งแรง และมีคุณภาพ ลดความเสี่ยงในการเกิดโรคและการแพร่กระจายของโรค มีการเฝ้าระวังและดูแลสุขภาพสัตว์น้ำที่เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ หากพบว่าสัตว์น้ำมีอาการผิดปกติ ควรพิจารณาด้านการจัดการก่อนการใช้อาหารสัตว์และสารเคมี รวมถึงควรตรวจหาสาเหตุเบื้องต้น พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลความผิดปกติและวิธีการแก้ไข และหากเกิดโรคระบาด ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและกักตักและน้ำทิ้งอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรค

3.4 การใช้ยาสัตว์ สารเคมี และผลิตภัณฑ์จุลชีพ เพื่อการจัดการดูแลสุขภาพสัตว์น้ำ ต้องพิจารณาใช้อย่างเหมาะสม และต้องใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อความปลอดภัยของสัตว์น้ำและผู้บริโภค เช่น ห้ามใช้ยาสัตว์และสารเคมีต้องห้ามตามประกาศของทางราชการ ในกรณีมีการใช้ยาสัตว์ต้องใช้ชนิดที่อนุญาตให้ใช้ได้ตามกฎหมายและขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง ปฏิบัติตามวิธีการใช้และมีระยะหยุดยาตามที่ระบุไว้ในฉลาก หรือตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่กรมประมง ในการใช้สารเคมีต้องใช้ชนิดที่อนุญาตให้ใช้ได้ตามกฎหมาย รวมถึงการใช้ผลิตภัณฑ์จุลชีพควรเลือกใช้ชนิดที่มีการขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ และปฏิบัติตามคำแนะนำบนฉลาก ควรเก็บยาสัตว์สารเคมีและผลิตภัณฑ์จุลชีพในพื้นที่ที่สามารถป้องกันการเสื่อมสภาพ และการเข้าถึงของผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาต

3.5 สุขลักษณะภายในฟาร์ม การจัดการฟาร์มต้องดำเนินการอย่างถูกสุขลักษณะ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของเชื้อก่อโรค ยาสัตว์ สารเคมี หรือสิ่งปนเปื้อนเข้าสู่ระบบการเลี้ยงที่จะส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำและความปลอดภัยของผู้บริโภค ห้องสุขาต้องถูกสุขลักษณะ และมีการป้องกันการปนเปื้อนลงสู่ระบบการเลี้ยง ควรมีการจัดการขยะมูลฝอยของเสีย และภาชนะบรรจุยาสัตว์ หรือสารเคมีอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันการปนเปื้อนลงสู่ระบบการเลี้ยงสัตว์น้ำ ผลิตผล และสภาพแวดล้อม ควรเก็บรักษาปัจจัยการผลิต วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงอย่างถูกต้อง และเหมาะสม เพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพและการปนเปื้อน รวมทั้งจัดเก็บให้เป็นระเบียบ และสะอาด เพื่อไม่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำเชื้อ

3.6 น้ำทิ้ง ควรมีการจัดการน้ำทิ้งเพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงการเลี้ยงอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม กรณีมีการระบายน้ำทิ้งออกจากบ่อเลี้ยงลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะโดยตรง น้ำทิ้งต้องมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดในกฎหมาย

3.7 การจับ และการปฏิบัติหลังการจับก่อนการขนส่งออกฟาร์ม ต้องดำเนินการอย่างถูกสุขลักษณะเพื่อป้องกันการเสื่อมคุณภาพ และการปนเปื้อนที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตผลและความปลอดภัยของผู้บริโภค รวมถึงมีวิธีการที่สามารถตามสอบที่มาของสัตว์น้ำได้ โดยต้องมีหนังสือกำกับการซื้อขายสัตว์น้ำตามที่กรมประมงกำหนด หรือเอกสารหลักฐาน แสดงการซื้อขายสัตว์น้ำเพื่อให้สามารถตามสอบได้ สำหรับภาชนะและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจับควรสะอาด ถูกสุขลักษณะ และไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อคุณภาพสัตว์น้ำ และควรใช้วิธีการจับสัตว์น้ำและการปฏิบัติหลังการจับที่เหมาะสม เพื่อลดความบอบช้ำ และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับสัตว์น้ำ

3.8 ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานต้องมีความรู้หรือประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำให้การเลี้ยงสัตว์น้ำมีประสิทธิภาพ ได้ผลิตผลสัตว์น้ำที่มีคุณภาพ ปลอดภัยต่อการบริโภค และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามกฎหมาย อาจได้รับการอบรมด้านวิชาการและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์น้ำ

3.9 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ในทุกขั้นตอนของการผลิต มีความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาในการเลี้ยงสัตว์น้ำ ความปลอดภัยของผู้บริโภค การตามสอบสินค้า และเป็นหลักฐานในการตรวจประเมิน จึงต้องมีการบันทึกและเก็บรักษาข้อมูลให้สืบค้นได้ และควรเก็บรักษาข้อมูลเป็นไว้เป็นเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 3 ปี

การปนเปื้อนและการแพร่กระจายของสารกำจัดศัตรูพืช

การปนเปื้อนและการแพร่กระจายของสารกำจัดศัตรูพืช สารกำจัดศัตรูพืชอาจปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมได้ในทุกขั้นตอนและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่กระบวนการวิจัยและพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ประเภทสารกำจัดศัตรูพืช กระบวนการผลิต การขนส่ง เคลื่อนย้ายและการกระจายไปสู่ ผู้ใช้ กระบวนการนำไปใช้เพื่อการผลิตพืชผลทางการค้าไปจนถึงการใช้ในบ้านเรือน โดยกิจกรรมที่เป็นแหล่งก่อกำเนิดการปนเปื้อนของสารกำจัดศัตรูพืชในสิ่งแวดล้อมนั้น ได้แก่ โรงงานผลิตสารกำจัดศัตรูพืช และโรงงานที่บรรจุหรือแบ่งบรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อวางจำหน่ายในท้องตลาด โดยการปนเปื้อนของสารกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนนี้อาจเกิดได้จากสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่

1. ระบบการผลิตที่ไม่ถูกต้องตามหลักอาชีวอนามัยและความปลอดภัย อาจทำให้เกิดการแพร่กระจายไป ในอากาศและพื้นที่โดยรอบบริเวณการผลิต การหมดสภาพหรือหมดอายุของวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตถึงบรรจุสาร เช่น บั้มดูดสาร หรือวาล์วปิด-เปิดไม่ทำงาน หรือการหมดสภาพของบรรจุภัณฑ์สำเร็จที่เตรียมจัดส่งไปยังผู้ซื้อ

2. ลักษณะสภาพแวดล้อม เช่น สภาพอากาศร้อน ที่อาจทำให้สารบางชนิดเกิดการระเหยเป็นไอที่มีแรงดัน จนเกิดการระเบิด หรือ รั่วซึมของบรรจุภัณฑ์ได้

3. ความประมาทเลินเล่อของพนักงานภายในโรงงานหรือร้านจำหน่ายเคมีเกษตร กิจกรรมการรับจ้างพ่นสารเคมีในการเกษตร กิจกรรมการเกษตร ซึ่งลักษณะการใช้และชนิดของสารกำจัดศัตรูพืชที่ใช้จะมีความแตกต่างกันไปตามชนิด ของพืชปลูกและฤดูกาลเพาะปลูก การใช้ในบ้านเรือน ชุมชน สวนสาธารณะ และสันตนาการ และการสำรวจ ในพื้นที่ทำการเกษตร พบว่าในพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเตรียมสารกำจัดศัตรูพืชสำหรับการฉีดพ่นบริเวณใกล้บ่อน้ำ จะมีแนวโน้มการตรวจพบสารกำจัดวัชพืช triazine หรือ alachlor มากกว่าในพื้นที่ที่เกษตรกรไม่ได้เตรียมสารกำจัดศัตรูพืช บริเวณใกล้บ่อน้ำ ซึ่งให้เห็นว่าการทิ้งน้ำที่ปนเปื้อนสารกำจัดศัตรูพืชในบริเวณใกล้แหล่งน้ำโดยขาดการควบคุมที่ดีนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการปนเปื้อนในบ่อน้ำได้

สารกำจัดศัตรูพืชทุกชนิดมีความเป็นพิษต่อมนุษย์และสัตว์อันตรายมักเกิดจากการใช้อย่างไม่ระมัดระวัง ไม่ปฏิบัติ ตามคำแนะนำ หรือเกิดจากอุบัติเหตุ เช่น การชำรุดแตกหัก รั่วไหลของอุปกรณ์การฉีดพ่น และภาชนะบรรจุรวมทั้งการ กำจัดภาชนะที่ใช้แล้วอย่างไม่ถูกต้อง มนุษย์อาจได้รับสารกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายได้หลายทาง เช่น การกลืนกิน การหายใจ การสัมผัสทางผิวหนังหรือดวงตา ผู้ที่มีหน้าที่พ่นสารกำจัดศัตรูพืชจะมีโอกาสได้รับสารผ่านทางผิวหนังมากที่สุด พื้นที่ผิวของร่างกายแต่ละแห่งจะมีอัตราการซึมผ่านของสารกำจัดศัตรูพืชได้แตกต่างกัน นอกจากนั้นรอยแผล บนผิวหนังการเป็นโรคผิวหนัง หรือภูมิแพ้ที่ผิวหนัง และอุณหภูมิที่สูงขึ้นอาจจะส่งผลให้มีการดูดซึมสารเข้าสู่ร่างกายได้มากขึ้น ด้วย กรณีที่ผู้พ่นสารกำจัดศัตรูพืชไม่ทำความสะอาดร่างกายทันทีที่ทำงานเสร็จสิ้น หรือชำระร่างกายได้ไม่สะอาดเพียงพอ จะทำ ให้เกิดการรับสัมผัสเป็นระยะ

เวลานานขึ้นและมีโอกาสได้รับสารเข้าสู่ร่างกายเพิ่มขึ้นด้วย (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม, 2560)

กล่าวโดยสรุป หลักการเกษตรปลอดภัย เป็นหนึ่งในการเกษตรทางเลือกที่สามารถลดการพึ่งพาการใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยในระบบการเกษตรกรรมยังสามารถใช้สารเคมีทางการเกษตร เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช และฮอร์โมนพืช เป็นต้น ซึ่งมีวิธีการสำคัญที่เกษตรกรต้องยุติการใช้สารเคมีทางการเกษตรใด ๆ ในช่วงระยะก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 1 สัปดาห์ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะการเจริญเติบโตของพืช ถ้าหากเป็นด้านปศุสัตว์ปลอดภัยผู้เลี้ยงต้องปฏิบัติตามคำแนะนำเพื่อให้กระบวนการผลิตสัตว์มีความปลอดภัยไร้การปนเปื้อนให้มากที่สุด

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

ในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของประเทศไทย ต้องอาศัยหลักการส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension) โดยมีผู้นิยามความหมายของหลักการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

Dwyer & Maredia (2021) ได้ให้ความหมายของ การส่งเสริมการเกษตร คือ การถ่ายทอดข้อมูลด้านความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรที่ได้ผลการวิจัยระดับฟาร์ม ที่อาจได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐบาล ในรูปแบบการขยายผลการให้บริการแก่ครัวเรือนด้านการเกษตร เพื่อให้คำแนะนำสำหรับประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ในการทำเกษตร

Bahar & Griesbach (2020) ได้กล่าวถึง การส่งเสริมการเกษตรของกระทรวงเกษตรในประเทศสหรัฐอเมริกา (USDA) ว่าเป็นระบบการสาธิต และถ่ายทอดข้อมูลความรู้ และเทคโนโลยีการเกษตร จากผลการศึกษาริวิจัยให้แก่กลุ่มเกษตรกร โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ของทางภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอุตสาหกรรม

Khalid & Sherzad (2019) ได้ให้ความหมายของ การส่งเสริมการเกษตร คือ กระบวนการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ มุ่งเป้าหมายไปยังประชาชนที่อยู่ในเขตชนบท โดยการให้คำแนะนำและร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพด้านการผลิตทางการเกษตร และเพิ่มประสิทธิภาพการครองชีพในระดับครัวเรือน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2560) การส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร หมายถึง การทำให้ชีวิต จิตใจ องค์ความรู้และสติปัญญาของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และนำชีวิต จิตใจ องค์ความรู้และสติปัญญาที่ดีนั้นไปใช้ อย่างเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนา

สิ่งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ อากาศ) วัตถุ พืช หรือสัตว์ ให้สิ่งนั้นเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างกลมกลืน พอเหมาะพอดี และเกื้อกูลกันระหว่างคนด้วยกัน และระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีขอบเขตการดำเนินการที่อาจเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิต การพัฒนาทรัพยากรการผลิต การจัดการกับผลิตผล และการจัดหาทรัพยากรการผลิตที่จำเป็น การจัดระบบเกษตรกรรมที่อยู่อาศัย รวมถึงการพัฒนาคุณภาพบุคลากรด้านการเกษตร ประกอบด้วยเกษตรกร แม่บ้านเกษตรกร และบุตรของเกษตรกร หรือ ยุวเกษตรกร และการพัฒนาสถาบันเกษตรกร นอกจากนี้การส่งเสริมการเกษตร ยังมีขอบเขตเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนเป้าหมาย ความรู้และเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ และนวัตกรรม

พัฒนา สุขประเสริฐ (2557) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การนำความรู้ วิธีการ และเทคนิคใหม่ ๆ ทางเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำ ช่วยเหลือจนบังเกิดผลสำเร็จ ขณะเดียวกันก็นำเอาปัญหาต่าง ๆ ทางเกษตร มาวิเคราะห์แก้ไข

วรทัศน์ อินทรคัมพร (2546) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับแหล่ง วิทยาการเพื่อที่จะกระจายความรู้ใหม่ ๆ และหลักการที่ดี ไปสู่เกษตรกรและทำให้เกษตรกรเหล่านั้นได้วิทยาการแผนใหม่ไปใช้ในฟาร์มของตน การส่งเสริมการเกษตรมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย กล่าวคือ ผลของการค้นคว้าวิจัยทางเกษตรกรรมจะไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ถ้าไม่ได้นำผลเหล่านั้นไปมอบให้แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมเกษตร หรืออาจเป็นการให้บริการหรือระบบที่ช่วยเหลือประชาชนโดยวิธีการให้การศึกษา เพื่อปรับปรุงวิธีการและเทคนิคทางการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและรายได้รวมทั้งการปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ ระดับมาตรฐานทางการศึกษา และสังคมของชีวิตในชนบทให้ดีขึ้น สำหรับสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของการส่งเสริมการเกษตรนั้นคือ การยอมรับ (Adoption) ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการส่งเสริมการเกษตร เพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องทำให้บุคคลเป้าหมายเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขาหลังจากที่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมนำไปถ่ายทอดให้เขาได้รับรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจ มีทักษะและความชำนาญจนสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติได้ ยกตัวอย่างเช่น บุคคลเป้าหมายได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตร จนเกิดการเรียนรู้ว่าการใช้สารเคมีทางการเกษตรนั้นมีผลดีและผลเสียอย่างไร จะมีวิธีการปฏิบัติในการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องได้อย่างไร เมื่อเรียนรู้จนเกิดความชำนาญแล้วก็สามารถนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันสำหรับการประกอบอาชีพของตนเองได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่าการส่งเสริมการเกษตร คือ กระบวนการในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในชนบท รวมทั้งวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการให้บริการแก่ประชาชนด้านการเกษตร โดยให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้รับความรู้นำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และพัฒนาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป้าหมายแท้จริงของการส่งเสริมการเกษตร คือ “การพัฒนาคน” ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศต่อไปในอนาคต

ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการเกษตร

สุรพล เศรษฐบุตร (2554) ได้อธิบายปรัชญาของการส่งเสริมการเกษตรไว้ว่า การส่งเสริมต้องเข้าถึงท้องถิ่นของเกษตรกร ต้องช่วยเกษตรกรให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อาศัยพื้นฐานความเข้าใจในด้านการเกษตร และต้องการการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ทั่วไปของการส่งเสริมการเกษตร มีดังนี้

1. เพื่อให้บริการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยี
2. เพื่อพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวของบุคคลเป้าหมาย
3. เพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรให้เจริญก้าวหน้าในด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม
4. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและกำไรสุทธิด้านการเกษตรอย่างยั่งยืน
5. เพื่อให้เกษตรกรได้รับข่าวสารข้อมูลการบริการสนับสนุนที่จำเป็นและเพียงพอ
6. เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความสามารถในการผลิตทางการเกษตร
8. เพื่อสร้างความเข้าใจถึงกระบวนการพัฒนาการผลิตที่สมบูรณ์แบบ
9. เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรได้เข้าใจสภาวะต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง
10. เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกษตรกรมีโอกาสในการพัฒนาปัญหา
11. เพื่อช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกษตรกรมีโลกทัศน์ทางเกษตรที่กว้างขวางขึ้น
12. เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและมีอิสระในอาชีพและพึ่งตนเอง
13. เพื่อบรรลุเป้าหมายของพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

อาจสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักของการส่งเสริมการเกษตร มุ่งเน้นการให้คำแนะนำช่วยเหลือเกษตรกร ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของนักส่งเสริม การนำความรู้วิชาการเกษตรแผนใหม่มาใช้ประโยชน์ การให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านวิธีการ ปฏิบัติที่ทันสมัย และการจัดหาอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานของนักส่งเสริมให้เพียงพอับความต้องการ นอกจากนี้การส่งเสริมการเกษตรถือได้ว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษา นอกระบบ หรือเป็นการศึกษาตลอดชีพ (Lifelong Learning) เป็นการให้บริการและเป็นกระบวนการ

ทำงานร่วมกับเกษตรกร ให้บริการความรู้ทางเกษตร และเป็นการผสมผสานแนวคิดของการใช้ความรู้ด้านการเกษตร การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของเกษตรกร และความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน นำไปปรับใช้ในกระบวนการส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของเกษตรกร

กลยุทธ์ทางการส่งเสริมการเกษตร

กลยุทธ์ในการบริหารงานส่งเสริมการเกษตร สามารถปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัจจุบันการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรยึดกลยุทธ์ รูปแบบการบริหารงาน นวัตกรรม และงบประมาณในลักษณะดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560)

1. ปรับเปลี่ยนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐในลักษณะเชิงบูรณาการมากขึ้น
2. ให้เกษตรกรและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
3. วางระบบการบริหารงานโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์
4. สนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น
5. การบริการในภาครัฐที่มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือให้ความรู้การเกษตรผ่านสื่อที่เป็นแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น

6. ยึดหลักทางสายกลาง

กลยุทธ์สำคัญบางประการในการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ควรดำเนินการ ได้แก่ กลยุทธ์บูรณาการการทำงานในมิติของโครงการและงานตามภารกิจ โดยใช้กลไกของคณะทำงาน ซึ่งมีผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมและมีการเชื่อมโยงกันทุกระดับกลยุทธ์ การสร้างและพัฒนาเครือข่าย (Cluster) การผลิตการตลาดสินค้าเกษตร กลยุทธ์การส่งเสริมการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์บริหารจัดการการผลิตการตลาดสินค้าเกษตรระบบตลาด ขัอดกลอง (ระบบการทำการเกษตรแบบมีพันธะสัญญา) และกลยุทธ์ของการพัฒนาระบบข้อมูลและ เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร โดยกลยุทธ์การเตรียมชุมชนเพื่อการส่งเสริมการเกษตร มี 3 องค์ประกอบ คือ

1. ชุมชนระดมพลังความคิดด้วยการร่วมมือร่วมใจ
2. ทำในสิ่งที่จำเป็นต่อความสำเร็จ ภายใต้พื้นฐานการกลับไปสู่จุดเริ่มต้นใหม่
3. การพัฒนาองค์กรหรือชุมชนในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดได้ กลยุทธ์การเตรียมชุมชนเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรประกอบด้วย การร่วมวิเคราะห์ ปัญหาพร้อม ความสนใจร่วม และความต้องการร่วมของกลุ่มเป้าหมาย การเลียนแบบความสำเร็จของ หมู่บ้านที่สำเร็จมาก่อน เพื่อเกิดความเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาตนเองได้โดยการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง เป็นพื้นฐาน การปรับฐานคิดสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ด้วยกระบวนการ

เรียนรู้ร่วมกัน โดยการกระทำที่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดปัญญา จนเกิดพันธะสัญญา การสร้างภาวะ
ความเป็นผู้นำที่คัดเลื้อจากแกนนำที่อาสาสมัคร และนักส่งเสริมมีการสร้างความเชื่อถือจาก
กลุ่มเป้าหมาย ด้วยการเอาใจใส่ สนใจ ตั้งใจฟัง และยอมรับในความเป็นตัวตนของเกษตรกร

วิธีการส่งเสริมการเกษตร

การที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะช่วยให้บุคคลเป้าหมายยอมรับความรู้ใหม่ หรือ
วิทยาการใหม่ ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีการส่งเสริม หรือ
วิธีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่บุคคลเป้าหมายอย่างเหมาะสม Khalid & Sherzad (2019) ได้แบ่งวิธีการ
ส่งเสริมออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. วิธีการส่งเสริมรายบุคคล (Individual Methods) เป็นการส่งเสริมบุคคลเป้าหมาย
ในครั้งหนึ่งเพียงคนเดียว เป็นวิธีการส่งเสริมที่ช่วยให้บุคคลเป้าหมายยอมรับได้มาก และจะได้รับ
ประโยชน์มากหากบุคคลเป้าหมายเป็นผู้นำท้องถิ่น ปรชาชนกลุ่มต่าง ๆ การส่งเสริมรายบุคคล
อาจใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1.1 การเยี่ยมที่บ้านหรือไร่ นา (Farm Visits) เป็นรูปแบบการติดต่อส่วนบุคคล
เพื่อออกพื้นที่ไปเยี่ยมเกษตรกรที่บ้านหรือที่ไร่นาของเกษตรกร ซึ่งเป็นวิธีการส่งเสริมที่พบได้บ่อย
มากที่สุด และใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายประเทศ อย่างไรก็ตามวิธีการส่งเสริมวิธีนี้อาจต้องระบ
วัตถุประสงค์ของการเยี่ยมชมให้ชัดเจน และควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะในด้าน
งบประมาณ และระยะเวลา

1.2 การติดต่อที่สำนักงาน (Office Calls) โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมนัดหมายบุคคลเป้าหมาย
ไปติดต่อที่สำนักงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เพื่อขอความร่วมมือ การให้เอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ วิธีการนี้
เป็นภาพสะท้อนถึงความความกระตือรือร้น ความสนใจ การเฝ้าหาความรู้ของเกษตรกร เพราะจำเป็
ต้องทั้งกิจกรรมที่ไร่ นา และต้องเสียเวลาจากการเดินทางไปทำงานด้วยตนเอง

1.3 การติดต่อทางจดหมาย (Letters) การเขียนจดหมายติดต่อกันเป็นอีกวิธีหนึ่ง
ของการส่งเสริมรายบุคคล และเป็นทักษะที่สำคัญมากสำหรับนักส่งเสริม ในบางครั้งอาจเป็นผลสืบ
เนื่องมาจากการเยี่ยมชมฟาร์ม ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือเกษตรกรอาจเขียนจดหมายติดต่อ
สอบถามหรือนัดเวลา เพื่อปรึกษาขอคำแนะนำ หรือสอบถามปัญหาด้านการเกษตร

1.4 การติดต่อทางโทรศัพท์ (Telephone Calls) การใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสอบถาม
ปัญหา หรือขอความช่วยเหลือต่าง ๆ นับว่าเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และนิยมใช้กันมากในประเทศ
ที่พัฒนาแล้ว แต่อาจมีข้อจำกัดสำหรับชนบทที่ห่างไกลในบางพื้นที่ที่ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์

2. วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม (Group Methods) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มจะแตกต่างจาก
การส่งเสริมแบบรายบุคคล เนื่องจากต้องร่วมกันทำกิจกรรมกับบุคคลเป้าหมาย ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องใช้เทคนิคการส่งเสริมเพื่อทำความเข้าใจ และถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคล เป้าหมายเป็นจำนวนมากมีความเข้าใจอาจจะทำกับกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มเยาวชน เป็นต้น การส่งเสริมแบบกลุ่ม มีข้อดี คือ เข้าถึงบุคคลเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก ประหยัดค่าใช้จ่าย และเวลา ส่วนข้อเสีย คือ นักส่งเสริมอาจไม่สามารถจูงใจให้บุคคลเป้าหมายนำความรู้ไปปฏิบัติ และไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหของบุคคลเป้าหมายได้ทุกคน ซึ่งการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม มีหลายวิธี เช่น

2.1 การประชุม (Meeting) เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปฏิบัติเพื่อแนะแนวทาง ในการประกอบอาชีพ และเพื่อรับทราบปัญหาของบุคคลเป้าหมายเพื่อจะหาแนวทางในการแก้ปัญหา และติดตามผล ส่วนใหญ่จะจัดเฉพาะกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน หรือกลุ่ม วิสาหกิจแปรรูป เป็นต้น รูปแบบการประชุมอาจจะใช้การบรรยาย (Lecture) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประชุม

2.2 การสาธิต (Demonstration) เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถถ่ายทอดความรู้ โดยผลลัพธ์จากการสาธิตอาจแสดงให้เห็นแก่กลุ่มเกษตรกรร่วมกับการอธิบายประกอบ ทำให้บุคคล เป้าหมายได้เข้าใจเรื่องที่จะส่งเสริม ตลอดจนทราบขั้นตอนต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ย ที่เหมาะสมกับการปลูกมะเขือเทศแต่ละรอบของการปลูก หรือการสาธิตรูปแบบการปลูกตลอดทั้งปี ในลักษณะของการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น

2.3 การจัดทัศนศึกษา (Motivation Tour/Field Days) เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม จัดให้กลุ่มเกษตรกรออกจากหมู่บ้านไปดูกิจกรรม หรือเหตุการณ์ที่มีอยู่จริงต่างสถานที่ เพื่อให้ได้ เกิดความรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในไร่นาของตนเอง รวมถึงเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ มีโอกาส แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเครือข่ายเกษตรกร เช่น การศึกษา ดูงานที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ หรือสวนเกษตรของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น สำหรับข้อดีของการส่งเสริมวิธีนี้ คือ เกษตรกรเห็นในสภาพความเป็นจริง จึงเป็นปัจจัยสำคัญ ในการที่ทำให้เกิดการยอมรับนำไปปฏิบัติ ส่วนข้อเสีย คือ มีค่าใช้จ่ายการเดินทางมาก

2.4 การจัดหลักสูตรฝึกอบรม (Training Course) เป็นวิธีหนึ่งของการส่งเสริมด้วย หลักสูตรฝึกอบรมที่เกษตรกรให้ความสนใจ หรือกลุ่มประชาชนในชุมชนที่สนใจ โดยทั่วไปอาจใช้ เวลา 1 - 3 วัน มีทั้งภาคการบรรยาย ร่วมกับภาคการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเชื่อมั่นว่า สามารถทำได้ ซึ่งสถานที่จัดส่วนใหญ่เน้นให้ใกล้ชิดกับครัวเรือนของกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้ง่ายและ สะดวกในการเดินทางมาฝึกอบรม

2.5 การจัดโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field Schools) เป็นกระบวนการส่งเสริมที่แตกต่างจากการจัดฝึกอบรมหรือการทำกิจกรรมทั่วไปในชุมชน มีจุดเน้นที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในภาคสนาม ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้จากแปลงเกษตรของตัวแทนเกษตรกร โดยการอบรมเริ่มต้นจากความเข้าใจในการปฏิบัติที่มีอยู่เดิมของเกษตรกร ผสมผสานกับเทคนิควิธีการจากนักส่งเสริมการเกษตร เพื่อทดลองปฏิบัติจนเห็นผลในเชิงประจักษ์

2.6 การจัดงานวันเกษตรกร (Field Days) อาจจัดในบริเวณไร่นาของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่สถานีทดลองเกษตร หรือบริเวณศูนย์ที่ทำการของทางราชการในท้องถิ่น โดยหวังจะเผยแพร่ผลแห่งความสำเร็จไปยังบุคคลอื่น การจัดงานวันเกษตรกรอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการสาธิต เพื่อตรวจสอบดูผลความก้าวหน้า หรือเพื่อให้ประชาชนสังเกตการสาธิต เหมาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใหญ่มาก ทั้งนี้เพื่อให้มีเวลาสำหรับการอภิปราย ชักถาม และชมกิจการฟาร์มเกษตร หรือสถานีทดลองได้อย่างทั่วถึง

3. วิธีการส่งเสริมมวลชน (Mass Methods)

วิธีการส่งเสริมแบบนี้เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปสู่บุคคลเป้าหมายได้ครั้งละมาก ๆ โดยไม่จำกัดจำนวน และไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นบุคคล ซึ่งสามารถแยกวิธีการส่งเสริมมวลชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1 สิ่งพิมพ์ (Publications) ซึ่งสามารถแยกออกเป็น

- 1) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) และบทความในหนังสือพิมพ์
- 2) แผ่นพับหรือใบปลิว (Leaflets)
- 3) เอกสารเผยแพร่แบบเล่ม (Pamphlets) โบรชัวร์ (Brochure)
- 4) หนังสือเวียน จดหมายเวียน (Circular Letters)
- 5) หนังสือพิมพ์ติดผนัง (Wall Newspapers)

3.2 นิทรรศการ (Exhibits) นิทรรศการ หมายถึง การจัดแสดงสิ่งของ อาจจะเป็นของจริง ของจำลอง มีความมุ่งหมายในการสร้างความสนใจ ให้ความรู้ ความเข้าใจ และเป็น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน

3.3 วิทยุกระจายเสียง (Radio Programs) วิทยุกระจายเสียงทำหน้าที่เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวสาร และเป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การจัดทำรายการวิทยุกระจายเสียงที่นิยม ได้แก่ การจัดทำข่าวที่ให้ความรู้ด้านการเกษตร อาจจัดทำรายการให้ความรู้ทางด้านการเกษตรร่วมกับรายการเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมอย่างสูงจากบุคคลเป้าหมาย

3.4 รายการโทรทัศน์ (Television Programs) การจัดทำรายการโทรทัศน์ คล้ายกับการกระจายเสียง เพียงแต่เพิ่มส่วนรับรู้ในการมองเห็นเข้าไป ทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น

3.5 ภาพยนตร์ (Films) มีใช้กันแพร่หลายในอดีต ส่วนปัจจุบันมักนิยมใช้เทปโทรทัศน์หรือ วีดิทัศน์ (Video Tape) เนื่องจากการผลิตภาพยนตร์ต้องใช้ต้นทุนสูง

3.6 การประกวด (Contest) การประกวดหรือการแข่งขันในด้านใดด้านหนึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนใจ และสร้างความตื่นตัวให้กับผู้เข้าร่วมงานตลอด เช่น การประกวดพืชประกวดสัตว์ หรือการประกวดแข่งขันอื่น ๆ เป็นต้น

3.7 การรณรงค์ (Campaigns) การรณรงค์ เป็นการประสานการใช้วิธีการส่งเสริมหลาย ๆ อย่างตามแผนและกำหนดที่วางไว้ มีความมุ่งหมายที่จะดึงความสนใจของเกษตรกรหรือประชาชนมายังปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยเฉพาะที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก และวิธีที่จะแก้ปัญหาโดยปกติจะมีการวางแผนการรณรงค์ และการสั่งการจากระดับชาติ ระดับภาค หรือ จังหวัด วัตถุประสงค์ของการรณรงค์มีเฉพาะงานชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ตัวอย่างการรณรงค์ การส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ การลดหมอกควันจากการตัดเผาต่อซังข้าวโพด การส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมการเกษตรมุ่งที่จะเผยแพร่สร้างการรับรู้ (Awareness) ความสนใจ (Interest) ในเรื่องใหม่ ๆ แนวความคิดใหม่ ๆ ให้แก่กลุ่มเกษตรกรเพื่อให้ได้รายละเอียดในหัวข้อเรื่องที่มีความสนใจมากขึ้น และนำไปสู่การไตร่ตรอง (Evaluation) และลองทำดู (Trial) หากได้ทดลองทำ ก็ถือว่าเป็นการพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง เมื่อเกษตรกรตัดสินใจรับวิธีการใหม่ ๆ นำไปปฏิบัติ (Adoption) แล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องช่วยเหลือ ติดตาม และให้คำแนะนำ เพื่อให้การส่งเสริมนั้นเป็นไปอย่างถูกวิธีและแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ สำหรับวิธีการในการส่งเสริมการเกษตรอาจไม่มีวิธีการใดเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ดังนั้นการส่งเสริมที่ประสบผลสำเร็จได้ดี เกิดจากการเตรียมความพร้อมที่ดีของนักส่งเสริมการเกษตร และต้องปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) อย่างดีที่สุด ก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงาน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร

ในปัจจุบันการส่งเสริมการเกษตรถือได้ว่าเป็นวิธีการเชื่อมต่อ หรือการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนเป้าหมายได้เรียนรู้ ปรับตัว และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วยเทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติที่ดี ซึ่งนักส่งเสริมการเกษตรอาจเลือกใช้รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่เป้าหมาย หรือความรู้และประสบการณ์ของนักส่งเสริมการเกษตร อาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกร การส่งเสริมการเกษตรแพร่หลายไปยังหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา ที่ต้องการสนับสนุนความช่วยเหลือจากองค์กรในรูปแบบพหุภาคี และมูลนิธิต่าง ๆ เช่น หน่วยงานเพื่อการพัฒนา

ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development: USAID) องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศเยอรมัน (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit: GIZ) องค์การเพื่อการพัฒนาเนเธอร์แลนด์ (Netherlands Development Organization: SNV) องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency: JICA) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) ธนาคารโลก (World Bank) และมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) เป็นต้น ซึ่งในภาคีในแต่ละประเทศมีรูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรที่มีความแตกต่างกัน โดยมีรายงานการศึกษา รูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรไว้ ดังนี้

ในประเทศไทย โดยกรมส่งเสริมการเกษตร (2563) ได้นำรูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรแบบฝึกอบรมและเยี่ยมชมเกษตรกร (Training and Visit System: T & V System) มาใช้สำหรับเกษตรกรของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา โดยประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การถ่ายทอดความรู้ (Training) เป็นระบบที่มุ่งเน้นการสร้างความรอบรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรในทุกกระดับ ด้านสมรรถนะ ด้านวิชาการ และด้านการบริหารจัดการโครงการ โดยใช้เวทีตามระบบส่งเสริมการเกษตรที่จัดขึ้น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอและแก้ไขปัญหา

2. การเยี่ยมชม (Visiting) ในระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นการพบปะกับเกษตรกร ทั้งในลักษณะกลุ่ม และรายบุคคล โดยมีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร ติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และแก้ปัญหาของเกษตรกร ตลอดจนเป็นการประสานการบูรณาการ การทำงานของทุกภาคส่วนโดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน

3. การสนับสนุน (Supporting) หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้มีขวัญกำลังใจ สมรรถนะ มีระบบวิธีการทำงาน และที่สำคัญคือ ต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีเครื่องมือ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ และยานพาหนะ ให้พร้อมสมบูรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นกำลังหลักในการปฏิบัติงานกับเกษตรกร เป็นที่เชื่อถือยอมรับในขีดความสามารถ และมีพลังที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปภาคการเกษตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยการสนับสนุน จะมี 2 ประเด็น ได้แก่ ด้านโครงสร้าง อุปกรณ์ และการสร้างขวัญกำลังใจ และในด้านวิชาการจากหน่วยงานเฉพาะด้านภายในกรมส่งเสริมการเกษตร

4. การนิเทศงาน (Supervision) เพื่อให้การดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมส่งเสริมการเกษตร จึงใช้การนิเทศงานเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน กระตุ้นเร่งรัด และติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ ตลอดจนเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างรวดเร็ว มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนิเทศงานมี 2 ระดับ คือ การนิเทศงานระดับส่วนกลาง/เขต ซึ่งจะมีการดำเนินการ นิเทศงานปีละ 3 ครั้ง และการนิเทศงานระดับจังหวัดจะมีการดำเนินการปีละ 6 ครั้ง

5. การจัดการข้อมูล (Data Management) การทำงานส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกร จึงจำเป็นต้องให้ทุกระดับมีข้อมูลเป็นของตนเอง เพื่อให้แต่ละระดับได้มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการ บูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการจัดการข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การจัดการข้อมูลสารสนเทศ และการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร

อีกทั้งในประเทศไทย โดยกรมส่งเสริมการเกษตร (2563) ได้จัดทำโครงการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) ซึ่งเป็นการทำงานส่งเสริมการเกษตรโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ นำไปสู่การปรับแนวคิด (Mindset) ของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในการสร้างกระบวนการพัฒนาพื้นที่แบบพึ่งพาตนเองผ่านการจัดเวทีชุมชน จำนวนอย่างน้อย 3 เวที โดยมีความมุ่งหมาย ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ของพื้นที่ การวางแผนพัฒนาการเกษตรของตนเอง การแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย การร่วมกันติดตามผลและร่วมกันรับผล และร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาระยะ 5 ปี

ดังนั้นรูปแบบส่งเสริมการเกษตรนี้ จึงเป็นสร้างผู้นำการขับเคลื่อนงานเชิงพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmers) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) แปลงใหญ่ เป็นต้น (ภาพที่ 2.1) โดยทำงานในเชิงบูรณาการร่วมกันยกระดับชุมชน เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ อย่างรอบด้านเพื่อค้นหาศักยภาพ และปัญหาที่แท้จริง เป็นการสร้างกระบวนการพัฒนาบนฐานการใช้ข้อมูลของตนเอง

2. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมกันกำหนดเป้าหมายร่วม ตลอดจนจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทและทุนทรัพยากรของพื้นที่ และเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร

3. การจัดการความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อให้เป็นพื้นที่พบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของกลไกหลัก คือ กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรแปลงใหญ่ และกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ในพื้นที่ จะเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง

4. การร่วมกันกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นเครือข่ายที่เสริมพลังการทำงานตามความถนัดของตนเอง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาในชุมชนอย่างยั่งยืน

5. การบูรณาการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ ตามบทบาทและภารกิจ โดยยึดพื้นที่เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริม และสนับสนุนตามความต้องการของพื้นที่ ทั้งในเรื่องงบประมาณ ความรู้ และทรัพยากร

6. ร่วมกันวางแผนงานในระยะยาว กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ และกำหนดรูปแบบในการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน และขยายผลความสำเร็จไปสู่พื้นที่อื่น

กล่าวโดยสรุป ในการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ สอดคล้องกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (Participatory Extension Model) โดยเกษตรกรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมกับองค์ความรู้จากภายนอก หรือจากนักส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมรูปแบบนี้เป็นการสร้างความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่น และสร้างโอกาสการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักส่งเสริม นักวิจัยชุมชน และเกษตรกรที่เป็นเจ้าของพื้นที่เกษตรกรรม จึงเป็นรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหน่วยงานภาครัฐทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ

การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (Area-Based Agricultural Extension)

- คือ กระบวนการพัฒนาการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนแบบบูรณาการ
ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน : ร่วมคิด/ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมลงมือ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม Participation Development Process

เวทีชุมชนครั้งที่ 3 สรุปบทเรียน
และคืนข้อมูลสู่ชุมชน
• การถอดบทเรียน สรุปผล
• การคืนข้อมูล
• การขยายผลสู่ชุมชนอื่น

เวทีชุมชนครั้งที่ 2
พัฒนาศักยภาพ
การบริหารจัดการกลุ่ม
และเชื่อมโยงเครือข่าย
• การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
การจัดการกลุ่ม/เครือข่าย
• การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

การสะท้อนผล
และคืนข้อมูล
(Reflection)

การติดตาม
แบบมีส่วนร่วม
(Observe)

ปีที่ 1

ปฏิบัติการในพื้นที่
(Action)

วางแผน
(Plan)

• เตรียมการ
• สร้างและพัฒนาทีม
• การจัดการข้อมูล

เวทีชุมชนครั้งที่ 1 จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน
• ปรับกระบวนการ
• การวิเคราะห์สถานการณ์
• กำหนดเป้าหมายร่วม
• จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน/ตำบล

กิจกรรมการขับเคลื่อน

ต้นทาง

- ลดต้นทุน
- เพิ่มประสิทธิภาพ
- ผลผลิตได้มาตรฐาน

กลางทาง

- เพิ่มมูลค่า
- แปรรูปผลิตภัณฑ์
- รวบรวมผลผลิต

ปลายทาง

- เชื่อมโยงตลาด
- เชื่อมโยงการท่องเที่ยว

สนับสนุนการขับเคลื่อนในพื้นที่

กษ./สร./อก./อว./ว. ฯลฯ
สนับสนุนความรู้

ตลาดชุมชน/โรงเรียน/โรงพยาบาล/รศ./เอกชน/ว. ฯลฯ
สนับสนุนตลาด

กษ./มท./อปท./ว. ฯลฯ
สนับสนุนงบประมาณ

การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน

ภาพที่ 2.1 กระบวนการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่
ที่มา: กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563, น. 32

สำหรับองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (2016) ได้จัดทำแนวทางการส่งเสริมการเกษตรด้วยโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School: FFS) เป็นวิธีการส่งเสริมที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบ Bottom-up หรือจากล่างขึ้นบน เน้นความสำคัญที่เกษตรกรเป็นหลักในรูปแบบการส่งเสริมที่ถูกปรับปรุงมาจากการฝึกอบรมเกษตรกร (Farmer Training Model) และถูกนำไปใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จนถึงปัจจุบัน เผยแพร่ไปแล้วมากกว่า 90 ประเทศทั่วโลก จากรายงานของ Van den Berg et al (2020) ที่ศึกษารูปแบบโรงเรียนเกษตรกรในมาลาวีและอินโดนีเซียพบว่า รูปแบบโรงเรียนเกษตรกรร่วมกับการเขียนเขียนสามารถส่งเสริมเกษตรกรให้ปรับวิถีการปฏิบัติทางการเกษตรให้เข้ากับสถานการณ์การดำรงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไป และเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับภาครัฐในการพัฒนาเกษตรกรในชนบทให้นำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

Kumar et al. (2019) กล่าวว่า โรงเรียนเกษตรกรเป็นการถ่ายทอดความรู้โดยเน้นการฝึกปฏิบัติ (Learning by Doing) ให้เกษตรกรคิดเป็นทำเป็น โดยใช้การสังเกต การอภิปราย และการตัดสินใจโดยตรง ภายใต้พื้นที่ทำการเกษตรของตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดฤดูกาลเพาะปลูก (Season Long Training) การจัดทำโรงเรียนเกษตรกรอยู่ภายใต้ รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (Participatory Approach) และการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมุ่งหวังให้เกษตรกรใช้ศักยภาพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือประสบการณ์ในการทำเกษตร การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมของตนเองนั้น ยกระดับความสามารถสู่การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง และใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด การนำแนวทางการส่งเสริมการเกษตรด้วย “โรงเรียนเกษตรกร” นี้ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในหลากหลายโครงการ เช่น การพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรเพื่อการผลิตไม้ผลคุณภาพส่งออก (วัชรชัย รัตนเชลล และพฤกษ์ ยิปมันตะสิริ, 2550) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตข้าวของประเทศไทย (สมหมาย อุดมวิทิต และสุวรรณา ประณีตวาทกุล, 2553) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (อภิเดช ช่างชัย สันติ ศรีสวนแดง และประสงค์ ดันพิชัย, 2560)

สำหรับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทยนั้น มีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา จนถึงในปัจจุบัน เป็นรูปแบบของการส่งเสริมเกษตรโดยผ่านองค์กรเกษตรกร (Farmer-base Extension Organization) โดยให้ความสำคัญกับศักยภาพของเกษตรกรเป็นสำคัญ สนับสนุนการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมแทนเกษตรกรรุ่นเก่าที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และการจัดการศึกษาอบรมทางการเกษตร เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของอาชีพเกษตรกรรม รวมถึงผู้สนใจที่จะสืบทอดอาชีพเกษตรกรรม เช่น การจัดให้มีเส้นทางประกอบอาชีพให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ และจัดให้โรงเรียนด้านการจัดการทางการเกษตรสำหรับเกษตรกรในแต่ละจังหวัด เพื่อเรียนรู้ทักษะด้านการจัดการ

การตลาด และการส่งออก) รวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างและรวมกลุ่มกันขององค์กร เกษตรที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง โดยการกำกับดูแลของสหกรณ์การเกษตรประเทศญี่ปุ่น (Japan Agriculture Cooperative: JA) ภายใต้กระทรวงการเกษตร ป่าไม้ และประมง (MAFF) ซึ่งข้อมูลในปี พ.ศ. 2562 พบว่า มีสหกรณ์การเกษตร จำนวน 627 แห่ง และมีเกษตรกรเป็นสมาชิกจำนวน 10.49 ล้านคน กระจายอยู่ในพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตร จำนวน 27.33 ล้านไร่ (สำนักงานที่ปรึกษา การเกษตรต่างประเทศประจำกรุงโตเกียว, 2563) ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาระบบ สหกรณ์การเกษตร (JA) ในประเทศต่าง ๆ รวมถึงความเข้มแข็งของสหภาพสหกรณ์การเกษตร ประเทศญี่ปุ่น (JA-ZENCHU) ที่กำกับดูแลเกษตรกรทั้งประเทศ โดยรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร ของประเทศญี่ปุ่นเป็นลักษณะการให้บริการคำแนะนำด้านการส่งเสริมการเกษตร (Farm Guidance) กล่าวโดยสรุปการส่งเสริมการเกษตรของประเทศญี่ปุ่นเป็นรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบ Top-down จากบนสู่ล่างโดยเน้นกำหนดนโยบายจากภาครัฐสู่ประชาชน โดยเน้นการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ในประเทศ โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้สหกรณ์การเกษตร (JA) ทำหน้าที่เป็นตัวกลางอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรระหว่างเกษตรกรกับเชิงนโยบาย

นอกจากนี้ยังมีการรายงานของ ประจักษ์ เทพคุณ อภิญญา รัตนไชย และภาณุพันธุ์ ประภาติกุล (2557) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ในจังหวัดนราธิวาส พบว่า มีทั้งหมด 8 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรด้วยการฝึกอบรมและเยี่ยมชม
2. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบการมีส่วนร่วม
3. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ
4. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไป
5. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์กรเกษตรกร
6. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่าง
7. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบฟาร์ม
8. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านสถาบันการศึกษาด้านการเกษตร

และรายงานการศึกษาของ จำนงค์ จุลเอียด และคณะ (2558) ที่กล่าวถึงรูปแบบการส่งเสริม เพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า มีทั้งหมด 7 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบบูรณาการ
2. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบการฝึกอบรมและเยี่ยมชม
3. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบการมีส่วนร่วม

4. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบอื่น ๆ ตามบริบทพื้นที่
5. รูปแบบการบริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว
6. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบลักษณะเฉพาะ
7. รูปแบบการส่งเสริมเพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร

Siankwilimba et. al. (2022) ได้รายงานว่าการประเมินผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 จากเอกสารกว่า 60 ฉบับ ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2564 พบว่า รูปแบบส่งเสริมการเกษตรยังคงให้บริการอย่างต่อเนื่อง และแต่ละหน่วยงานได้พัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารในรูปแบบดิจิทัลมากขึ้น โดยมีการรวบรวมรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร ทั้งหมด 10 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer-Based Extension Model) เหมาะสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา หรือมีการพัฒนาการเกษตรที่ล่าช้า เนื่องจากขาดเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมในการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ใช้การถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านการสื่อสารด้วยระบบดิจิทัล ร่วมกับเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ ทำให้รูปแบบการส่งเสริมมีความทันสมัยมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Norton & Alwang (2020) ที่ได้กล่าวถึง การปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีของระบบการส่งเสริม และให้คำปรึกษาด้านการเกษตรที่มีความรวดเร็วและใช้ต้นทุนต่ำ แต่อาจมีข้อจำกัดในด้านอุปกรณ์เชิงเทคนิค
2. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยงานด้านการเกษตรของภาครัฐ (Ministry of Agriculture-Based Extension Model)
3. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบการฝึกอบรมและเยี่ยมชม (Training and Visit (T & V) Extension Model)
4. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบลักษณะเฉพาะ (Commodity Specialized Extension Model)
5. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (Participatory Agricultural Extension Model)
6. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School Model)
7. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ (Project-based Extension Model)
8. รูปแบบส่งเสริมการเกษตรแบบการวิจัยระบบเกษตร (Farming Systems Research Extension Model)
9. รูปแบบส่งเสริมแบบบูรณาการ (Cost-Sharing Extension Model)
10. รูปแบบการส่งเสริมโดยสถาบันการศึกษา (Education Institution Extension Model)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันมุ่งเน้นการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาตนเองได้ โดยมีการใช้รูปแบบที่หลากหลาย เช่น รูปแบบของการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (T & V System) ซึ่งประกอบด้วย การถ่ายทอดความรู้ การเยี่ยมเยียนเกษตรกร การสนับสนุน การนิเทศงาน และการจัดการข้อมูล รวมถึงรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวิเคราะห์ข้อมูล วางแผนพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างยั่งยืน ผ่านการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ วิชากิจชุมชน และศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร รวมถึงการส่งเสริมการเกษตรผ่านโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School: FFS) ที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบ Bottom-up เพื่อพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน ซึ่งถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในกว่า 90 ประเทศ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการส่งเสริมที่หลากหลายตามบริบทของแต่ละภูมิภาค ซึ่งรูปแบบทั้งหมดนี้มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยอมรับ

ความหมายของกระบวนการยอมรับ

Foster (1973) ให้ความหมายการยอมรับว่า ประชาชนได้ เรียนรู้โดยผ่านการศึกษา สามารถบรรยายได้โดยผ่านขั้นการเรียนรู้การยอมรับจะเกิดขึ้นได้หากมี เรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้จะได้ผลดีก็ต่อเมื่อ บุคคลนั้นได้ทดลองปฏิบัติเมื่อแน่ใจว่า สิ่งประดิษฐ์นั้นสามารถให้ประโยชน์อย่างแน่นอน เขาจึงกล่าลงทุนซื้อสิ่งประดิษฐ์นั้น

Rogers & Shoemaker (1971) ให้ความหมายของการ ยอมรับว่า เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคลแต่ละคนที่เริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีหนึ่ง ๆ ไปจนถึงการยอมรับเอาเทคโนโลยีนั้น ๆ ไปใช้อย่างเปิดเผย

Rogers (1983) กล่าวถึง การยอมรับสิ่งใหม่ว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณสมบัติของบุคคล เช่น ความรู้ค่านิยม ทักษะคิดทำให้สมาชิกของสังคมได้รับรู้การเปลี่ยนแปลง มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่าย นอกจากนี้การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ อยู่เสมอมีความสำคัญยิ่งต่อการก่อให้เกิดการรับรู้ความสนใจ และพยายามนำไปปฏิบัติในที่สุด

ขั้นตอนในกระบวนการยอมรับ

การยอมรับนวัตกรรมใหม่ (เยาหวา ชูประภาวรรณ, 2547) เป็นกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยอาศัยการสื่อสารสนับสนุน ซึ่งขั้นตอนในกระบวนการยอมรับ (Stage in the Adoption Process) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้ (Awareness) เป็นขั้นแรกที่จะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมใหม่ โดยบุคคลรับรู้ว่ามีนวัตกรรมใหม่ครั้งแรก เป็นขั้นตอนของการรับทราบเท่านั้นว่านวัตกรรมได้เกิดขึ้นและมีอยู่จริง แต่ยังไม่ได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วน

2. ความสนใจ (Interest) บุคคลเริ่มมีความสนใจ เริ่มค้นหาข้อมูลและเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นเพิ่มขึ้น พฤติกรรมนี้เป็นไปในลักษณะที่ตั้งใจและใช้กระบวนการคิดมากกว่าขั้นการรับรู้ ในขั้นนี้สามารถทำให้บุคคลได้รับความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่นั้นมากขึ้น บุคลิกภาพ ค่านิยม สังคม หรือประสบการณ์เก่า ๆ จะมีผลต่อบุคคลนั้น และมีผลต่อการติดตามข่าวสาร

3. การประเมิน (Evaluation) เป็นขั้นที่ไตร่ตรอง บุคคลจะนำข้อมูลที่ได้นำมาพิจารณา ข้อดีข้อเสีย เพื่อตัดสินใจว่าควรจะทำนวัตกรรมใหม่หรือไม่ขั้นนี้จะแตกต่างจากขั้นอื่น ๆ ตรงที่เกิดการตัดสินใจที่จะลองความคิดใหม่ ๆ โดยบุคคลมักคิดว่า การใช้สิ่งใหม่ ๆ นั้น เป็นการเสี่ยงที่ไม่แน่ใจ ผลที่จะได้รับในขั้นนี้จึงต้องการแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อสร้างความมั่นใจยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่ได้ตัดสินใจทดลองนั้นถูกต้อง โดยการให้คำแนะนำข่าวสารเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

4. การทดลอง (Trial) เป็นขั้นที่บุคคลทดลองนวัตกรรมใหม่ โดยอาจลองปฏิบัติ ทั้งหมด หรือบางส่วน เพื่อพิสูจน์ประโยชน์ของนวัตกรรมใหม่นั้น และรอดัดตัดสินใจว่าจะยอมรับ นวัตกรรมนั้นหรือไม่ ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาข่าวสารที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ ซึ่งผลทดลองจะมีความสำคัญต่อการตัดสินใจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับต่อไป

5. การยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการยอมรับ เป็นขั้นที่บุคคลยอมรับนวัตกรรมใหม่ หลังจากได้ทดลองปฏิบัติแล้ว และนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง หลังจากยอมรับ นวัตกรรมแล้ว กลุ่มเป้าหมายจะมีการแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจยอมรับ ถ้าข่าวสารที่ได้รับภายหลังมีผลว่าไม่สมควรรับนวัตกรรมนั้น อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเลิกยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ แต่ถ้าได้รับข่าวสารที่ดีภายหลังอาจจะกลับมายอมรับใหม่ได้อีก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการยอมรับ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการยอมรับ (Factors Influencing the Adoption Process) โดยทั่วไปคุณลักษณะของกระบวนการยอมรับ มีดังนี้

1. ปัจจัยด้านความพร้อมในการยอมรับสิ่งใหม่

โดย Rogers (1983) ได้อธิบายความคิดของบุคคล (Person's Innovativeness) ว่าเป็นระดับที่บุคคลจะยอมรับความคิดใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นในสังคม ซึ่งบางคนอาจยอมรับสิ่งใหม่ได้ทันที บางคนอาจรอก่อนระยะหนึ่ง บางคนอาจจะไม่สนใจเลย ซึ่ง Rogers ได้แยกกลุ่มคนที่แตกต่างกันในการมองคุณค่าสิ่งใหม่ ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1 นวัตกรรม (Innovators) กลุ่มนี้เป็นพวกชอบทดลองสิ่งใหม่ ๆ เป็นพวกกล้าได้กล้าเสีย พวกเขาจะทดลองความคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ กลุ่มนี้จะสำคัญมากที่จะทำให้นวัตกรรมใหม่เป็นที่ยอมรับ แม้จะมีอยู่ค่อนข้างน้อย ประมาณ 2.5 เปอร์เซ็นต์ แต่เป็นกลุ่มเต็มใจทดลองใช้ มักเป็นกลุ่มหนุ่มสาว มีฐานะการเงินดีมีการศึกษาสูง เป็นพวกใจกว้าง เข้ากับสังคมได้ดีมีความเชื่อมั่นในตนเอง

1.2 กลุ่มถ้าสมัย (Early Adopters) กลุ่มใหญ่กว่ากลุ่มแรกมีประมาณร้อยละ 13.5 ชอบความแปลกใหม่น้อยกว่ากลุ่มแรก เป็นผู้ที่มีรายได้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการศึกษามีความคิดริเริ่ม เป็นผู้นำด้านความคิด และยอมรับสิ่งใหม่เร็วแต่ด้วยความระมัดระวัง ซึ่งจะช่วยพิจารณาว่านวัตกรรมใหม่เป็นที่ยอมรับหรือไม่ กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อเพื่อนและผู้ร่วมงาน เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในชักชวนกลุ่มอื่น ๆ มาเข้าร่วม

1.3 กลุ่มทันสมัย (Early Majority) เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ถึงร้อยละ 34 มีลักษณะสุขุมตัดสินใจด้วยความละเอียดรอบคอบ แม้ว่าคนกลุ่มนี้จะไม่ใช่พวกแรกที่รับนวัตกรรมใหม่ แต่ก็ชอบใช้ก่อนคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น คนกลุ่มนี้อยู่ในสังคมระดับกลาง เมื่อกลุ่มนี้ยอมรับนวัตกรรมแล้วแสดงว่าเป็นที่ยอมรับของประชากรส่วนใหญ่

1.4 กลุ่มตามสมัย (Late Majority) เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ถึงร้อยละ 34 ซึ่งยอมรับนวัตกรรมหลังกลุ่มที่ 3 ถือว่าเป็นกลุ่มผู้ตาม ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้ ค่อนข้างเป็นพวกอนุรักษ์นิยมเคร่งครัดในระเบียบประเพณี และค่อนข้างมีอายุมาก

1.5 กลุ่มล่าช้า (Laggards) กลุ่มสุดท้ายนี้มักเป็นพวกหัวโบราณ เป็นพวกขี้สงสัยไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ กลัวการเปลี่ยนแปลง ชี้นัยกับประเพณีนิยม จะยอมรับต่อเมื่อสามารถวัดออกมาได้ว่าเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของตน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีอายุมาก โดยมากจะมีฐานะทางการเงินสังคม และการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ และมักจะไม่มีความไม่เชื่อมั่นในตัวเอง

2. ปัจจัยจากผู้มีอิทธิพล (Personal Influence)

เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและโอกาสในการยอมรับนวัตกรรมของบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าผู้ที่มีอิทธิพลจะเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ก็มีความสำคัญเฉพาะกับบางสถานการณ์ หรือกับบางกลุ่มคนเท่านั้น ซึ่งผู้มีอิทธิพลจะมีความสำคัญในขั้นการประเมินมากกว่าขั้นอื่น

3. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของนวัตกรรม (Characteristics of The Innovation)

ในการถ่ายทอดผลงาน หรือชิ้นงานนวัตกรรม อาจได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว แต่บางชิ้นงานหรือนวัตกรรมต้องใช้เวลาานกว่าจะได้รับการยอมรับ โดยคุณลักษณะที่มีผลต่อการยอมรับชิ้นงานหรือนวัตกรรมใหม่ มี 5 ประการ ดังนี้

3.1 ประโยชน์หรือความเป็นไปได้เชิงเปรียบเทียบ (Relative Advantage) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรม คิดว่ามีประโยชน์ที่เหนือกว่าชิ้นงานหรือนวัตกรรมเดิมอย่างชัดเจน เช่น ทนสม้ย ใช้งานได้สะดวก รวดเร็ว ประหยัดกว่า ยิ่งผู้รับนวัตกรรมเห็นคุณค่านั้นมากเพียงใด โอกาสที่จะยอมรับนวัตกรรมยิ่งมีมากขึ้น

3.2 ความเข้ากันได้หรือสอดคล้อง (Compatibility) การที่ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกว่าการนวัตกรรมนั้นสอดคล้องกับคุณค่า ค่านิยม และประสบการณ์ของผู้ใช้ทำให้ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกมั่นใจ และคิดว่านวัตกรรมนั้นมีความหมายมากยิ่งขึ้น

3.3 ความยุ่งยาก หรือความซับซ้อน (Complexity) การที่ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกว่าการนวัตกรรมนั้นเป็นที่เข้าใจ หรือสามารถนำมาใช้ได้ยากหรือง่ายเพียงใด ถ้ายังมีความยุ่งยากต่อการใช้งานหรือนำไปปฏิบัติตามยาก อาจทำให้เกิดการยอมรับได้ยาก

3.4 การทดลองใช้ (Trial Ability) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมสามารถนำบางส่วนของการนวัตกรรมไปทดลองจนเป็นที่ยอมรับ จะช่วยเพิ่มอัตราการยอมรับเพราะทำให้ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกว่าตนเสี่ยงกั้น้อย

3.5 สังเกตได้ (Absorbability) คือ การที่ผลของนวัตกรรมเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่าย เป็นรูปธรรม (Material Innovation) จะได้รับการยอมรับง่ายกว่านวัตกรรมที่เป็นนามธรรม (Non-Material Innovation)

4. ปัจจัยด้านความพร้อมขององค์กร (Organizations' Readiness to Adopt Innovation)

การยอมรับนวัตกรรมใหม่เกี่ยวข้องกับตัวแปรสภาพแวดล้อมขององค์กร เช่น ความก้าวหน้าและรายได้ขององค์กร ตัวแปรภายในองค์กร เช่น ขนาดองค์กร ผลกำไร แรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการบริหาร เช่น ระดับการศึกษา อายุ นอกจากนั้นยังอาจมีปัจจัยอื่นที่มาจากภาครัฐบาล

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ความหมายของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

Mikulas (1978) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมไว้ว่า การปรับพฤติกรรม คือ การประยุกต์การทดลองเชิงหลักการพฤติกรรมเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาทางพฤติกรรม

Kalish & Sherzad (1981) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมไว้ว่า การปรับพฤติกรรมเป็นการนำเอาหลักพฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงระบบเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม

O'leary & Wilson (1987) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนพฤติกรรมว่าเป็นการประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้และข้อค้นพบทางจิตวิทยาการทดลองเพื่อใช้ในการเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การปรับพฤติกรรม หมายถึง การนำเอาหลักการเรียนรู้ของมนุษย์มาประยุกต์ แล้วทดลองใช้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

โดยทั่วไปสามารถแบ่งขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นไม่สนใจปัญหา (Pre-Contemplation) เป็นขั้นที่บุคคลยังไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่รับรู้ไม่ใส่ใจต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตน อาจเป็นเพราะไม่ได้รับรู้ข้อมูลถึงผลกระทบของพฤติกรรมนั้น เช่น เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สนใจในการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพราะยังไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง

2. ขั้นลังเลใจ (Contemplation) เป็นขั้นที่บุคคลมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะเวลาอันใกล้นี้ มีความตระหนักถึงข้อดีของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแต่ก็ยังกังวลกับข้อเสียในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น เกษตรกรเห็นตัวอย่างของการทำเกษตรปลอดภัยแต่ยังไม่มั่นใจในระดับรายได้ที่คาดว่าจะได้รับหลังจากการปรับเปลี่ยนแล้ว ในขั้นนี้อาจใช้เวลานานเหมือนกับการผลัดวันประกันพรุ่ง (Behavioral Procrastination) จึงยังไม่พร้อมที่จะ เปลี่ยนแปลงในทันที ในขั้นนี้ควรมีการพูดคุยถึงข้อดีข้อเสียของพฤติกรรมเก่าและใหม่ เปิดโอกาสให้ได้ชั่งน้ำหนัก และอาจมีการให้ข้อมูลที่ถูกต้องด้วย

3. ขั้นตัดสินใจเตรียมตัว (Preparation) เป็นขั้นที่บุคคลตั้งใจว่าจะลงมือปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเร็ว ๆ นี้ (ภายใน 1 เดือน) เมื่อตัดสินใจแล้วจะเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้ที่อยู่ในขั้นตอนนี้ควรมีทางเลือกในการเปลี่ยนพฤติกรรม โดยให้ตัดสินใจเลือกเอง และส่งเสริมศักยภาพในการกระทำของเขา

4. ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นที่บุคคลลงมือปฏิบัติหรือกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4-6 เดือน โดยสังเกตจากการกระทำที่ปรากฏให้เห็นสำหรับ Stage of Change แล้วการลงมือปฏิบัติเป็นเพียง 1 ใน 6 ของขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเท่านั้น ดังนั้นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปอาจไม่นับว่าเป็นขั้นลงมือปฏิบัติ (Action) ได้ทั้งหมด

5. ขั้นกระทำต่อเนื่อง (Maintenance) เป็นขั้นที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใหม่อย่างต่อเนื่องนานเกินกว่า 6 เดือน โดยที่ยังคงทำกิจกรรม เป็นการป้องกันการกลับไปสู่พฤติกรรมเดิมของตน

ต่อไป แม้จะไม่เข้มข้นเท่ากับในขั้นลงมือปฏิบัติก็ตาม ในขั้นนี้ตัวกระตุ้นเร้าต่าง ๆ จะลดอิทธิพลลง และมีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ต่อไปเพิ่มขึ้น ระยะนี้ถือว่าเป็นการสร้างความมั่นคงของพฤติกรรม จนกลายเป็นนิสัยใหม่ โดยที่บุคคลจะต้องทำพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์นี้ได้อย่างสม่ำเสมอ เหมือนกับว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยไม่จำเป็นต้องเตรียมตัวไว้ล่วงหน้าอีกแล้ว

6. การกลับไปมีปัญหซ้ำ (Relapse) คือ การที่บุคคลนั้นถอยกลับไปมีพฤติกรรมแบบเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงอีก โดยที่บุคคลจะนำตนเองไปสู่สถานการณ์เสี่ยงต่อการปล่อยให้ตนเองมีภาวะอารมณ์จิตใจที่เปราะบางไม่สามารถจัดการกับความอยากได้ ประมาทจนพลาดกลับไปมีพฤติกรรมเดิมบ้าง หรือกลับไปมีปัญหซ้ำ หรือไปสู่พฤติกรรมเดิมอย่างเต็มตัว หากบุคคลมีการกลับไปสู่พฤติกรรมเดิมควรจะต้องดึงเขากลับเข้าสู่เส้นทางการเปลี่ยนพฤติกรรมให้เร็วที่สุด มีการให้กำลังใจให้การเสริมแรง มองสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา มีการสรุปบทเรียน เพื่อไม่ให้เกิดขึ้นอีก และมุ่งมั่นในการเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามทฤษฎีของ Prochaska & DiClemente (1997) เป็นการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากขั้นไม่สนใจปัญหา ไม่สนใจ ไม่ใส่ใจ พฤติกรรมของตนเอง จากนั้นจึงเกิดความลังเลใจขึ้น ตระหนักถึงข้อดีในการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแต่ยังคงเป็นกังวลถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาด้วย จากนั้นจึงตัดสินใจ เตรียมตัวเพื่อให้เกิดการลงมือปฏิบัติ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเร็ว ๆ นี้ จากนั้นก็ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จากนั้นมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันกลับไปสู่พฤติกรรมเดิมของตนเอง ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดขึ้นสุดท้ายนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องมุ่งมั่นและหนักแน่น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา

มนัส สุวรรณ (2561) ได้อธิบายในบทวิเคราะห์และสรุปในเอกสารประกอบวิชาศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ว่า ศาสตร์พระราชา อาจจัดเป็นประเภทศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งหมายถึง การนำเอาสาระของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เป็นศาสตร์ธรรมชาติ ศาสตร์บริสุทธิ์ และ/หรือศาสตร์สังคมมาผสมผสานบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมหรือองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่สามารถยกให้เห็นเป็นตัวอย่างได้ คือ การประยุกต์ความรู้เรื่องดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งเป็นศาสตร์ธรรมชาติเข้ากับสาระของเคมี (เรื่องของสารเคมีที่เป็นปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช) และความรู้เรื่องพืชและสัตว์ (ชีววิทยา) ซึ่งเป็นศาสตร์บริสุทธิ์ เกิดเป็นเกษตรศาสตร์ซึ่งถูกจัดว่าเป็นศาสตร์ประเภทศาสตร์ประยุกต์ ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่ง คือ การประยุกต์เอาความรู้ทางเคมีและชีววิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์บริสุทธิ์ เข้ากับศาสตร์ธรรมชาติและ

ศาสตร์สังคม เกิดเป็นศาสตร์สุขภาพ (Health Sciences) เช่น แพทย์ศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ และ สาธารณสุขศาสตร์ เป็นต้น

ศาสตร์พระราชาเป็นองค์ความรู้เชิงประยุกต์ที่เกิดจากพระราชอัจฉริยภาพแห่ง องค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 แห่ง บรมราชจักรีวงศ์ ความเป็นศาสตร์ประยุกต์ของศาสตร์พระราชาเกิดจากการที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงศึกษา ค้นคว้า และทดลองโดยการนำองค์ความรู้เดิมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษ ได้เรียนรู้และรังสรรค์ไว้จากการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติด้วยการลองผิดลองถูกเพื่อการอยู่รอดของ ชีวิตมาผสมผสานได้อย่างเหมาะสมพอเหมาะพอดีกับองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจาก การศึกษา ค้นคว้า และทดลองผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์จนได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ สามารถ นำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้จริง ทั้งนี้ อัตลักษณ์เฉพาะของ “ศาสตร์ พระราชา” คือ การให้ความสำคัญกับการผสมกลมกลืนอย่างสมดุลระหว่างภูมิกายภาพซึ่งหมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และภูมิสังคมซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมของแต่ละพื้นที่

หลักการและแนวคิดที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และทดลอง หรือที่เรียกเป็นภาษา วิชาการว่า “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” (Scientific Method) เป็นที่ทราบกันดีว่านักวิทยาศาสตร์จะไม่ เชื่ออะไรง่าย ๆ หากมิได้มีการพิสูจน์ก่อน นักวิทยาศาสตร์จะไม่เชื่อถือในความรู้ รวมไปถึงหลักการ และแนวคิดที่เกิดจากการหยั่งรู้หรือเพื่อฝัน จากการอนุมาน หรือแม้แต่จากการอุปมาถึงตาม

ก่อนสรุปเป็นข้อค้นพบใด ๆ ที่สามารถพิสูจน์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์มีการดำเนินการ ตามขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนแรกเริ่มต้นด้วยประเด็น “ปัญหา” ว่าจะอะไรคือสิ่งที่ อยากได้คำตอบ ขั้นตอนที่สองตามมาก็คือ การคาดเดาคำตอบที่คิดว่าน่าจะเป็นสำหรับประเด็นปัญหา ที่กำหนดที่เรียกว่า “สมมติฐาน” เพื่อท้าทายให้ทำการศึกษา ค้นคว้า และทดลอง การทดสอบว่า คำตอบที่คาดคิดตามสมมติฐานจะเป็นจริงหรือเป็นเท็จต้องดำเนินการต่อไปในขั้นตอนที่ 3 คือ ขั้นตอนของ “การเก็บรวบรวมข้อมูล” จากนั้นจึงนำเอาข้อมูลที่รวบรวมได้ไม่ว่าจะด้วยเครื่องมือ และวิธีการใดก็ตามไปทำการ “วิเคราะห์” จะด้วยวิธีการทางสถิติหรือวิธีการอื่นใดก็ตาม ผลจาก การวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปสู่การ “สรุปและตีความ” ว่าตกลงแล้วสมมติฐานที่ตั้งไว้เป็นจริงหรือ เป็นเท็จ ผลจากการศึกษา ค้นคว้า และทดลองด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวทำให้ได้ข้อ ค้นพบที่จัดว่าเป็นความรู้ที่มีความถูกต้องเชื่อถือได้ สามารถพิสูจน์ได้ ที่เรียกในทางวิชาการว่าเป็น “องค์ความรู้” (Body of Knowledge) หรือ “ศาสตร์” (Science)

“ศาสตร์พระราชา” จัดว่าเป็นศาสตร์หรือเป็นองค์ความรู้เพราะผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้า และทดลองตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่น่าสังเกตมากไปกว่าความเป็นศาสตร์โดยทั่วไปคือ ศาสตร์พระราชาซึ่งประกอบไปด้วยโครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล

อศุขเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 กว่สัพันโครงการไม่ว่าโครงการนั้นจะเกี่ยวข้อง กับเรื่องของ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สังคม เศรษฐกิจ ศิลปะ หรือวัฒนธรรม ล้วนเป็นพระราชอัจฉริยภาพ ของพระองค์ท่านในการบูรณาการอย่างลงตัวระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเรียกว่าเป็น “ศาสตร์ ชาวบ้าน” เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ที่เราเรียกว่าเป็น “ศาสตร์สากล” จนได้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ที่ดีที่สุด (Best Practices) ครอบครัวดิ ชุมชน หรือสังคมใดที่น้อมนำเอาศาสตร์พระราชามาไปปฏิบัติ ครอบครัวนั้น ชุมชน หรือสังคมนั้นสามารถดำรงชีพออยู่ได้อย่างมีความสุข พอเพียง และยั่งยืน

“ศาสตร์พระราชา” มีอรรถาธิบาย (Attributes) หลายอย่างที่สามารถพิสูจน์และยืนยัน ได้ว่าผลสัมฤทธิ์ซึ่งหมายถึงความสุขตามอศุภาพอย่างยั่งยืนเกิดได้จริงเมื่อ ได้มีการน้อมนำไปปฏิบัติ ตัวอย่างของอรรถาธิบายที่สามารถนำมากล่าวอ้างได้คือ

1. การพัฒนาตามหลักการและแนวคิดศาสตร์พระราชาเป็นหลักการและแนวคิดที่เน้น หลักแห่ง “ความสมดุล” ขององค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ที่เห็นประจักษ์คือ การพัฒนาที่คำนึงถึงศักยภาพ ความพอเหมาะพอดี และความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทั้งในส่วนองภูมิ-กายภาพ เช่น ดิน น้ำ และอากาศ และในส่วนองภูมิสังคม เช่น วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ศาสตร์พระราชาเป็นหลักการและแนวคิดที่เน้นความ “พอประมาณ” ซึ่ง หมายถึง ความพอเหมาะพอดี ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ทั้งนี้ การปฏิบัติใด ๆ ต้องไม่เป็นการเบียดเบียน ตนเองและต้องไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน

3. การสร้างความสุขอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นในครอบครัวหรือในชุมชนตามหลักการและ แนวคิดองศาสตร์พระราชาให้ประสบผลสำเร็จต้องให้ความสำคัญกับหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เข้าใจ หมายถึงการรู้บริบทความเป็นมาเป็นไปองสังคมท้องถิ่นที่จะพัฒนาอย่างอย่างต้องแท้ ไม่ว่า จะเป็นสภาพปัญหา สภาพแวดล้อม สภาพสังคม-เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมองชุมชน เข้าถึง หมายถึง การสื่อสารและการทำความเข้าใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการอง ชุมชน สร้างความไว้วางใจและการยอมรับเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมองชุมชนในกระบวนการพัฒนา พัฒนา หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยอาศัยผลพวงที่เกิดจาก การเข้าใจและเข้าถึงเป็น การพัฒนาจำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอนบนพื้นฐานอง ความพอมี พอกิน และพอใช้องประชาชน ส่วนใหญ่โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อสามารถสร้างพื้นฐาน และความมั่นคงได้แล้วระดับหนึ่งจากการปฏิบัติ จึงค่อยเสริมสร้างความสำเร็จและฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงขึ้น

4. อรรถาธิบายประการสุดท้ายในที่นี้ที่เชื่อและแน่ใจว่าสามารถนำพาให้ผู้น้อมนำไป ปฏิบัติมีความสุขตามอศุภาพที่ยั่งยืนได้คือ การพัฒนาที่เน้นและให้ความสำคัญกับบริบทเฉพาะอง

แต่ละพื้นที่ อัตลักษณ์พิเศษเฉพาะของการพัฒนาตามหลักการและแนวคิด “ศาสตร์พระราชา” ที่แตกต่างไปจากหลักการและแนวคิดอื่นคือ ไม่ใช่แบบจำลองการพัฒนาเดียวกับทุกพื้นที่ (One Model for Any Area) แต่ละพื้นที่ย่อมมีภูมิกายภาพและภูมิสังคมดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ที่ต่างกัน ดังนั้น แบบจำลองการพัฒนาเพื่อให้บังเกิดผลต้องมีความเหมาะสมและเป็นไปได้เฉพาะพื้นที่ ด้วยเหตุนี้เองที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นเพื่อหาแบบจำลองการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการนำไปขยายผลต่อไป เช่น กรณีของศูนย์การพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทราในบริบทของพื้นที่ที่เป็นดินทราย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอ จังหวัดนราธิวาสในบริบทของพื้นที่ที่เป็นดินพรุหรือดินเปรี้ยว และกรณีของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยกระบอง จังหวัดจันทบุรีในบริบทของพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลน เป็นต้น

นอกจากนี้ “ศาสตร์พระราชา” มิใช่หลักการหรือแนวคิดที่โคดเคี้ยวซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับหลักการ หรือแนวคิดใดเลย หรือไม่มีหลักการหรือแนวคิดใดมาเกี่ยวข้องด้วยในเชิงสาระ อย่างน้อยที่สุดที่สามารถวิเคราะห์ได้ในที่นี้ คือ 5 หลักการ และแนวคิดที่พอจะพรรณนาโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1. พุทธปรัชญา “มัชฌิมาปฏิปทา” องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่าศาสนิกชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขไม่เดือดร้อนหากยึดมั่นในหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ “ทางสายกลาง” การดำรงตนโดยคาดหวังอะไรก็ตามในชีวิตจนสูงสุดโต้งโดยไม่ดูต้นทุนชีวิตที่ตนมี รังแต่จะก่อให้เกิดทุกข์จากการที่ต้องดิ้นรนให้ได้มา ในทำนองกลับกันการดำรงตนให้ต่ำจนสุดโต้งโดยไม่พยายามพิจารณาตนว่ามีความรู้ความสามารถที่จะประกอบสัมมาชีพ ไม่พยายามพึ่งตนเองก็ รังแต่จะเกิดทุกข์เพราะชีวิตที่ตกต่ำได้เช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงอุปมาปรัชญานี้ประหนึ่งดังสายพินซึ่งเมื่อขึงตึงเกินไปจะคิดจะสีกี่ไม่ไผ่เพราะประเดี้ยวสายก็ขาด ในทางกลับกัน ถ้าขึงสายพินจนหย่อนยาน จะคิดจะสีกี่ไม่ไผ่เพราะการขึงสายพินให้ตึงพอเหมาะพอดี เวลาติดสีกี่พึงได้ไผ่เพราะ เสนาะโสด พุทธปรัชญาที่ว่านี้เปรียบได้กับหลักการและแนวคิด “ศาสตร์พระราชา” ในส่วนของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงค้นพบว่าชีวิตคนเราจะมีความสุขอย่าง ยั่งยืนได้ต้องดำรงตนอย่างเหมาะสม พอเพียง ละพอประมาณกับต้นทุนชีวิตที่ตนมี ไม่ประมาทกับ เหตุการณ์และ/หรือสภาพแวดล้อมที่อาจมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ควบคู่ ไปกับคุณธรรม

2. หลักนิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecological Principle) โดยธรรมชาติของความเป็น ศาสตร์ “นิเวศวิทยา” คือ วิชาที่ศึกษาเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ นิเวศวิทยายังถูกแบ่งเป็นสาขาย่อยอีกหลายแขนง โดยนิเวศวิทยามนุษย์เป็นแขนงย่อยหนึ่งที่

สาระสำคัญคือการศึกษาความสัมพันธ์เฉพาะระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่มีความสอดคล้องกันระหว่างหลักนิเวศวิทยามนุษย์กับศาสตร์พระราชคือ ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) นิเวศวิทยาโดยสาระพื้นฐานจะกล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ที่เรียกว่าระบบนิเวศ (Ecosystem) ทั้งองค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิตและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตรวมตลอดจนการทำหน้าที่ขององค์ประกอบเหล่านั้น องค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิตได้แก่พืชและสัตว์จะแบ่งกันทำหน้าที่ พืชจะทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตเชิงนิเวศวิทยา โดยสัตว์ทำหน้าที่เป็นผู้บริโภค จุลชีวิน (Micro-organism) จะทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลาย ในส่วนของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น พลังงาน สารเคมี และองค์ประกอบทางกายภาพจะทำหน้าที่เป็นตัวการสนับสนุนการทำหน้าที่ของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ดังกล่าวในระบบนิเวศจะเกิดเป็นห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ในระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงซึ่งหมายถึงมีพืช และสัตว์หลากหลายชนิด (Species Diversity) จะมีห่วงโซ่อาหารเป็นจำนวนมากจนมีลักษณะเป็นโครงข่ายการถ่ายทอดอาหาร (Food Web) ในทางนิเวศวิทยาเรียกระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงนี้ว่าเป็นระบบนิเวศที่มีความซับซ้อนเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Complexity) ยิ่งมีความซับซ้อนมากเท่าไร ระบบนิเวศนั้นก็จะมีคามมั่นคงเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Stability) นี้หมายความว่าระบบนิเวศนั้นมีโอกาสถูกทำลายโดยสิ้นเชิงได้ยาก

อีกหลักการและแนวคิดของ “ศาสตร์พระราช” หนึ่งในที่สอดคล้องกันอย่างพอเหมาะพอดีกับหลักนิเวศวิทยามนุษย์คือ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชอัจฉริยภาพเป็นเลิศในทางนิเวศวิทยามนุษย์ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนในชนบทสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างเป็นสุขและมั่นคงด้วยการแนะนำให้เกษตรกรทำการเกษตรแนวใหม่ ตามที่พระองค์ท่านได้ทำการศึกษา ค้นคว้า และทดลอง หลักปฏิบัติของเกษตรทฤษฎีใหม่คือ ให้แบ่งพื้นที่ที่มี (ไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่) ออกเป็น 4 ส่วน โดยมีสัดส่วนโดยประมาณ คือ 30 : 30 : 30 : 10 พื้นที่ร้อยละ 30 ในส่วนแรกทรงแนะนำให้ขุดเป็นบ่อน้ำ เพราะน้ำจะเป็นปัจจัยสนับสนุนการเพาะปลูกร้อยละ 30 ถัดมาทรงแนะนำให้ใช้ในการปลูกพืชคือพืชที่เป็นอาหารหลักได้แก่ข้าว ส่วนของพื้นที่อีกร้อยละ 30 ให้ปลูกพืชผักสวนครัวที่กินได้หลาย ๆ อย่าง พื้นที่ที่เหลืออีกร้อยละ 10 ให้ใช้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพให้สูงขึ้นในพื้นที่คือ ให้เลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อ เหนือบ่อให้เลี้ยงเป็ด ไก่ หมู หรือสัตว์อื่นที่สามารถนำไปเป็นอาหารได้ มูลจากสัตว์เหล่านี้จะเป็นอาหารของสัตว์น้ำในบ่อ การปลูกพืชผักสวนครัวที่หลากหลายนอกจากจะเป็นการสร้างคามมั่นคงเชิงนิเวศวิทยา เพราะมีความซับซ้อนของโครงข่ายการถ่ายทอดอาหารแล้ว ยังเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของผู้ปฏิบัติด้วยการใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์ที่ปลูกและเลี้ยงไว้ในพื้นที่ของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาสินที่ไม่จำเป็นจากสภาพภายนอก (มนัส สุวรรณ, 2561)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุกระดับให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นนี้ ถือเป็นหัวใจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลและกลั่นกรองจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำออกเผยแพร่เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป (มานิต กิตติจูจิต, 2555)

คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะที่เป็นห่วงสอดร้อยประสานกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้แก่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากคุณลักษณะ 3 ห่วงดังกล่าวแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การกำหนดเงื่อนไขไว้ 2 ประการ เพื่อการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน นั่นคือเงื่อนไขต่อไปนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาเชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่

- 1) พึ่งพาตนเอง
- 2) พอประมาณ
- 3) เติบโตอย่างกลาง
- 4) มีภูมิคุ้มกัน
- 5) มีเหตุผล
- 6) เป็นคนดี
- 7) รู้จักสามัคคี

หลักในการพึ่งตนเอง

หลักการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้ทรงแนะนำให้ยึดหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งตนเอง โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง 5 ด้าน (รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550) ดังนี้

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ หมายถึง คนที่มีจิตใจเข้มแข็ง ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริตธรรม แม้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต แต่ก็ไม่ได้ท้อแท้ ต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง สร้างสรรค์ให้ตนเองและญาติมิตรเอื้ออาทร ประนีประนอม และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ดังนี้

“บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี มีความหนักแน่นมั่นคงให้สุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะ ปฏิบัติหน้าที่ให้ได้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยล ในการปฏิบัติงานประกอบด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอนและบังเกิดผลประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. พึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง การสร้างชุมชนหรือสังคมด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุกคนทำหน้าที่อย่างเต็มที่ เพื่อให้งานรุดหน้าพร้อมเพียงกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง และมีอิสระ ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ดังนี้

“เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพียงกัน ไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดีเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การส่งเสริมความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยยึดหลักความยั่งยืนและประโยชน์สูงสุด ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ดังนี้

“ถ้ารักษาสีงแวดล้อมให้เหมาะสมนี้กว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้นลูกหลานของเราก็อาจหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขาไม่ใช่ของเราแต่เราก็ทำได้โดยรักษาสีงแวดล้อมไว้ให้พอสมควร”

4. พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี หมายถึง การส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลอง และทดลองเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีจึงมีทั้งดีและไม่ดี ฉะนั้นจึงต้องแยกแยะและเลือกใช้นบนพื้นฐานของภูมิปัญญา ชาวบ้าน เลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศและสังคมไทย นอกจากนี้ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ดังนี้

“การสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชาวชนบทขาดแคลนและต้องการ คือ ความรู้ในด้านเกษตรกรรม โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม แก่การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปแบบหรือเต็มขนาดใน งานอาชีพผลิตของประเทศย่อมจะมีปัญหา”

5. พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น แม้ไม่มีเงินก็ยังมีทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ข้าว ผัก ปลา และผลไม้เพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป ต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นลำดับ โดยยึดหลักพอกินพอใช้ และอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ซึ่งแต่เดิมมักพัฒนามักจะมุ่งเน้นเรื่องการเพิ่มรายได้ ดังพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ดังนี้

“การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อให้ตนเอง มีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข และพอกินพอใช้เป็นขั้นแรกและขั้นต่อไป คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ ด้วยตนเองและหากร่วมมือกันทำสักเศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศชาติ ก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติ”

คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีคุณค่ากว้างขวางครอบคลุมมากกว่า และเสริมทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้เข้มแข็งสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสอดคล้อง กับหลักการของทุกศาสนา ทั้งนี้กรมการศาสนาได้ประสานให้ ผู้รับผิดชอบ ด้านศาสนา ทุกศาสนาเข้าไปศึกษาพิจารณา ได้รับคำตอบกลับมาว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมีความสอดคล้องตรงกันกับหลักธรรมทุกศาสนา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าประสงค์ให้การพัฒนาก้าวทัน โลกาภิวัตน์มีคุณค่าในการพัฒนาคน และความ ยั่งยืน องค์การสหประชาชาติได้ประเมินว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีประโยชน์ อย่างยิ่ง ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ดังที่นายโคฟี อานัน เลขาธิการสหประชาชาติ ได้ประกาศไว้ในราชสุคติเฉลิมพระเกียรติในพิธีทูลเกล้า ฯ ถวายรางวัลความสำเร็จ สูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (เกมม วัฒนชัย, 2555) เมื่อ 26 พฤษภาคม 2549 ความตอนหนึ่ง ดังนี้

“... ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่มีต่อประชาราษฎร์ ได้รับพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความ สมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผลสำนึกในคุณธรรม และการมีภูมิคุ้มกันตัว ที่ดี พอที่จะต้านทานและลดผลกระทบ จากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแส โลกาภิวัตน์ด้วย ปรัชญาดังกล่าวนี้องค์การสหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายาม และส่งเสริมการพัฒนา คนให้ความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในภาพรวม เป็นเป้าหมาย และศูนย์กลาง ในการพัฒนา มีปณิธานที่จะส่งเสริมประสพการณ์ นำแนวทางการปฏิบัติในการนำ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงคุณค่าอย่างหาที่สุคติได้ มาช่วยจุดประกายแนวความคิด ในปรัชญาดังกล่าวสู่นานาชาติต่อไป...”

นอกจากนั้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ได้จัดทำรายงานการพัฒนา คนแห่งประเทศไทย โดยเสนอเรื่องราวการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคน โดยเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจ การให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์มุ่งพัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพทั้งความรู้ความสามารถคุณค่าพื้นฐานด้านจิตใจและคุณธรรม ทั้งนี้ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้เผยแพร่รายงานการพัฒนาคน แห่งประเทศไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั่วโลก และจัดทำรายงาน ดังกล่าวเผยแพร่กว่า 160 ประเทศ (เกษม วัฒนชัย, 2555)

สรุปได้ว่า คุณค่าที่จริงแห่งการนำหลักปรัชญามาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ย่อมช่วยให้เกิดสถานะแห่งการกระทำตามลักษณะชุมชนนั้นให้สามารถลดการพึ่งพาจากรัฐและการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น อีกทั้งช่วยให้การดำรงชีวิตไปตามวิถีชีวิตที่ควรจะเป็นตามอัตลักษณ์ที่แตกต่างของชุมชนในสังคมไทย ช่วยให้เกิดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของโลกได้อย่างดีที่ทุกศาสนาต่างยืนยันตรงกันว่า มีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไรก็ตามจะส่งผลเหมือนกัน

เศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน

จากข้อสังเกตจากบริบทชุมชนต่อเศรษฐกิจพอเพียง โดยพบว่า “ความรู้ของ ชุมชนไทย ในชนบทภาคการเกษตร มีเรื่องราวของความพอเพียงดำรงอยู่แล้ว ทั้งใน วิถีชีวิตและการผลิต” นอกจากนี้ยังพบอีกว่า “การดำรงชีวิต (ความรู้ประสบการณ์ และภูมิปัญญา) ของคนในชนบทภาคการเกษตรซึ่งต้องพึ่งพิงระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ความพอเพียงที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือนและกลุ่ม กิจกรรมโดยสามารถเกิดขึ้นหรือนำไปปฏิบัติได้ใน 3 ระดับ (เกษม วัฒนชัย, 2555) ซึ่งได้แก่

1. ระดับจิตสำนึก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึก และปรับทัศนคติสู่การพึ่งตนเอง โดยสร้างความรู้ความเข้าใจ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ การประเมินตนเองเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง รู้ปัญหาหรือ วิกฤตที่ประสบอยู่ จนเกิดความคิด “พึ่งตนเอง” โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาตั้งใจที่จะใช้ชีวิต “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” พึ่งตนเองได้โดยลดความต้องการ (กิเลส) และทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น

2. ระดับการปฏิบัติ เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองในขั้นตอน คือ อยู่อย่างพึ่งตนเองในระดับครอบครัว โดยสมาชิกต้องรู้จักพึ่งตนเองด้วย การรวมกัน ทำกิจกรรมลดรายจ่าย เช่น ลด ละ เลิกอบายมุข ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไม่สร้างหนี้ ลดรายจ่าย/ลดต้นทุนการผลิต เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพลดการใช้สารเคมีในการเกษตร ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงสัตว์

ขนาดเล็กไว้บริโภค โดย ยึดหลัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน/กินทุกอย่างที่ปลูกและใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้ ปลูกพืชสมุนไพร เพื่อใช้รักษาโรค และรู้จักการเก็บออม เป็นต้น” มีวิถีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง โดยดำเนินชีวิตด้วยการเดินทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เช่น ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสานวนเกษตร เกษตรอินทรีย์เกษตรชีวภาพ เกษตรไรสารพิษ เกษตรธรรมชาติ สวนสมุนไพร ชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ด้านทุนคานอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสวัสดิการ เป็นต้น การรวมกลุ่มในสังคม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” ด้วยการมีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันให้กับผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้เพื่อน และเกิดวัฒนธรรมที่ลดความเห็นแก่ตัว โดยจะเห็นได้ว่าในชุมชนที่เข้มแข็งจะมีการรวมกลุ่มกันหลากหลายและกลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้นถือได้ว่าเป็น “ทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือตนเอง” ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะของความเอื้ออาทร เช่น กลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการเกษตรกลุ่มผู้ประกอบการสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และกลุ่มอนุรักษ์แหล่งน้ำ และป่าไม้ชุมชน เป็นต้น

3. ระดับบังเกิดและรับผลจากการปฏิบัติโดยผล จากการปฏิบัติก่อประโยชน์ โดยตรงแก่ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับให้แก่บุคคล ครอบครัว กลุ่ม/องค์กร และชุมชน เช่น

ความพอเพียงในระดับครอบครัว เช่น ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว สามารถหาปัจจัยสี่มาหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีส่วนเหลือเป็นเงินออมของครอบครัว และยกระดับรายได้พ้นความยากจน เป็นต้น

ความพอเพียงระดับชุมชน เช่น มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม บริหารทรัพยากรในชุมชนให้สามารถนำไปดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุลเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมและชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้น

ความพอเพียงในระดับกลุ่ม เช่น การรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียงร่วมแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแห่งความพอเพียงในที่สุด เป็นต้น

จากบริบทของชุมชนกับความพอเพียงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของผู้คนในชนบท ที่กล่าวถึงแล้ว เพื่อให้สามารถคัดเลือกรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างที่มีความ เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นความพอเพียงที่เกิดขึ้นจริงแล้วในระดับชุมชน (หมู่บ้าน) เพื่อให้สามารถเป็นรูปแบบ ตัวอย่าง และแนวทางการขยายผลตามเป้าหมายที่กระทรวงมหาดไทย กำหนดจึงกำหนดพิจารณาลักษณะของกิจกรรมความพอเพียงใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านลดรายจ่าย

2) ด้านการเพิ่มรายได้ 3) ด้านการออม 4) ด้านการดำรงชีวิต 5) ด้านการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) ด้านการเอื้ออาทร (เกษม วัฒนชัย, 2555)

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนไทยควรจะได้รับ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานและขั้นสูงสุดของชีวิต หากแต่ความคาดหวังดังกล่าวอาจจะไม่ตอบสนองต่อกิเลสตัณหาความต้องการที่มากมายเกินไป ซึ่งจะไม่สามารถค้นพบสิ่งที่ชุมชนต้องการได้แต่จะสามารถมอบการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขได้ก็ต่อเมื่อชุมชนเป็นผู้มอบโอกาสให้กับตนเองในการริเริ่มการนำหลักปรัชญาไปปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวคิดในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

มูลนิธิชัยพัฒนา (2565) ได้ให้แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลักโครงการตามแนวพระราชดำริที่ได้ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนี้มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การทำให้เกิดกระบวนการในการพึ่งตนเองได้ เกษตรกรต้องมีช่องทางในการพัฒนาอาชีพและได้รับการส่งเสริมการเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการแนะนำสาธิตให้ประชาชนดำเนินการรอยตามเบื้องพระยุคลบาทเป็นไปตามหลักการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงมุ่งเน้นในการช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก โดยมีวิธีในการพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

1. ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“คำริ คือ ความเห็นที่จะทำ ไม่ใช่คำสั่งแต่เป็นความเห็น มีทฤษฎีอะไรต้องบอกออกมา ฟังได้ฟัง ชอบใจก็เอาไปได้ ใครไม่ชอบก็ไม่เป็นไร”

2. ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักจะทรงทำหน้าทีกระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาแนวทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเอง

โดยไม่มีการบังคับการแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริงๆ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า

“คนทุกคน ไม่ว่าชาวกรุงหรือชาวชนบทไม่จำเป็นต้องมีการศึกษามากหรือน้อยอย่างไร ย่อมมีจิตใจเป็นอิสระ มีความคิดเห็น มีความพอใจ เป็นของตนเอง ไม่ชอบการบังคับ นอกจากนั้นยังมีขนบธรรมเนียม มีแบบแผนเฉพาะเหล่ากันอีกด้วย”

3. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ซึ่งตรงกับหลักการส่งเสริมการเกษตร ดังเคยมีพระราชดำรัสในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2501 กับประชาชนชาวไทยทั้งหลายว่า

“ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดีย่อมต้องอาศัยการรักษาดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับการร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจใน ส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่ง ความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทั่วไปอันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น”

4. หลักในการแนะนำประชาชนเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกครั้งที่พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ เห็นได้ชัดเจนจากพระราชดำรัสศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า

“เป็นสถานที่ที่ผู้ทำงานในด้านพัฒนาจะ去做อะไรอย่างที่เราเรียกว่า ทดลอง ก็ได้ และเมื่อทดลองแล้วจะทำให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในวิชานั้นสามารถเข้าใจว่าเขาทำกันอย่างไรเขาทำอะไรกัน” ได้พระราชทานพระราชาธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “ฉะนั้นศูนย์ศึกษา การพัฒนานี้ ถ้าทำอะไรล้มเหลวต้องไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องถูกลงโทษ แต่เป็นสิ่งที่แสดงว่า ทำอย่างนั้นไม่เกิดผล”

5. ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลันอาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และการดำรงชีพในวิถีประชาเหล่านั้นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงพระราชทานแนวคิดเรื่องนี้ว่า

“การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศของสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง”

6. การสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะการเกษตรกรรมต้องใช้น้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีผลิตผลได้ตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแรงพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนนี้ทรงเรียกว่า “การระเบิดจากข้างใน” ซึ่งเรื่องนี้พระองค์ทรงอธิบายว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ”

7. การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ด้านต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการพึ่งตนเอง ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เอง ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ

ทั้งประเทศ วิธีการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในกรพัฒนาว่า

“การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่างๆ นั้น ว่าโดยหลักการควรจะให้ผลมาก ในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัดและการทุ่มแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นเป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเรา ประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรมและการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา เช่นอาจทำให้ต้องลงทุนมากมายสิ้นเปลืองเกินกว่าเหตุ หรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้น เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นก็จะพลาดเป้าหมายไปห่างไกลและกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิบัติงาน คือ ควรพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สถานะของบ้านเมืองและการทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วย เกิดความประหยัดอย่างแท้จริงด้วย”

8. ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวนาชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวนาสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริง ในทางปฏิบัติเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ หลายประการเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่ทรงมุ่งหวัง ดังกล่าวนั้นมีหลายแนวทาง เช่น

8.1 การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาพึ่งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้น ในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มาไม่ว่าลักษณะใด จะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด จนเห็นได้ว่า กลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จหลายโครงการนั้นพัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์หุบกระพง เกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

8.2 การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาก็เป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอบอ้อมอารี ความเป็นคนในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับ

ท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้น จะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน ดังพระราชดำริที่ว่า

“ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร ซึ่งตรงเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาเมตตาใจมุ่งเจริญต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความมั่นคงและประโยชน์ร่วมกัน เป็นจุดหมายสำคัญ”

8.3 การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใดๆ ก็ตาม ทรงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ อีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริแก่กรมการ กปร. และคณะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ณ ศาลาดุสิดาลัย ความตอนหนึ่งว่า

“ในด้านหนึ่งที่ไม่เคยคิดกัน ในด้านการพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี ถ้าหากว่าทำการเพาะปลูก ชาวบ้านทำการเพาะปลูก เมื่อมีผลแล้วเขาบริโภคเองส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้ มีรายได้ แล้วก็เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกื้อกูลการอาชีพของตัว อย่างนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็มีรายได้ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางที่ไม่ค่อยถูก”

แนวคิดของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

มูลนิธิชัยพัฒนา (2565) ได้กล่าวถึงที่มาของแนวคิดของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจากพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งหวังจะพัฒนาประชาชนในชนบทให้สามารถมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระดับ พออยู่ พอกิน เสียก่อน จากนั้นก็จะเพิ่มระดับการพึ่งตนเองได้เป็นลำดับ จากแนวพระราชดำริดังกล่าว จึงได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสนองพระราชโอบายในการเสริมสร้างการเรียนรู้แก่ประชาชนในชนบทเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งมีลักษณะเป็นแหล่งสาธิตให้เกษตรกรได้เรียนรู้ ดังนี้ “เป็นศูนย์ หรือเป็นที่แห่งหนึ่งที่รวมการศึกษาเพื่อดูว่า ทำอย่างไร จะพัฒนาได้ผล”

นอกจากนี้ได้พระราชทานพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า “ศูนย์ศึกษานี้เป็นคล้าย ๆ พิพิธภัณฑ์ใหญ่ ที่มีชีวิตที่ใคร ๆ จะมาดูว่าทำอะไรกัน”

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ นั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“ที่ตั้งศูนย์ศึกษานี้เพื่อจุดประสงค์สำคัญยิ่ง 2 ทาง คือ ทางหนึ่งก็คือเป็นการ สาธิตการพัฒนาเบ็ดเสร็จ หมายถึงว่าทุกสิ่งทุกด้านของชีวิตประชาชน ที่จะหาเลี้ยงชีพใน ท้องที่จะทำอะไร และได้เห็นวิทยาการแผนใหม่จะสามารถที่จะหาวิธีการจะทำมาหา กินให้มีประสิทธิภาพ” และอีกทางหนึ่งให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยทดลอง “จุดประสงค์ของ ศูนย์ศึกษาฯ ก็เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่สภาพพื้นฟ้า อากาศและประชาชนในท้องที่ต่างๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนกัน ยังเป็น แหล่งแลกเปลี่ยนทัศนะความคิดเห็นในการพัฒนากรรมกองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ประชาชนทุกด้านของการพัฒนาชีวิตของประชาชนได้สามารถมาแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นปรองดองกัน ประสานงานกัน”

กล่าวโดยสรุปถึงแนวคิดของการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ที่ต้องการเป็นศูนย์รวมบริการประชาชนทางด้านความรู้และวิชาการ ซึ่งศูนย์ศึกษา การพัฒนาเป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ทั้งในด้านเกษตรหรือใน ด้านสังคม ทั้งในด้านงานการส่งเสริมการศึกษามายู่ด้วยกัน เป็นแหล่งบริการด้านวิชาการให้แก่ เกษตรกรและประชาชนที่สนใจ ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนก็มาอยู่พร้อมกัน ในที่เดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนา คือ แหล่งค้นคว้าหาความเหมาะสมของแต่ละ พื้นที่ของเกษตรกร สืบเนื่องจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งหวัง พัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรให้สามารถช่วยเหลือพึ่งตนเองได้ โดยวิธีการหนึ่งที่ทรงเห็นว่า ได้เรียนรู้และพบเห็นด้วยประสบการณ์ตนเองนั้น เป็นการสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาชนบท ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานพระราชดำริให้มีศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทำหน้าที่เสมือน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เพื่อเป็นศูนย์รวมของ การศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย และแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิประเทศนั้น ๆ และ เมื่อค้นพบพิสูจน์ได้ผลแล้ว ก็จะนำผลที่ได้ไปพัฒนาสู่ราษฎรในหมู่บ้านใกล้เคียงจนกระทั่งขยายผล แผ่กระจายวงกว้างออกไปเพื่อให้สำเร็จสูงสุดสู่ราษฎรต่อไป

แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำหรับแนวทางและวัตถุประสงค์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2565) มีดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาตามสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างกัน การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริง ศึกษาว่าปัญหาของพื้นที่นั้นคืออะไร และเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แปรเปลี่ยนไปตามสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน
2. การแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติและประชาชน การศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัยต่าง ๆ ที่ได้ผลแล้ว ควรจะนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงได้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาจึงควรเป็นแหล่งผสมผสานวิชาการและการปฏิบัติเป็นแหล่งความรู้ของราษฎร เป็นแหล่งศึกษาทดลองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างกัน 3 กลุ่ม คือ ราษฎร เจ้าหน้าที่ ซึ่งทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมและนักวิชาการ
3. การพัฒนาแบบผสมผสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาแต่ละแห่งเป็นแบบจำลองของพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาที่ควรจะเป็น ในพื้นที่ลักษณะหนึ่งๆ นั้น จะสามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ได้โดยวิธีใดบ้าง มิใช่การพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่พยายามใช้ความรู้หลายสาขาที่สุด โดยให้แต่ละสาขาเป็นประโยชน์เกื้อหนุนกับการพัฒนาสาขาอื่นๆ ด้วย
4. การประสานงานระหว่างหน่วยราชการ แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาทุกแห่ง เน้นการประสานงาน การประสานแผนและการจัดการระหว่าง กรม กอง และส่วนราชการต่างๆ ให้เกิดเป็นจริงขึ้น
5. เป็นศูนย์รวมในการให้บริการแก่ประชาชน เพื่อให้ได้รับความสะดวกและประสิทธิภาพ ในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์สูงสุด ตลอดจนได้รับการจากทางราชการของส่วนราชการต่าง ๆ ทำให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้รวดเร็วประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อราชการนับเป็นการปฏิรูปมิติใหม่ของระบบบริหารราชการแผ่นดินในการบริการของทางราชการแบบใหม่ที่ดีสุดตรงจุดเดียว One Stop Service หรือที่เรียกกันว่า การบริการแบบเบ็ดเสร็จ นั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2563) ได้ทำการศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกผักสู่การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี โดยศึกษาในกลุ่มผู้ปลูกผักคะน้าและถั่วฝักยาวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น และนครปฐมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 213 ราย ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2561 ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้ปลูกผักตามระบบ GAP และ

ผู้ปลูกผักทั่วไป พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกปลูกผัก GAP คือ ราคาขายผัก การอบรมและศึกษาดูงาน และประสบการณ์ในการปลูกผัก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ขณะที่ด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และพื้นที่ปลูกผัก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ในส่วนของผลตอบแทนของปลูกผักตามระบบ GAP เปรียบเทียบกับผู้ปลูกผักทั่วไปนั้น พบว่าผู้ผลิตผัก GAP ได้รับผลตอบแทนสุทธิมากกว่า โดยผู้ผลิตคะน้า GAP ได้รับผลตอบแทนสุทธิ 12,736.89 บาทต่อไร่ ขณะที่ผู้ผลิตคะน้าทั่วไปได้รับผลตอบแทนสุทธิ 8,348.91 บาทต่อไร่ ส่วนผู้ผลิตถั่วฝักยาว GAP ได้รับผลตอบแทนสุทธิ 22,418.70 บาทต่อไร่ ขณะที่ผู้ผลิตถั่วฝักยาวทั่วไปได้ผลตอบแทนสุทธิ 19,165.75 บาทต่อไร่

Sitorus (2020) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสนใจของเกษตรกรต่อการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพริกไทขาวในประเทศอินโดนีเซีย โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรใน 3 พื้นที่ ได้แก่ South Bangka Regency, Central Bangka Regency และ West Bangka Regency จำนวน 224 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรผู้ปลูกตามระบบ GAP จำนวน 142 รายและเกษตรกรผู้ปลูกแบบทั่วไป จำนวน 82 ราย พบว่า เกษตรกรที่มีอายุมาก การศึกษาสูง มีสมาชิกครอบครัวมาก และมีพื้นที่มาก จะมีแนวโน้มที่จะดำเนินการตามระบบ GAP มาก

กังสดาล กนกหงส์, นฤเบศร์ รัตนวัน และปภพ จีรัตน์ (2561) ได้ศึกษาการยอมรับวิธีปลูกพืชภายใต้มาตรฐาน GAP ของเกษตรกรภายในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 161 ราย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง พบว่า เกษตรกรยอมรับและปฏิบัติตามวิธีการปลูกพืชตามมาตรฐาน GAP อย่างมาก ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ GAP ได้แก่ ความรู้ด้านการปลูกพืชตามหลัก GAP และทัศนคติที่ดีต่อ GAP อย่างไรก็ตามยังมีบางประเด็นที่เกษตรกรปฏิบัติตามน้อย ได้แก่ การบันทึกข้อมูลและการตามสอบ

Mandarino (2019) ได้ประเมินผลการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในฟาร์มปศุสัตว์ โดยทำการเก็บข้อมูลจากพื้นที่บริเวณ Alta Floresta ทางตอนเหนือของประเทศบราซิลในปี ค.ศ. 2013 ถึง 2014 พบว่าฟาร์มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จะให้ผลผลิตน้ำหนักร้อยละ 16 เมื่อเทียบกับกว่าฟาร์มที่ใช้ระบบการผลิตแบบดั้งเดิม

ทัตพงศ์ อวิโรชนานนท์ และพัชรินทร์ สุภาพันซ์ (2559) ได้ศึกษาระดับความรู้ของการปฏิบัติการผลิตผักตามข้อกำหนดมาตรฐานการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมจากกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรสมาชิกศูนย์พัฒนาโครงการหลวงจำนวน 58 ครัวเรือน กลุ่มสมาชิกเกษตรกรผู้ผลิตผัก GAP อื่น ๆ จำนวน 41 ครัวเรือน และกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ หรือเกษตรกรอิสระ จำนวน 67 ครัวเรือน สำหรับการวัดระดับความรู้เรื่อง GAP จะให้เกษตรกรตอบคำถามในแต่ละหัวข้อคิดเป็นคะแนนเต็มร้อยละ 100 พบว่าเกษตรกร

มีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการรับรอง GAP โดยประเมินเป็นคะแนนความรู้ของทุกหัวข้อเฉลี่ยได้ร้อยละ 74.58 ซึ่งหัวข้อที่เกษตรกรมีความรู้มากที่สุดคือ การผลิตต้องไม่มีวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์เจือปน (ร้อยละ 100) การใช้สารเคมีให้น้อยที่สุด (ร้อยละ 98.80) การผลิตสินค้าให้ปลอดภัย ปลอดภัยสารศัตรูพืช และคุณภาพถูกใจผู้บริโภค (ร้อยละ 98.80) การให้ความสำคัญต่อผู้ผลิตพอ ๆ กับผู้บริโภค (ร้อยละ 98.80)

รภัตสร คงธนาจารย์นันต์ สุรัชย์ กังวล และชัช พงษ์ศิริวัฒน์ (2556) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อของผู้บริโภคต่อผักที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP ในบริเวณภาคเหนือตอนบน โดยการสุ่มตัวอย่างประชากรที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 1599 คน ที่มาซื้อสินค้าในซูเปอร์สโตร์ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และพะเยา พบว่า ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อผักที่มีมาตรฐาน GAP มาก เนื่องจากการรับรู้และทัศนคติต่อผัก GAP ที่มีความปลอดภัยและคุณภาพสดใหม่ สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสการตัดสินใจซื้อผัก GAP คือ ตัวแปรด้านบรรทัดฐานที่น่าดึงดูดคุณภาพของผัก ความปลอดภัยของผัก ฤดูกาล การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จำนวนสถานที่จำหน่ายมีเพียงพอ และความสะดวกด้านการเดินทาง ส่วนอุปสรรค คือ ราคาที่สูงเกินไป ป้ายบอกราคาไม่ชัดเจน ไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน และสถานที่จำหน่ายไม่เพียงพอและเดินทางไม่สะดวก

Schleiermacher (2555) ได้รายงานการเปรียบเทียบจำนวนผู้ใช้ยาฆ่าแมลงของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลิ้นจี่ 2 กลุ่ม คือ ผู้ผลิตตามระบบ Q-GAP และผู้ผลิต non-Q-GAP ในพื้นที่อำเภอแม่สะงา จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 295 ราย โดยรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีจำนวนผู้ใช้ยาฆ่าแมลงคิดเป็นร้อยละไม่แตกต่างกัน คือ ผู้ผลิตตามระบบ Q-GAP ใช้ยาฆ่าแมลงร้อยละ 98 และผู้ผลิต non Q-GAP ใช้ยาฆ่าแมลงร้อยละ 96

วรารักษ์ ปัญญาวดี (2551) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีเกษตรปลอดภัยจากสารพิษในกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 300 ตัวอย่าง พบว่าปัจจัยเชิงบวกที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีเกษตรปลอดภัย ได้แก่ การมีกลุ่มทำการตลาดของผลผลิตที่ได้ การฝึกอบรมเกษตรปลอดภัย การมีแรงงานแบบครัวเรือน อายุและการศึกษาที่สูง ในขณะที่ปัจจัยเชิงลบที่มีผล ได้แก่ พื้นที่ปลูกผัก หากพื้นที่มาก แนวโน้มการทำเกษตรปลอดภัยจะลดลง และการจ้างแรงงานภายนอก เนื่องจากจะทำให้ต้นทุนตัวเงินสูงขึ้น

สำราญ สระอุ และคณะ (2548) ได้ทำการศึกษาผลกระทบจากการนำ GAP มาปรับใช้ในพื้นที่เกษตรในจังหวัดพัทลุงโดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ GAP โดยแบ่งเป็นผู้ปลูกพืช 5 ชนิด จำนวนทั้งหมด 150 ราย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เรื่อง GAP ค่อนข้างดี และปฏิบัติตามคำแนะนำส่วนใหญ่ในเอกสาร แต่ยังมีบางประเด็นที่เกษตรกรปฏิบัติตามน้อย เช่น การป้องกันโรคและกำจัดแมลง นอกจากนี้ยัง

พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตาม GAP มี 5 ปัจจัยคือ อายุ ปัญหาการผลิตพืช ความสำเร็จในการแก้ปัญหา ความคิดเห็นเรื่อง GAP และพื้นที่ โดยเกษตรกรที่อายุน้อย มีปัญหาการผลิตพืชมาก แก้ปัญหาด้วย GAP ประสบความสำเร็จ มีทัศนคติที่ดีต่อ GAP และมีพื้นที่มาก มีแนวโน้มจะปฏิบัติตาม GAP มากกว่า

พุดิสสรค์ เครือคำ และคณะ (2562) ได้ทำการศึกษาการยอมรับการส่งเสริมปลูกพืชผักในระบบการเพาะปลูกที่ดีของเกษตรกรชนเผ่ากระเหรี่ยงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยการเก็บแบบสอบถามเกษตรกรจำนวน 144 คน พบว่า เกษตรกรยอมรับการส่งเสริมปลูกพืชผักในระบบการเพาะปลูกที่ดีอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการส่งเสริมปลูกพืชผักในระบบการเพาะปลูกที่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวก ได้แก่ การเข้าร่วม ฝึกอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรที่ดี และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สำหรับปัญหา คือ เอกสารหรือคู่มือเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรที่ดี มีคำศัพท์และการใช้ภาษาที่เข้าใจยาก จึงควรมีการอบรมที่มุ่งให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติร่วมกับการบันทึกข้อมูลของตนเอง

ณัฐวุฒิ จันทอง และ พหล ศักดิ์กะทัศน์ (2561) ได้ทำการศึกษาการยอมรับการผลิตข้าวโพดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเกษตรกรในจังหวัดอ่างทอง โดยการเก็บแบบสอบถามเกษตรกรจำนวน 87 คน พบว่า เกษตรกรมีการยอมรับการผลิตข้าวโพดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการยอมรับด้านการผลิต และด้านเศรษฐกิจและการตลาด อยู่ในระดับมาก ส่วนการยอมรับด้านแรงจูงใจด้านกายภาพและภูมิศาสตร์ และด้านชีวภาพและการจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุ พบว่า รายได้จากการปลูกข้าวโพด ขนาดพื้นที่ถือครอง ประสบการณ์ในการปลูกข้าวโพด และการติดต่อกับ เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน มีความสัมพันธ์กับการ ยอมรับการผลิตข้าวโพดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชยกฤต ขกพลชนชัย และคณะ (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยการใช้สารเคมีในเกษตรกร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 213 คน พบว่า อาชีพ ประเภทของพืชในการเพาะปลูก รายได้ การใช้ยาฆ่าเชื้อรา ความถี่ของการใช้สารเคมี และอาการของ ร่างกายขณะใช้หรือสัมผัสสารเคมี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยการใช้สารเคมีในเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญ และความรู้และทัศนคติมีส่วนสำคัญทำให้พฤติกรรมความปลอดภัยปรับเปลี่ยนไปใน ทิศทางที่ดีได้ จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและมีการแนวปฏิบัติที่ดีในการใช้สารเคมีอย่าง เกร่งกรัดเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้นเช่นกัน

วลัยลักษณ์ บุญบงค์ (2560) ได้ทำการศึกษา การรับรู้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา โดยเก็บแบบสอบถามเกษตรกรจำนวน 352 คน พบว่า การรับรู้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่มีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุดคือ การพึ่งพาตนเองด้านภูมิคุ้มกัน รองลงมา คือ การพึ่งพาตนเองด้านสังคม และน้อยที่สุดคือ การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี

เริงวิษญ์ นิลโคตร และคณะ (2564) ได้ศึกษาการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม พบว่า ทุณศักยภาพที่สำคัญของการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัย ได้แก่ ด้านต้นทุนบริบทพื้นที่ ด้านผู้นำกลุ่ม ด้านการสื่อสาร ด้านการสนับสนุนของภาคี และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชนในการขับเคลื่อนผ่านโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประยุกต์ใช้ 3 หลักการ คือ ความพอประมาณ การมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรอบรู้ และ คุณธรรม ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญของการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัยให้เกิดความยั่งยืน

จากการตรวจสอบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การเกษตรปลอดภัย หรือ การเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรที่มุ่งเน้นวิธีการผลิตแบบเกษตรที่ลดการใช้สารเคมี และมีระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรืออยู่ภายใต้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มนี้จะมีกระบวนการยอมรับที่ขึ้นอยู่กับการปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ความรู้ในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย พื้นที่ถือครองทำการเกษตรกรรม ทักษะที่ดีต่อการเกษตรปลอดภัย การมีหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ใกล้เคียงกับแปลงผลิตของเกษตรกร เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เป็นต้น รวมถึงแรงจูงใจจากความต้องการของผู้บริโภคที่หันมาใส่ใจดูแลสุขภาพมากขึ้น มีผลทำให้เกษตรกรหันมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำระบบเกษตรปลอดภัยกันมากขึ้น อย่างไรก็ตามในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย จำเป็นต้องสร้างการรับรู้ข่าวสารให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเกษตรกร ที่สามารถเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม และเกิดแรงขับเคลื่อนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ส่งผลให้เกิดกระบวนการยอมรับการปรับเปลี่ยนในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จึงต้องศึกษาบริบทเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ และองค์ความรู้ในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษาพื้นฐานศาสตร์พระราชานำมาบูรณาการ และช่วยกระตุ้นการรับรู้ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรปลอดภัยได้อย่างต่อเนื่องต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราช เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methods Research) โดยใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันในการดำเนินการวิจัย (Creswell, 2015) โดยในระยะแรกใช้การวิจัยเชิงปริมาณทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เพื่อศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบเกษตรกรรมในหมู่บ้านม่วงคำ รวมถึงทัศนคติของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย ส่วนในระยะที่สองเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ ที่อยู่บนพื้นฐานศาสตร์พระราช และระยะสุดท้าย เป็นการประเมินรูปแบบที่เหมาะสมโดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgement)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ คราวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำ นำมาจากข้อมูลสถิติครัวเรือนในหมู่บ้านม่วงคำ จากสำนักทะเบียนราษฎร อำเภอแม่ริม จำนวนทั้งสิ้น 220 ครัวเรือน และเคยมีประสบการณ์ในการใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่เกษตรกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ทั้งหมด 220 คน โดยทำการคัดเลือกหัวหน้าครัวเรือนละ 1 คนเป็นผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มผู้บริโภคสินค้าเกษตรที่ได้มาจากบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ไม่จำกัดเพศอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และเคยบริโภคสินค้าเกษตรจากบ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน

กลุ่มที่ 3 คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรในชุมชน จำนวน 6 คน นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบตำบลโป่งแยง จำนวน 2 และนักวิชาการส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลโป่งแยง จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 4 คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมด้านการเกษตรปลอดภัย โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2560) โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง จำนวน 9 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในด้านการเกษตรปลอดภัยจากสาขาวิชาส่งเสริมและเผยแพร่พัฒนาการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 3 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในแนวทางเกษตรปลอดภัยมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี จากสมาชิกสมาพันธ์เกษตรกรรมยั่งยืนเชียงใหม่ จำนวน 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่มีความหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสร้างเครื่องมือขึ้นมาจากการทบทวนเอกสาร จากเอกสารผลงานวิจัย บทความ วารสาร ผลงานทางวิชาการ หนังสือหน่วยงานราชการ ระบบสืบค้นออนไลน์ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำเครื่องมือ โดยประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1. การทดสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ไปตรวจสอบความตรงทางเนื้อหาและภาษาที่ใช้จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน จากตรงกันความสอดคล้อง (Index of Concurrence: IOC) ได้เท่ากับ 0.98 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป ถือว่า ใช้ได้ (ภาคผนวก ก) และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2. การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

ศึกษา จำนวนเครื่องมือละ 30 ชุด เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่

3. นำแบบสอบถามมาทดสอบความเชื่อมั่นด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient of Cronbach's Alpha) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นต้องมีค่าสัมประสิทธิ์ตั้งแต่ 0.71-1.00 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง ซึ่งจากการคำนวณได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.78

โดยการเก็บรวบรวมแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในกลุ่มที่ 1 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) โดยสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรในหมู่ที่ 3 บ้านม่วงคำ จำนวน 220 ครัวเรือน ซึ่งเป็นการตอบในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประกอบด้วย 6 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเกษตรกรแล้วในระบบ และเป็นเจ้าของพื้นที่การเกษตรในหมู่ที่ 3 บ้านม่วงคำ จำนวน 9 หัวข้อหลัก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านม่วงคำ การประกอบอาชีพ ข้อมูลด้านการเกษตรกรรม แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานการณ์ในอดีตถึงปัจจุบันของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 2 ข้อมูลสถานะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนบ้านม่วงคำ จำนวน 4 หัวข้อหลัก ได้แก่ วิธีการผลิต ภาวะด้านรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน ภาวะการเงิน/หนี้สินของครัวเรือน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 3 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จำนวน 20 ข้อ เพื่อนำข้อมูลไปประเมินความรู้ด้านเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อการทำเกษตรปลอดภัย จำนวน 4 ข้อ เพื่อนำข้อมูลไปประเมินด้านสุขภาพของเกษตรกร ข้อมูลเหตุผลในการเลือก หรือไม่เลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรตามระดับความสำคัญ และการมีส่วนร่วม หรือจัดการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย จำนวน 3 ข้อ เพื่อประเมินข้อมูลการรับรู้รับทราบด้านการเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงาน และรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 6 การรับรู้รับทราบ และการนำพื้นฐานศาสตร์พระราชฯ ไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จำนวน 2 ข้อหลัก

ส่วนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 2 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริโภคน้ำมันจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นการตอบในวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 1 ประกอบด้วย 4 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคน้ำมันจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 11 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน จำนวนบุตรหลาน ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านม่วงคำ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน กิจกรรมที่สนใจในหมู่บ้านม่วงคำ และกิจกรรมที่สนใจทำในช่วงวันหยุด เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานการณ์โดยทั่วไปของผู้บริโภคน้ำมันจากบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 2 ข้อมูลทัศนคติของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 10 ข้อ ได้แก่ ด้านเหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย ชนิดของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่เลือกซื้อ ความถี่ในการซื้อสินค้าที่ใช้ขายเฉลี่ยการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย การเปรียบเทียบราคาสินค้าเกษตรทั่วไปและสินค้าเกษตรปลอดภัย และความรู้และประสบการณ์การปลูกพืชปลอดภัยในครัวเรือน คุณลักษณะของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจทัศนคติของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ โดย แบ่งปัจจัยออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด สร้างตามแบบมาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบตามระดับความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ระดับ (Linkert, 1967) แบบสอบถามส่วนนี้ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 25 ข้อ

โดยแบบสอบถามกำหนดความคิดเห็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

การแปลความหมายของคะแนน ใช้เกณฑ์การคิดคะแนนเฉลี่ย เพื่อกำหนดระดับความสำคัญ จากสูตร ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

คะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย และได้กำหนดเกณฑ์การวัดคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ขอบเขตเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตร

ปลอดภัย

ส่วนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 3 (ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบในการพัฒนาการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยจัดทำแนวทางในการสัมภาษณ์มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้างต้น มาจัดทำแบบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT analysis) และจัดทำ TOWS Matrix เพื่อกำหนดรูปแบบกลยุทธ์ในการพัฒนาการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ โดยสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และประเมินผลศักยภาพ (Potential) และความสามารถ (Capacity) ของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ

ส่วนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 4 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) เป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 3 โดยใช้วิธีการถามตอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire Interview) ในขั้นตอนการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) (นิภาพรรณ เชนสันติกุล, 2560) เป็นการรวบรวมผลของการพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับคำตอบที่เป็นมติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมในการพิจารณาความสอดคล้องข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม จำนวน 20 คน ได้ดังนี้

1. เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย
2. เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในด้านการเกษตรปลอดภัย
3. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในแนวทางเกษตรปลอดภัยมาแล้ว

ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

ซึ่งผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์การพิจารณาข้างต้น ได้แก่ ผู้นำชุมชนบ้านม่วงคำ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอแมริม เจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบล เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงฯ เจ้าหน้าที่จากสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์กรมมหาชน) และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลพื้นที่การเกษตร เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิดสำหรับการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ยกร่างแบบสอบถามตามข้อมูลผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 และผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำส่งผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกตอบพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตอบด้วยตนเอง โดยถามความคิดเห็น จำนวน 3 รอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รอบที่ 1 แบบสอบถามในรอบนี้จะป็นคำถามปลายเปิดจากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะตัดสินใจตอบโดยจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อคำถามในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า

รอบที่ 2 หลังจากได้แบบสอบถามรอบที่ 1 จากผู้เชี่ยวชาญขึ้นมา ผู้วิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่มเพื่อทดสอบค่าความแตกต่างทางสถิติ แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่ที่ใช้ข้อความเดิมเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 1 แต่เพิ่มค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของกลุ่ม และคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 1 แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นตอบอีก โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิมหรือต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิมอาจเพิ่มเติมข้อความสำคัญแนบท้ายในแต่ละข้อคำถามด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่มีความหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสร้างเครื่องมือขึ้นมาจากการทบทวนเอกสาร จากเอกสารผลงานวิจัย บทความ วารสาร ผลงานทางวิชาการ หนังสือหน่วยงานราชการ ระบบสืบค้นออนไลน์ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำเครื่องมือ โดยประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1. การทดสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ไปตรวจสอบความตรงทางเนื้อหาและภาษาที่ใช้จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน จากดัชนีความสอดคล้อง (Index of Concurrence: IOC) ได้เท่ากับ 0.98 ซึ่งมีความมากกว่า 0.5 ขึ้นไป ถือว่า ใช้ได้ (ภาคผนวก ก) และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2. การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา จำนวนเครื่องมือละ 30 ชุด เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่

3. นำแบบสอบถามมาทดสอบความเชื่อมั่นด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient of Cronbach's Alpha) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ต้องมีค่าสัมประสิทธิ์ตั้งแต่ 0.71-1.00 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง ซึ่งจากการคำนวณได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.78

โดยการเก็บรวบรวมแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในกลุ่มที่ 1 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) โดยสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรในหมู่ที่ 3 บ้านม่วงคำ จำนวน 220 ครัวเรือน ซึ่งเป็นการตอบในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประกอบด้วย 6 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเกษตรกรแล้วในระบบ และเป็นเจ้าของพื้นที่การเกษตรในหมู่ที่ 3 บ้านม่วงคำ จำนวน 9 หัวข้อหลัก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านม่วงคำ การประกอบอาชีพ ข้อมูลด้านการเกษตรกรรม แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานการณ์ในอดีตถึงปัจจุบันของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 2 ข้อมูลสถานะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนบ้านม่วงคำ จำนวน 4 หัวข้อหลัก ได้แก่ วิธีการผลิต ภาวะด้านรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน ภาวะการเงิน/หนี้สินของครัวเรือน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 3 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเกษตรดีที่เหมาะสม จำนวน 20 ข้อ เพื่อนำข้อมูลไปประเมินความรู้ด้านเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อการทำเกษตรปลอดภัย จำนวน 4 ข้อ เพื่อนำข้อมูลไปประเมินด้านสุขภาพของเกษตรกร ข้อมูลเหตุผลในการเลือก หรือไม่เลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรตามระดับความสำคัญ และการมีส่วนร่วม หรือจัดการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย จำนวน 3 ข้อ เพื่อประเมินข้อมูลการรับรู้รับทราบด้านการเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงาน และรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 6 การรับรู้รับทราบ และการนำพื้นฐานศาสตร์พระราชา ไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จำนวน 2 ข้อหลัก

ส่วนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 2 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริโภคนสินค้าเกษตรที่มาจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นการตอบในวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 1 ประกอบด้วย 4 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคสินค้าเกษตรจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 11 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน จำนวนบุตรหลาน ระยะเวลาการอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านม่วงคำ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน กิจกรรมที่สนใจในหมู่บ้านม่วงคำ และกิจกรรมที่สนใจทำในช่วงวันหยุด เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจสถานการณ์โดยทั่วไปของผู้บริโภคสินค้าเกษตรจากบ้านม่วงคำ

ตอนที่ 2 ข้อมูลทัศนคติของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 10 ข้อ ได้แก่ ด้านเหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย ชนิดของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่เลือกซื้อ ความถี่ในการซื้อสินค้า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย การเปรียบเทียบราคาสินค้าเกษตรทั่วไปและสินค้าเกษตรปลอดภัย และความรู้และประสบการณ์การปลูกพืชปลอดภัยในครัวเรือน คุณลักษณะของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเข้าใจทัศนคติของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ โดย แบ่งปัจจัยออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด สร้างตามแบบมาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบตามระดับความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ระดับ (Linkert, 1967) แบบสอบถามส่วนนี้ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 25 ข้อ

โดยแบบสอบถามกำหนดความคิดเห็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

การแปลความหมายของคะแนน ใช้เกณฑ์การคิดคะแนนเฉลี่ย เพื่อกำหนดระดับความสำคัญ จากสูตร ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = (\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}) / \text{จำนวนชั้น} = (5-1)/5 = 0.80$$

คะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย และได้กำหนดเกณฑ์การวัดคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย

ส่วนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 3 (ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบในการพัฒนาการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยจัดทำแนวทางในการสัมภาษณ์มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้างต้น มาจัดทำแบบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT analysis) และจัดทำ TOWS Matrix เพื่อกำหนดรูปแบบกลยุทธ์ในการพัฒนาการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ โดยสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และประเมินผลศักยภาพ (Potential) และความสามารถ (Capacity) ของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ

ส่วนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 4 (ข้อมูลเชิงปริมาณ) เป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 3 โดยใช้วิธีการถามตอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire Interview) ในขั้นตอนการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

(นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2560) เป็นการรวบรวมผลของการพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับคำตอบที่เป็นมติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมในการพิจารณาความสอดคล้องข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม จำนวน 20 คน ได้ดังนี้

1. เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย
2. เป็นผู้ที่มผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในด้านการเกษตรปลอดภัย
3. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในแนวทางเกษตรปลอดภัยมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี

ซึ่งผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์การพิจารณาข้างต้น ได้แก่ ผู้นำชุมชนบ้านม่วงคำ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอแมริม เจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบล เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงฯ เจ้าหน้าที่จากสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์กรมมหาชน) และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลพื้นที่การเกษตร เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิดสำหรับการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ยกร่างแบบสอบถามตามข้อมูลผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 และผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนนำส่งผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกตอบพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตอบด้วยตนเอง โดยถามความคิดเห็น จำนวน 3 รอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รอบที่ 1 แบบสอบถามในรอบนี้จะป็นคำถามปลายปิดจากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะตัดสินใจตอบโดยจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อคำถามในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า

รอบที่ 2 หลังจากได้แบบสอบถามรอบที่ 1 จากผู้เชี่ยวชาญขึ้นมา ผู้วิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่มเพื่อทดสอบค่าความแตกต่างทางสถิติ แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่ที่ใช้ข้อความเดิมเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 1 แต่เพิ่มค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของกลุ่ม และคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 1 แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นตอบอีก โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิมหรือต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิมอาจเพิ่มเติมข้อความสำคัญแนบท้ายในแต่ละข้อคำถามด้วย

รอบที่ 3 ผู้วิจัยจะทำตามขั้นตอนเหมือนกับรอบที่ 2 คือคำนวณหาค่ามัธยฐานค่าพิสัย ระหว่างควอไทล์ จากคำตอบที่ได้มาใหม่ แล้วใส่ลงในแบบสอบถามที่มีรูปแบบและเนื้อหาเช่นเดียวกับขั้นตอนในรอบที่ 3 รวมทั้งใส่คำตอบของผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นลงไปด้วย

ในการแปลความหมาย ตัวข้อความและค่าโดยรวมของกลุ่มข้อความใดได้ค่ามัธยฐานเท่ากับหรือมากกว่า 3.50 ขึ้นไป แสดงว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าข้อความนั้นเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และในการแปลความหมายของค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยต้องมีค่าระหว่าง 0-1.50 ซึ่งเป็นค่าที่แสดงถึงความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ตกลงไปในทางเดียวกัน ถือเป็นความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ แต่ถ้าหากมีค่ามากกว่า 1.50 ขึ้นไป แสดงถึงความไม่สอดคล้องกันของความคิดเห็น

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
2. จัดแยกประเภทข้อมูล จัดหมวดหมู่ใส่รหัสข้อมูล (Code) ที่ได้จากแบบสอบถาม และทำสมุดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการประชุมกลุ่ม
3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทั้งสองส่วนนี้ใช้เครื่องมือทางสถิติในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ ได้แก่

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากข้อมูลแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ด้วยการทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

3.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย และความเข้าใจในพื้นฐานศาสตร์พระราช โดยใช้สมการถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ของค่าการเลือกรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย

3.3 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากนั้นแปลผลจากการสังเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอในประเด็นที่สำคัญ และนำมาเรียบเรียง

3.4 นำข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำ

จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ยึดหลักการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล โดยการนำเสนอโครงร่างวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และได้ผ่านความเห็นชอบการทำวิจัย รหัสโครงการ IRBCMRU 2022/010.07.01 ในวันที่ 11 มีนาคม 2565 ผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลจนกระทั่งการวิจัยสิ้นสุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราช สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 4 ส่วน โดยดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ใช้การวิจัยเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ทั้งหมด 220 คน โดยทำการคัดเลือกหัวหน้าครัวเรือนละ 1 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล และใช้แบบสอบถามในกลุ่มผู้บริโภคสินค้าเกษตรที่มาจากหมู่บ้านม่วงคำ โดยสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 50 คน

ระยะที่ 2 สร้างแบบจำลองรูปแบบส่งเสริมเกษตรปลอดภัยบนพื้นฐานศาสตร์พระราช โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่ 3 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการ SWOT analysis และจัดทำ TOWS matrix จากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน

ระยะที่ 3 ทดสอบความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยจากระยะที่ 2 โดยใช้การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามคุณลักษณะของผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม จำนวน 20 คน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยทำการนำเสนอโดยใช้ตารางประกอบคำบรรยายตามลำดับ ดังนี้

บริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

1. บริบทเกษตรกรรมเชิงพื้นที่ของชุมชนบ้านม่วงคำ

จากการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการทบทวนวรรณกรรมนั้น แสดงให้เห็นว่าการเกษตรกรรมของหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตมีการปลูกข้าวสาลีและเก็บใบชามาทำเป็น “เมี่ยง” แต่รายได้จากการค้าขายข้าวสาลียังไม่เพียงพอ

ในการดำรงชีวิต จึงมีเกษตรกรบางส่วนเริ่มทดลองปลูกพืชผักชนิดอื่น ๆ จึงทำให้เกิดรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น และมีเงินทุนหมุนเวียนในการเพาะปลูกได้ตลอดปี เช่น ยอดมะระหวาน แดงวามะเขือเทศราชินี กระน้ำฮ่องกง พริกหวาน บล๊อคโคลี่ ผักในตระกูลสัลดหลากหลายชนิด ผักเคล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงเรือนพลาสติกสำหรับใช้ในการผลิตไม้ตัดดอกเพื่อจำหน่ายเข้าสู่ตลาดดอกไม้ในตัวเมืองเชียงใหม่ เช่น ดอกเบญจมาศ ดอกกุหลาบ และดอกดาวเรือง เป็นต้น อาจสรุปได้ว่า ระบบการเกษตรกรรมส่วนใหญ่ในหมู่บ้านม่วงคำเป็นแบบเกษตรเพื่อการค้า โดยมีการจัดทำโรงเรือนพลาสติกแบบเปิดโล่ง และแบบปิดข้างด้วยมุ้งตาข่าย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาเช่าพื้นที่ทำการเกษตร นอกจากนี้ยังมีบางส่วนทำการเกษตรแบบวนเกษตร คือ เป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานร่วมกับพื้นที่ป่าไม้ มีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย (อิงอร ไชยยศ, 2567) โดยวนเกษตรบ้านม่วงคำมีหลายรูปแบบ ได้แก่

1) วนเกษตรแบบบ้านสวน เป็นการใช้พื้นที่บริเวณบ้านพักอาศัยทำการเพาะปลูกแบบผสมผสานร่วมในหลายชั้นความสูง ทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น สมุนไพร ผักสวนครัวโดยรอบขอบเขตบ้าน

2) วนเกษตรแบบที่มีต้นไม้แทรกในไร่นาหรือทุ่งหญ้า เป็นการปลูกพืชผสมผสานตามระดับความลาดชันของพื้นที่ที่มีหลายระดับ เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการพังทลายของหน้าดินตามธรรมชาติ เช่น การปลูกต้นมะคาเดเมียกับพืชชนิดอื่น ๆ เป็นต้น

3) วนเกษตรแบบมีต้นไม้ท้องถิ่นเดิมแล้วนำพืชเศรษฐกิจอื่นไปปลูกแทรกหรือการทำป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านม่วงคำ เช่น การปลูกกาแฟอาราบิก้าแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ เป็นต้น

ในด้านต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านม่วงคำในปัจจุบันยังคงมีพื้นที่ ดิน น้ำ และป่าไม้ ที่คงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ มีพื้นที่ป่าชุมชนไม่ต่ำกว่า 200 ไร่ ถือเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนที่ต้องดูแลร่วมกัน โดยชุมชนมีการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายของชุมชน และธนาคารอาหารชุมชน ที่มีข้อกำหนดร่วมกันของชุมชนที่อนุญาตให้เข้าไปเก็บพืชของป่าเพื่อนำมาอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนได้ และมีความเชื่อว่ามี “เจ้าพ่อคอยแดน” คอยปกป้องรักษาคุ่มครองผืนป่าในชุมชนบ้านม่วงคำอยู่ หากใครละเมิดและทำลายผืนป่าจะนำมาซึ่งภัยพิบัติต่าง ๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน แต่อย่างไรก็ตามด้วยภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมหลายประการ เช่น เส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงตัวหมู่บ้านมีความสะดวก และระยะทางไม่ได้ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก จึงทำให้แหล่งทุนภายนอก หรือตลาดภายนอกได้เข้ามากระตุ้นให้ชาวบ้านหันมาทำ

เกษตรกรรมในเชิงพาณิชย์ หรือเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวมากขึ้น มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่เข้มข้น เพื่อเน้นให้ผลผลิตสามารถจำหน่ายในตลาดได้ปริมาณที่มากขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการลู่เข้าเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้ ร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เพิ่มมากขึ้น จนในปัจจุบันมีบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาทำการเกษตรกรรมแบบกึ่งถาวร และมีการใช้ปัจจัยการผลิตที่เข้มข้น ส่งผลให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรในชุมชนบ้านม่วงคำในระยาวได้ ในขณะที่ผู้นำชุมชนบ้านม่วงคำ โดยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มวิสาหกิจ และแกนนำชุมชน ได้มีการขับเคลื่อนการทำงานเกษตรปลอดภัยร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอาหาร เช่น โครงการหมู่บ้านตัวอย่างนิเวศทางการเกษตร โครงการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน และโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น อีกทั้งผู้นำชุมชนมีการสร้างเครือข่าย และค้นหาแหล่งทุนจากภายนอก เพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร และเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หมู่บ้านม่วงคำยังเป็นสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาพักผ่อนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ด้วยสภาพพื้นที่ที่อยู่บริเวณเชิงเขาและเป็นที่ราบหุบเขาโดยรอบ ทำให้มีบรรยากาศหนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนในชุมชนรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ โดยมีกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรและรับประทานอาหารพื้นถิ่นสดจากฟาร์ม และการพัฒนาสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อจำหน่ายนักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เป็นต้น

2. ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร

2.1 ลักษณะทางสังคม

จากการสัมภาษณ์ การสำรวจข้อมูลสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน ในปี พ.ศ. 2567 นั้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านม่วงคำเกือบทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 93.2 และมีส่วนหนึ่งมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพชั่วคราว ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.4 และมีอายุเฉลี่ย 56 ปี และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 43.6 โดยมีอายุเฉลี่ย 57 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ 60.9 เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.5 สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 13.2 ซึ่งเป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ได้กลับเข้ามาอาศัยอยู่ภูมิลำเนาของตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 79.5 มีการประกอบอาชีพ 3 อันดับแรก ได้แก่ เกษตรกร ค้าขาย/ประกอบธุรกิจ รับจ้างทั่วไป/บริการภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 52.7, 17.3 และ 7.7 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามรายได้ของครัวเรือนยังคงมาจากภาคการเกษตรเป็นหลักสำคัญ เน้นการปลูกพืชมากกว่า

การเลี้ยงสัตว์ โดยพืชที่เกษตรกรนิยมปลูกเป็นพืชผักหลากหลายชนิด และไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว เกษตรกรจำนวนร้อยละ 59.5 เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน อาทิเช่น กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มสตรี เป็นต้น โดยลักษณะของการรวมกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเป็นหลัก โดยอาจได้รับการแนะนำโครงการหรือกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐให้ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ก่อตั้ง และแบ่งหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวน และค่าร้อยละของผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	96	43.6
หญิง	124	56.4
อายุ		
อายุ 20 - 29 ปี	4	1.8
อายุ 30 - 39 ปี	10	4.5
อายุ 40 - 49 ปี	30	13.6
อายุ 50 - 59 ปี	58	26.4
อายุ 60 - 69 ปี	77	35
อายุ 70 - 79 ปี	41	18.6
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ไม่ได้ศึกษา	15	6.8
ระดับชั้นประถมศึกษา	164	74.5
ระดับชั้นมัธยมศึกษา	11	5
ระดับปริญญาตรี	29	13.2
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.5
สถานภาพ		
โสด	26	11.8
สมรส	126	57.3
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	44	20

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือนเพศชาย		
ไม่มี	10	4.5
1 คน	87	39.5
2 คน	92	41.8
3 คน	25	11.5
4 คน	6	2.7
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิง		
ไม่มี	17	7.7
1 คน	82	37.3
2 คน	92	41.8
3 คน	25	11.4
4 คน	4	1.8
ลักษณะการพักอาศัย		
มีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านมุงคำ	205	93.1
16-30 วัน	5	2.3
มากกว่า 30 วัน	10	4.6
การประกอบอาชีพหลัก		
ว่างงาน/ไม่มีงานทำ	47	21.4
เกษตรกร	122	55.4
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจ	24	10.9
รับจ้างทั่วไป/บริการ	5	2.3
ทำงานบ้าน	17	7.7
ข้าราชการ	0	0
รัฐวิสาหกิจ	1	0.5
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	1	0.5
ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	3	1.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
สิทธิการใช้พื้นที่ทำกิน		
เป็นเจ้าของพื้นที่	111	50.5
เช่าที่ดิน	109	49.5
ลักษณะของการทำเกษตรกรรม		
บริโภคภายในครัวเรือน	6	2.7
ขายเองภายในหมู่บ้าน	9	3.9
ขายเองภายนอกหมู่บ้าน	1	0.4
ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ของชุมชน	9	3.9
พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ	195	94.9
การเลี้ยงสัตว์		
เลี้ยงสัตว์	4	5.7
ไม่ได้เลี้ยงสัตว์	216	94.3
แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การเกษตรกรรม	125	56.8
รายได้จากการค้าขาย	38	17.3
การรับจ้างภายในชุมชน	12	5.5
การรับจ้างภายนอกชุมชน	27	12.3
งานประจำ	18	8.1
การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย	89	40.5
กลุ่มอาชีพ	5	2.3
กลุ่มออมทรัพย์	13	5.9
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	62	28.2
กลุ่มฌาปนกิจ	36	16.3
กลุ่มสตรี	13	5.9
กลุ่มจัดการป่า	2	0.9

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะของการรวมกลุ่ม		
ชาวบ้านรวมตัวกันเอง	41	18.6
ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ก่อตั้ง	25	11.4
หน่วยงานภายนอกเข้ามาจัดตั้ง	6	2.7
ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายนอกกับชุมชน	7	3.2
ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	141	64.1

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ภาคเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่ของประชากรมีการศึกษาถึงระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรจึงมีข้อจำกัดในการส่งบุตรเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อสำเร็จระดับประถมศึกษาจึงให้ยึดอาชีพเกษตรกรรมของครอบครัว อาจมีเพียงส่วนน้อยที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นลูกหลานที่ได้กลับมาอาศัยในภูมิลำเนาของตนเอง สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจึงมีบทบาทที่เป็นตัวแทนครัวเรือนในการเข้าร่วมทำกิจกรรมส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน จากช่วงอายุแสดงให้เห็นว่าประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านม่วงกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

จากการสำรวจข้อมูล (2567) พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินอยู่ในหมู่บ้านม่วงคำเกือบทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 96.8 และ 92.7 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 91.4 มีช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรของตนเองไปยังภายนอกชุมชนทั้งผ่านพ่อค้าคนกลางหน้าสวน และส่งผลิตผลไปยังแหล่งรับซื้อต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เกษตรกรมีรายได้หลักมาจากภาคการเกษตร และรายได้เสริมจากหลายช่องทาง เช่น รายได้จากการให้เช่าพื้นที่ หรืออุปกรณ์จักรกลการเกษตร รายได้จากการค้าขาย และรายได้จากการรับจ้างที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมที่อยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับชุมชน เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรในภาพรวมของชุมชน แต่มุ่งเน้นการเกษตรกรรมของตนเอง โดยรูปแบบการผลิตของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เน้นการปลูกผักเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมาเป็นการปลูกผสมผสานระหว่างการปลูกผักและไม้ผล คิดเป็นร้อยละ 8.3 ซึ่งต้นทุนการผลิตของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้แหล่งเงินทุนของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 66.4 และมีกู้ยืมบางส่วน

ร้อยละ 34.1 และมีรายการต้นทุน ได้แก่ ค่าเช่าที่ดินไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 96.8 ค่าจ้างแรงงานไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 89.5 ค่าวัตถุดิบในการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าอาหารสัตว์) ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 67.7 ค่าซื้อเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการเกษตร ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 95 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 96.8 ค่าไฟฟ้า ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 70.6 และ ค่าน้ำ ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 99.5 อย่างไรก็ตามอาจมีต้นทุนในบางรายการ เช่น ค่าไฟฟ้า และค่าวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ที่มีค่าใช้จ่ายมากกว่า 5,000 บาทต่อปี โดยเฉพาะ เกษตรกรที่ทำการผลิตไม้ตัดดอกที่ต้องใช้หลอดไฟฟ้าในการให้แสงสว่างแก่ไม้ตัดดอกในช่วงเวลา กลางคืน เป็นต้น (ตารางที่ 4.2)

เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้มาจากอาชีพที่ทำเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 57.7 รายได้มาจากทั้งอาชีพหลักและรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 36.8 และรายได้จากการรับจ้าง คิดเป็น ร้อยละ 5.5 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 20,001-30,000 บาทต่อเดือน ในส่วน ภาวะรายจ่ายของครัวเรือน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายภาคการเกษตรกรรม ค่าซื้ออาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน ค่าผ่อนรถ ค่าผ่อนบ้าน ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของคนในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน แต่อย่างไรก็ตามจำนวนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน คิดเป็น ร้อยละ 79.5 และมีสัดส่วนของการออมเงินมากกว่าที่ไม่มีการออมเงิน โดยแหล่งการออมเงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์การเกษตร ธกส. กองทุนเงินล้าน ออมไว้มองในครัวเรือน ธนาคารออมสิน กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.2, 30.9, 4.1, 2.8, 1.5 และ 0.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 จำนวน และค่าร้อยละของผู้ให้ข้อมูลภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน		
เป็นของตนเอง	213	96.8
เช่าอยู่อาศัย	7	3.2
พื้นที่ทำกิน		
เป็นของตนเอง	204	92.7
เช่าอยู่อาศัย	16	7.3

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
การจัดจำหน่ายผลผลิต		
ไม่ได้จัดจำหน่ายในชุมชน	201	91.4
จัดจำหน่ายในชุมชน	19	8.6
แหล่งที่มาของรายได้ในครอบครัว		
รายได้จากการเกษตร	122	55.5
รายได้จากการรับจ้าง	15	6.8
รายได้จากการค้าขาย	20	9.1
รายได้จากธุรกิจส่วนตัว	2	0.9
รายได้จากการให้กู้/ค่าเช่า	24	10.9
ต้นทุนการผลิต (บาท/ปี)		
ค่าเช่าที่ดิน		
0-5,000	213	96.8
10,001-15,000	3	1.4
มากกว่า 30,000	4	1.8
ค่าจ้างแรงงาน		
0-5,000	197	89.5
5,001-10,000	11	5
25,000-30,000	1	0.5
มากกว่า 30,000	11	5
ค่าวัตถุดิบในการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าอาหารสัตว์)		
0-5,000	149	67.7
5,001-10,000	20	9.1
10,001-15,000	18	8.2
15,001-20,000	6	2.7
20,001-30,000	1	0.5
มากกว่า 30,000	26	11.8

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
ค่าซื้อเครื่องมือ เครื่องจักร/อุปกรณ์ในการผลิต		
0-5,000	209	95
5,001-10,000	7	3.2
10,001-15,000	4	1.8
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง		
0-5,000	213	96.8
5,001-10,000	3	1.4
10,001-15,000	0	0
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (ต่อ)		
15,001-20,000	1	0.5
20,001-30,000	0	0
มากกว่า 30,000	3	1.4
ค่าไฟฟ้า		
0-5,000	161	70.6
5,001-10,000	24	10.5
10,001-15,000	6	2.6
15,001-20,000	21	9.2
20,001-30,000	10	4.4
มากกว่า 30,000	6	2.6
ค่าใช้น้ำ		
0-5,000	219	99.5
5,001-10,000	1	0.5

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินทุน		
ของตนเอง	152	69.1
กู้ยืมทั้งหมด	1	0.5
กู้ยืมบางส่วน	75	34.1
รายได้จากการขายผลผลิต (บาท/เดือน)		
0-5,000	146	66.4
5,001-10,000	4	1.8
10,001-15,000	8	3.6
15,001-20,000	9	4.1
20,001-30,000	10	4.6
มากกว่า 30,000	43	19.5
ระบบการเกษตรกรรม		
ปลูกผัก	118	53.6
ปลูกผัก + ไม้ผล	18	8.2
ปลูกผัก + ไม้ผล + พืชไร่	14	6.4
ปลูกผัก + ไม้ผล + เลี้ยงสัตว์	6	2.7
ไม้ผล	11	5.0
ปลูกผัก + เลี้ยงสัตว์	2	0.9
เลี้ยงสัตว์	1	0.5
ปลูกไม้ตัดดอก	5	2.3
การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมการเกษตรในชุมชน		
ไม่มีส่วนร่วม	202	91.8
มีส่วนร่วม	18	8.2

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ของครัวเรือน		
แหล่งที่มาของรายได้หลัก		
อาชีพที่ทำเป็นหลัก	127	57.7
รับจ้าง	12	5.5
ทั้งอาชีพหลักและรับจ้าง	81	36.8
จำนวนรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	22	10
5,001-10,000 บาทต่อเดือน	63	28.6
10,001-20,000 บาทต่อเดือน	59	26.8
20,001-30,000 บาทต่อเดือน	70	31.8
30,001-40,000 บาทต่อเดือน	5	2.3
มากกว่า 50,000 บาทต่อเดือน	1	0.2
ภาวะรายจ่ายของครัวเรือน		
ค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรกรรม		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	189	85.9
5,001-10,000 บาทต่อเดือน	26	11.8
10,001-20,000 บาทต่อเดือน	2	0.9
มากกว่า 50,000 บาทต่อเดือน	3	1.4
ค่าซื้ออาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	57	25.9
5,000-10,000 บาทต่อเดือน	98	44.5
10,001-20,000 บาทต่อเดือน	65	29.5
ค่าผ่อนรถ		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	212	96.4
5,000-10,000 บาทต่อเดือน	5	2.3
10,001-20,000 บาทต่อเดือน	3	1.4

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล (N = 220)	
	จำนวน	ร้อยละ
ค่าผ่อนบ้าน		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	220	100
ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของคนในครอบครัว		
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	200	90.9
5,001-10,000 บาทต่อเดือน	11	5
10,001-20,000 บาทต่อเดือน	4	1.8
มากกว่า 50,000 บาทต่อเดือน	5	2.3
ภาวะการเงิน / หนี้สินของครัวเรือน		
ไม่มีหนี้สิน	175	79.5
มีหนี้สิน	45	20.5
การออมเงินในครัวเรือน		
ไม่มีเงินออม	105	47.7
มีเงินออม	115	52.3
แหล่งออมเงิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธนาคารพาณิชย์	73	33.2
สหกรณ์การเกษตร	68	30.9
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	9	4.1
กองทุนเงินหมู่บ้าน	6	2.8
ออมไว้เองในครัวเรือน	3	1.5
ธนาคารออมสิน	2	0.9

กล่าวโดยสรุปในด้านลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำยังคงมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง โดยส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ยังใช้ต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงมากนัก ทำให้มีการบริหารจัดการรายจ่ายที่ดี และประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีภาระหนี้สินในภาพรวม อีกทั้งยังมีแนวโน้มในการออมเงินอย่างต่อเนื่อง

สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และเกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชนม่วงคำได้ในอนาคต

3. เกษตรปลอดภัยชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

3.1 ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

จากการสัมภาษณ์ และสำรวจข้อมูลระดับความรู้ในด้านการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยทั้งหมด 20 ประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย ซึ่งนำมาจากแนวทางการปฏิบัติการเกษตรที่ดีและเหมาะสม โดยเป็นแนวทางการทำเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยจากการสอบถามเพื่อประเมินความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยทั้งหมดจำนวน 20 ข้อ พบว่า เกษตรกรได้คะแนนรายน้อยที่สุด 11 คะแนน และสูงสุด 20 คะแนน นำมาคำนวณหาคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16 คะแนน (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การกระจายของคะแนนความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

ข้อมูล	คะแนนที่ตอบได้ถูกต้อง	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย	11	76	34.5
	12	5	2.3
	13	2	0.9
	14	1	0.5
	15	5	2.3
	16	3	1.4
	17	6	2.7
	18	10	4.5
	19	16	7.3
	20	96	43.6
ค่าเฉลี่ย = 16.02 คะแนน S.D. = 4.12 คะแนน พิสัย = 9 คะแนน (N = 220)			

เมื่อนำคะแนนความรู้เฉลี่ยมาทำการแบ่งกลุ่มโดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบอิงเกณฑ์ของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) ที่ได้จัดระดับความรู้ออกเป็น 3 ระดับ พบว่า

เกษตรกรที่ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 16 คะแนน มีร้อยละ 59.5 เป็นเกษตรกรที่มีความรู้ในระดับมาก ส่วนเกษตรกรที่ได้คะแนนช่วงระหว่าง 11-15 คะแนน มีร้อยละ น้อยกว่า 16 คะแนน มีร้อยละ 40.5 เป็นเกษตรกรที่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง และไม่มีเกษตรกรที่มีความรู้ในระดับน้อย (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละระดับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

(N = 220)

ระดับความรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับมาก (16-20 คะแนน)	131	59.5
ระดับปานกลาง (11-15 คะแนน)	89	40.5
ระดับน้อย (ต่ำกว่า 11 คะแนน)	0	0.0

สำหรับรายละเอียดของความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย พบว่า เกษตรกรมีความรู้หรือตอบได้ถูกต้องมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ 1) การผลิตพืชตามเกษตรปลอดภัย จะต้องมีการสำรวจการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์ คิดเป็น ร้อยละ 85.9 2) การเก็บเกี่ยวผลผลิตควรอยู่ในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต คิดเป็นร้อยละ 85.5 3) สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ใกล้ฟาร์มเกษตรเพื่อสะดวกในการนำมาใช้คิดเป็นร้อยละ 84.5 4) การทำเกษตรปลอดภัยสามารถใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรได้ แต่ต้องคุมระยะเวลาในการใช้หรือตามข้อกำหนดของกรมวิชาการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 84.1 และ 5) การจัดเก็บปัจจัยการผลิตควรอยู่ในห้องเดียวกันทั้งหมด และห่างไกลจากฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 84.1 โดยใน 5 อันดับแรกนี้แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความรู้พื้นฐานในระดับที่ดีเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย โดยเฉพาะเรื่องการตรวจสอบศัตรูพืช การจัดการสารเคมี และการเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมถึงการตระหนักถึงความปลอดภัย และการป้องกันอันตรายจากการเก็บสารเคมีทางการเกษตรอย่างเหมาะสม

สำหรับ 5 อันดับ หัวข้อที่เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจได้น้อย อาจเป็นเรื่องเทคนิคเฉพาะ หรือข้อกำหนดทางวิชาการ หรืออาจเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ได้แก่ 1) เกษตรกรควรมีการเก็บตัวอย่างดินอย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี และจัดทำประวัติใช้ดินย้อนหลัง 2 ปี ติดต่อกัน คิดเป็นร้อยละ 78.2 2) การใช้สารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้กับการเกษตรปลอดภัยเพราะอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในผลผลิตได้ คิดเป็นร้อยละ 78.6 3) ภาชนะบรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วควรนำไปเผาทำลาย คิดเป็นร้อยละ 76.8 และ 4) การเกษตรดีที่เหมาะสมให้ความสำคัญกับเกษตรกร

ผู้ผลิตเท่าเทียมกันกับผู้บริโภค คิดเป็นร้อยละ 76.4 และ 5) ก่อนการขอรับรองเกษตรดีที่เหมาะสม ต้องมีข้อมูลการใช้ที่ดินของตนเอง ย้อนหลังอย่างน้อย 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 74.1 (ตารางที่ 4.5)

อย่างไรก็ตามอาจสรุปได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำเกษตรปลอดภัยอยู่ในระดับ “มาก” และเมื่อลงรายละเอียดของความรู้ในการปฏิบัติแต่ละข้อทำให้ทราบว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำรับรู้อย่างรอบรู้ในการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยจากศัตรูพืช โดยให้ความสำคัญในเรื่องการอารักขาพืชเป็นหลัก ด้วยการสำรวจตรวจสอบการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืชในแปลงผลิต และการเลือกใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติภายหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งเน้นในเรื่องของการคัดแยกผลผลิตที่เสียหายออกจากการเก็บเกี่ยวหรือมีตำหนิจากโรคและแมลงออก ภาชนะบรรจุและความสะอาดของสถานที่เก็บรักษาผลผลิต รวมถึงรับทราบการบันทึกข้อมูลในการทำเกษตรปลอดภัย

ตารางที่ 4.5 จำนวน และร้อยละการตอบคำถามในความรู้การปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

รายการคำถาม	ตอบได้ถูกต้อง		ตอบไม่ถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การผลิตพืชตามเกษตรดีที่เหมาะสม จะต้องมีการสำรวจการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืชอย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์	189	85.9	31	14.1
2. การเก็บเกี่ยวผลผลิตควรอยู่ในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต	188	85.5	32	14.5
3. สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ใกล้ฟาร์มเกษตรเพื่อสะดวกในการนำมาใช้	186	84.5	34	15.5
4. การทำเกษตรปลอดภัย สามารถใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรได้ แต่ต้องคุมระยะเวลาในการใช้หรือตามข้อกำหนดของกรมวิชาการเกษตร	185	84.1	35	15.9
5. การจัดเก็บปัจจัยการผลิตควรอยู่ในห้องเดียวกันทั้งหมด และห่างไกลจากฟาร์ม	185	84.1	35	15.9

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายการคำถาม	ตอบได้ถูกต้อง		ตอบไม่ถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
6. ผลผลิตที่เสียหายจากการเก็บเกี่ยว และมีตำหนิจากโรคและแมลงศัตรูพืชจะต้องทำการคัดแยกออกก่อนที่จะจัดเรียงลงในภาชนะบรรจุ	184	83.6	36	16.4
7. หลังจากการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมจะต้องลงลายมือชื่อทุกครั้ง	184	83.6	36	16.4
8. การขอรับรองแหล่งผลิตพืชตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมจะต้องมีพื้นที่ปลูกไม่น้อยกว่า 3 ไร่	184	83.6	36	16.4
9. การทำเกษตรปลอดภัย เป็นการช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีที่สุด	180	81.8	40	18.2
10. กระสอบปุ๋ยเคมี หรือภาชนะที่ใช้บรรจุสารเคมีทางการเกษตรไม่ควรนำมาใช้ใส่ในขณะที่กำลังเก็บเกี่ยวผลผลิตพืช	180	81.8	40	18.2
11. ควรมีการบันทึกข้อมูลการผลิตพืชตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมให้ถูกต้องหลังจากการปฏิบัติงาน	179	81.4	41	18.6
12. การผลิตพืชตามเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรดีที่เหมาะสม จะต้องเว้นระยะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 14 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต	177	80.5	43	19.5
13. แหล่งน้ำที่อยู่ใกล้คอกปศุสัตว์สามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกได้	176	80	44	20
14. การทำเกษตรปลอดภัย มีการปฏิบัติเหมือนกับการทำเกษตรอินทรีย์	174	79.1	46	20.9
15. สามารถใช้น้ำเสียที่ได้รับการบำบัดแล้วจากโรงงานอุตสาหกรรมได้	173	78.6	47	21.4
16. ควรมีการเก็บตัวอย่างดินอย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี และจัดทำประวัติใช้ดินย้อนหลัง 2 ปี ติดต่อกัน	172	78.2	48	21.8

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายการคำถาม	ตอบได้ถูกต้อง		ตอบไม่ได้ถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
17. การใช้สารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้กับการเกษตรปลอดภัยเพราะอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในผลผลิตได้	169	76.8	51	23.2
18. ภาชนะบรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วควรนำไปเผาทำลาย	169	76.8	51	23.2
19. การเกษตรที่ดีที่เหมาะสมให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตเท่าเทียมกันกับผู้บริโภค	168	76.4	52	23.6
20. ก่อนการขอรับรองเกษตรที่ดีที่เหมาะสม ต้องมีข้อมูลการใช้ที่ดินของตนเอง ย้อนหลังอย่างน้อย 3 ปี	163	74.1	57	25.9
ค่าเฉลี่ยรวม = 16.02 คะแนน S.D. = 4.12 คะแนน พิสัย = 9 คะแนน (N=220)				

นอกจากนี้ การประเมินระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยทั้งหมด 20 ประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) พบว่า เกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำที่ได้ตอบคำถาม ทั้งหมด 220 คน ได้ให้คะแนนระดับความรู้ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมี 5 ประเด็นแรกที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลให้ระดับองค์ความรู้ที่จำเป็นในการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ 1) การเว้นระยะการใช้สารเคมีอย่างน้อย 14 วันก่อนการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.60±0.743) 2) การหลีกเลี่ยงการใช้น้ำจากแหล่งใกล้คอกปศุสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 4.55±0.807) 3) การจัดเก็บปัจจัยการผลิตให้แยกจากกันและห่างจากฟาร์ม (ค่าเฉลี่ย 4.54±0.736) 4) สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ห่างจากฟาร์ม (ค่าเฉลี่ย 4.54±0.754) และ 5) ไม่เผาทำลายภาชนะบรรจุสารเคมีที่ใช้หมดแล้ว (ค่าเฉลี่ย 4.54±0.784) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีต้นทุนองค์ความรู้ในการปฏิบัติตามแนวทางเกษตรปลอดภัยที่ดี โดยเฉพาะการลดความเสี่ยงของสารตกค้าง และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม ในอีก 15 ประเด็น แม้ว่าจะมีค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าใน 5 ประเด็นแรกก็ตาม แต่ยังคงอยู่ในระดับที่แสดงให้เห็นถึง ความเข้าใจและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องของเกษตรกร ทำให้มีองค์ความรู้ และสะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยควบคู่ไปกับการลดความเสี่ยงต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

ประเด็นคำถาม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
1. การเกษตรปลอดภัยต้องเว้นระยะการใช้อย่างน้อย 14 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต	4.60	0.743	มากที่สุด
2. แหล่งน้ำที่อยู่ใกล้คอกปศุสัตว์ไม่ควรนำมาใช้ในการเพาะปลูก	4.55	0.807	มากที่สุด
3. การจัดเก็บปัจจัยการผลิตไม่ควรอยู่ในห้องเดียวกันทั้งหมด และควรอยู่ให้ห่างไกลจากฟาร์ม	4.54	0.736	มากที่สุด
4. สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ห่างจากฟาร์มเกษตรแต่อาจไม่สะดวกในการนำมาใช้	4.54	0.754	มากที่สุด
5. ภาชนะบรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วไม่ควรนำไปเผาทำลาย	4.54	0.784	มากที่สุด
6. หลังจากบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานตามแนวทางเกษตรปลอดภัย ต้องลงลายมือชื่อทุกครั้ง	4.52	0.813	มากที่สุด
7. สามารถใช้น้ำเสียที่ได้รับการบำบัดแล้วจากโรงงานอุตสาหกรรมได้	4.42	0.821	มากที่สุด
8. การเกษตรปลอดภัยให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตเท่าเทียมกันกับผู้บริโภค	4.40	0.762	มากที่สุด
9. เกษตรปลอดภัยมีการปฏิบัติแตกต่างกับเกษตรอินทรีย์	4.39	0.839	มากที่สุด
10. กระสอบปุ๋ยเคมี หรือภาชนะที่ใช้บรรจุสารเคมีทางการเกษตรไม่ควรนำมาใช้ได้ ในขณะที่กำลังเก็บเกี่ยวผลผลิต	4.38	0.832	มากที่สุด
11. ก่อนการขอรับรองเกษตรปลอดภัยต้องมีข้อมูลการใช้ที่ดินของตนเอง ย้อนหลังอย่างน้อย 3 ปี	4.38	0.849	มากที่สุด
12. การขอรับรองแหล่งผลิตพืชในแนวทางเกษตรปลอดภัยต้องมีพื้นที่ปลูกไม่น้อยกว่า 3 ไร่	4.36	0.862	มากที่สุด
13. การใช้สารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้กับการเกษตรปลอดภัย เพราะอาจทำให้จุลินทรีย์ในสารชีวภัณฑ์ตายได้	4.36	0.883	มากที่สุด
14. การเกษตรปลอดภัยต้องมีการสำรวจการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์	4.33	0.800	มากที่สุด

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
15. การเก็บเกี่ยวผลผลิตควรอยู่ในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต	4.31	0.814	มากที่สุด
16. ควรมีการบันทึกข้อมูลการผลิตเกษตรปลอดภัยให้ถูกต้องหลังจากการปฏิบัติงานทุกครั้ง อย่างต่อเนื่องกันอย่างน้อย 2 ปี	4.30	0.849	มากที่สุด
17. ควรมีการเก็บตัวอย่างดินอย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี และจัดทำประวัติใช้ดินย้อนหลัง 2 ปี ติดต่อกัน	4.30	0.870	มากที่สุด
18. การเกษตรปลอดภัยใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรได้แต่ต้องควบคุมระยะเวลาในการใช้หรือตามข้อกำหนดของกรมวิชาการเกษตร	4.27	0.827	มากที่สุด
19. เกษตรปลอดภัยเป็นการช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.24	0.891	มากที่สุด
20. ผลผลิตที่เสียหายจากการเก็บเกี่ยว และมีตำหนิจากโรคและแมลงศัตรูพืช ต้องทำการคัดแยกออกก่อนที่จะจัดเรียงลงในภาชนะบรรจุ	4.15	0.848	มาก

หมายเหตุ: ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) โดยกำหนดช่วงชั้น ดังนี้

- 4.21 – 5.00 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยในระดับมากที่สุด
- 3.41 – 4.20 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยในระดับมาก
- 2.61 – 3.40 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยในระดับปานกลาง
- 1.81 – 2.60 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยในระดับน้อย
- 1.00 – 1.80 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยในระดับน้อยที่สุด

3.2 ความคิดเห็นต่อการทำเกษตรปลอดภัย

จากการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นของเกษตรกรบ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 79.1 ประเมินสุขภาพของตนเองอยู่ที่ระดับ “ดี” (ตารางที่ 4.7) และจากการสอบถามข้อมูลผลการตรวจค่าเลือดของเกษตรกรเพื่อวัดระดับความเสี่ยงจากการปนเปื้อน

ของสารเคมีในร่างกาย ในรอบ 3 ปี ย้อนหลัง จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลโป่งแยง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 78.2 อยู่ในระดับ “ปลอดภัย” (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.7 ผลการประเมินสุขภาพโดยรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ

(N = 220)

ระดับการประเมิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ดีเลย	19	8.6
ไม่ค่อยดี	4	1.8
ดี	174	79.1
ดีมาก	11	5
ดีเยี่ยม	12	5.5

ตารางที่ 4.8 ผลการสอบถามข้อมูลค่าเฉลี่ยเพื่อวัดความเสี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีในร่างกายของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ ในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา

(N = 220)

ระดับการประเมิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ปลอดภัย (สีดำ)	19	8.6
มีความเสี่ยง (สีเขียว)	4	1.8
ปลอดภัย (สีน้ำตาล)	172	78.2
ปกติ (สีส้ม)	25	11.4

ในประเด็นของเหตุผลที่เกษตรกรในการเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรนั้น จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรเลือกใช้สารเคมีในระดับ “มาก” เนื่องจากช่วยเพิ่มผลผลิตและความสวยงามของพืชหลัก ช่วยลดต้นทุนการผลิตในด้านแรงงาน ให้ผลผลิตมีความสวยงาม ไม่มีร่องรอยจากการถูกทำลาย และตรงตามความต้องการของตลาด ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต ช่วยให้ชุมชนผลิตอาหารดีขึ้น และลดการขาดแคลนอาหารในบางพื้นที่ รวมถึงช่วยป้องกันการระบาดของศัตรูพืชได้อย่างรวดเร็ว มีเพียงเรื่องของการช่วยลดการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่และทำลายป่าไม้ เท่านั้นที่ให้เหตุผลในระดับ “ปานกลาง” (ตารางที่ 4.9)

จากความคิดเห็นอาจสรุปได้ว่า เกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเฉพาะในแง่ของ

ความสวยงามของผลผลิต เช่น สี รูปทรง และลักษณะภายนอกที่ไม่มีร่องรอยความเสียหายจากการทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคและผู้ค้าส่ง รวมถึงการสารเคมีทางการเกษตรจะทำให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานลงได้ ซึ่งสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ และยังสามารถควบคุมการระบาดของศัตรูพืชได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งช่วยลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นและเพิ่มโอกาสในการรักษาผลผลิตให้มีคุณภาพดี สำหรับเหตุผลในการลดการทำไร่เลื่อนลอยและการเปิดพื้นที่ป่าใหม่ ถูกให้ความสำคัญในระดับ "ปานกลาง" เนื่องจากประเด็นนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับเป้าหมายการเพิ่มผลผลิตหรือรายได้ของเกษตรกรในระยะสั้น ซึ่งเป็นไปได้ว่าเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำอาจไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ดังนั้นการเลือกใช้สารเคมีของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจและความต้องการของตลาดเป็นหลัก โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่ได้รับการให้ความสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นจุดที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้และส่งเสริมแนวทางการเกษตรที่ยั่งยืนมากขึ้น

ในส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำในการตัดสินใจ “ลด ลด เลิก” การใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในระดับ “มาก” ได้แก่ ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต ช่วยลดการปนเปื้อน และตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อม ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในด้านปัจจัยการผลิต ช่วยลดการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้ และอาจส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของตนเองและผู้บริโภค (ตารางที่ 4.10) จากความคิดเห็นอาจสรุปได้ว่า เกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำยังคงมุ่งเน้นไปที่รายได้จากการผลิตพืชผลที่ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง ซึ่งให้เห็นถึงความตระหนักต่อแนวโน้มความต้องการของตลาดที่มองหาผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยและมีคุณภาพสูง ราคาที่สูงกว่าของผลผลิตปลอดภัยเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตของเกษตรกรได้ และยังสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวที่เหมาะสมกับความต้องการของตลาดและการตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และสุขภาวะองค์รวม

ตารางที่ 4.9 ความคิดเห็นของการเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ

ประเด็น/เหตุผล ในการเลือกใช้ สารเคมีทาง การเกษตร	ระดับความสำคัญของ การใช้สารเคมี			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.	เกณฑ์
	น้อย	ปานกลาง	มาก			
(1)	(2)	(3)				
จำนวน	จำนวน	จำนวน				
(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)				
1. ช่วยเพิ่มผลผลิต และความ สวยงามของพืชหลัก	0 (0)	2 (0.9)	218 (99.1)	2.99	0.095	มาก
2. ช่วยลดต้นทุนการผลิต ในด้านแรงงาน	0 (0)	2 (0.9)	218 (99.1)	2.99	0.095	มาก
3. ช่วยให้ผลผลิตมีความ สวยงาม ไม่มีร่องรอยการ ถูกทำลาย ตรงตามความ ต้องการของตลาด	0 (0)	2 (0.9)	218 (99.1)	2.99	0.095	มาก
4. ช่วยเพิ่มรายได้จาก การจำหน่ายผลผลิต	10 (4.5)	14 (6.4)	196 (89.1)	2.85	0.472	มาก
5. ช่วยให้ชุมชนผลิตอาหาร ดีขึ้น ลดการขาดแคลน อาหารในบางพื้นที่	10 (4.5)	14 (6.4)	196 (89.1)	2.85	0.472	มาก
6. ช่วยป้องกันการระบาดของ ของศัตรูพืชได้อย่าง รวดเร็ว	37 (16.8)	2 (0.9)	181 (82.3)	2.65	0.752	มาก
7. ช่วยลดการทำไร่เลื่อน ลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้	140 (63.6)	14 (6.4)	66 (30.0)	1.66	0.909	ปาน กลาง
ค่าเฉลี่ยรวม (แปลผล) N=220				2.71	0.212	มาก

หมายเหตุ: ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) จัดระดับความสำคัญออกเป็น 3 ระดับ คือ 0.0-1.50 = น้อย, 1.15-2.25 = ปานกลาง, 2.26-3.00 = มาก

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นในการตัดสินใจ “ลด ลด เลิก” การใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ

ประเด็น/เหตุผล ในการเลือกใช้ สารเคมีทาง การเกษตร	ระดับความสำคัญของการเลือกใช้สารเคมี			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.	เกณฑ์
	น้อย	ปานกลาง	มาก			
	(1)	(2)	(3)			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต	0 (0)	45 (20.5)	175 (79.5)	2.80	0.404	มาก
2. เกิดการปนเปื้อน และตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อม	0 (0)	46 (20.9)	174 (79.1)	2.79	0.408	มาก
3. ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในด้านปัจจัยการผลิต	0 (0)	46 (20.9)	174 (79.1)	2.79	0.408	มาก
4. ช่วยลดการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้	0 (0)	46 (20.9)	174 (79.1)	2.79	0.408	มาก
5. ส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของตนเองและผู้บริโภค	0 (0)	48 (21.8)	172 (78.2)	2.78	0.414	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม (แปลผล) N=220				2.79	0.406	มาก

หมายเหตุ: ใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) จัดระดับความคิดเห็นออกเป็น 3 ระดับ คือ 0.0-1.50 = น้อย, 1.15-2.25 = ปานกลาง, 2.26-3.00 = มาก

3.3 การรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย

จากการสำรวจข้อมูลการรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรบ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรบ้านม่วงคำ ในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ± 0.836 โดยข้อมูลแสดงให้เห็นถึงระดับการรับรู้ประโยชน์ของเกษตรปลอดภัยต่อการพัฒนาชุมชนบ้านม่วงคำ และการรับรู้หลักการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยจากการส่งเสริมของ

หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” เท่ากับ 4.12 ± 0.838 และ 4.10 ± 0.835 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.11) ในภาพรวมอาจชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีการรับรู้ข่าวสารในระดับ “มากที่สุด” และ “มาก” รวมกันมากกว่าร้อยละ 70 แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการส่งเสริมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ ซึ่งอาจเกิดจากการใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม เช่น การจัดอบรม การใช้สื่อในท้องถิ่น หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรอีกกลุ่มที่มีการรับรู้ในระดับ “ปานกลาง” ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างการเข้าถึงข้อมูลด้านเกษตรปลอดภัยในรายละเอียดเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมยิ่งขึ้น อาจมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการเชิงรุกในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น การสาธิตในพื้นที่จริง การจัดเวทีพูดคุย หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกระจายข่าวสาร

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกษตรปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการรับรู้
1. การรับรู้ประโยชน์ของเกษตรปลอดภัยต่อชุมชน	4.12	0.838	มาก
2. การรับรู้หลักการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น	4.10	0.835	มาก
ค่าเฉลี่ย (N=220)	4.11	0.836	มาก

จากการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นของเกษตรกรต่อรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน พบว่า รูปแบบการฝึกอบรมและการเผยแพร่ความรู้เป็นแนวทางที่เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำให้ความสนใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.5 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการข้อมูลและทักษะใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในพื้นที่ปลูกเพื่อทำเกษตรปลอดภัยตามแนวปฏิบัติให้ได้อย่างถูกต้อง รองลงมาเป็น การมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ได้รับความสนใจสูงเช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 57.7 ของประชากรทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำยังคงต้องการร่วมโครงการฝึกอบรมด้านเกษตรปลอดภัย หรือการสนับสนุนด้านนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิตเกษตรปลอดภัย หรือการส่งเสริมด้านการตลาดเกษตรปลอดภัย เป็นต้น และมีจำนวนเกษตรกรจำนวนร้อยละ 53.2 ของประชากรทั้งหมด ที่มีความสนใจรูปแบบจาก

การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนผ่านเวทีชุมชน “ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือ ร่วมติดตาม ประเมินผล และร่วมรับผลที่เกิดขึ้น” นอกจากนี้มีเกษตรกรจำนวนร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด ที่มีความสนใจสำหรับรูปแบบการส่งเสริมโดยผ่านโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรจาก สถาบันการศึกษา และมีจำนวนเกษตรกรร้อยละ 49.5 ของประชากรทั้งหมด มีความสนใจใน รูปแบบการส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแบบเฉพาะเจาะจง และเกษตรกรอีกร้อยละ 47.3 ของประชากรทั้งหมด มีความสนใจในรูปแบบการส่งเสริมด้วยโรงเรียนเกษตรกร ซึ่งมีทีมพี่เลี้ยง ร่วมกัน ให้ข้อเสนอแนะ แก้ไขปัญหา ให้คำแนะนำด้านการเกษตรอย่างเข้มข้น และต่อเนื่องกัน ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก ดังแสดงในตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นของเกษตรกรต่อรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ (N = 220)

รูปแบบของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	เลือก		ไม่เลือก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การฝึกอบรม และการพบปะเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน หรือในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร	133	60.5	87	39.5
2. การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ จาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชน	127	57.7	93	42.3
3. การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนผ่านเวทีชุมชน “ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือ ร่วมติดตาม ประเมินผล และ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น”	117	53.2	103	46.8
4. โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรจาก สถาบันการศึกษา	110	50	110	50
5. การส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแบบ เฉพาะเจาะจง	109	49.5	111	50.5
6. โรงเรียนเกษตรกร โดยมีทีมพี่เลี้ยงร่วมกัน ให้ ข้อเสนอแนะ แก้ไขปัญหา ให้คำแนะนำด้านการเกษตรอย่างเข้มข้น และต่อเนื่องกันตลอดฤดูกาล เพาะปลูก	104	47.3	116	52.7

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

รูปแบบของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	เลือก		ไม่เลือก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
7. การส่งเสริมการเกษตรแบบร่วมกันออกค่าใช้จ่ายร่วมกัน	101	45.9	119	54.1
8. การใช้งานวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรในชุมชน	96	43.6	124	56.4

โดยสรุปเกษตรกรบ้านม่วงคำให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะ ความรู้ และการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ผ่านรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยที่แตกต่างกันตามประสบการณ์ในอดีต รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเกษตรปลอดภัยภายในชุมชน อย่างไรก็ตามรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านม่วงคำอาจใช้การพัฒนาแบบที่เน้นการฝึกอบรม การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนงบประมาณองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา และอาจนำมาซึ่งการออกแบบโครงการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ในแนวทางนี้อาจมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถปรับตัวสู่การทำเกษตรปลอดภัยและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนในภาพรวมได้

3.4 การรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราชา

จากการสำรวจข้อมูลการรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรบ้านม่วงคำ จำนวน 220 คน พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราชา พบว่า ส่วนใหญ่มีผลของระดับการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราชาในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.11 ± 0.836 ซึ่งเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำมีระดับการรับรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “มากที่สุด” โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.39 ± 0.735 รองลงมาเป็นระดับการรับรู้ในการเกษตรทฤษฎีใหม่ การเกษตรแบบไร่นาสวนผสมและโคกหนองนา หลักการพึ่งพาตนเอง เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา และหลักการทรงงาน โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.85 ± 0.850 , 3.84 ± 0.850 , 3.84 ± 0.850 , 3.79 ± 0.877 , 3.68 ± 0.865 และ 3.56 ± 0.806 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.13) ซึ่งสอดคล้องกับการที่กิจกรรมส่วนใหญ่ของหมู่บ้านมีความเกี่ยวข้องกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจ เช่น กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ และกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น จนกระทั่งในปี

พ.ศ. 2566 หมู่บ้านม่วงคำเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจนถึงปัจจุบัน

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราช ของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ

การรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราช	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการรับรู้
1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.39	0.735	มากที่สุด
2. การเกษตรทฤษฎีใหม่	3.85	0.850	มาก
3. การเกษตรแบบไร่นาสวนผสม และ โคกหนองนา	3.84	0.850	มาก
4. หลักการพึ่งพาตนเอง	3.79	0.877	มาก
5. เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา	3.68	0.865	มาก
6. หลักการทรงงาน	3.56	0.806	มาก
ค่าเฉลี่ย (N=220)	4.11	0.836	มาก

หมายเหตุ: ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) โดยกำหนดช่วงชั้น ดังนี้

- 4.21 – 5.00 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับมากที่สุด
- 3.41 – 4.20 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับมาก
- 2.61 – 3.40 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับปานกลาง
- 1.81 – 2.60 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับน้อย
- 1.00 – 1.80 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับน้อยที่สุด

ในส่วนของการรับรู้ข้อมูลหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในประเด็นการรับรู้ของเกษตรกรบ้านม่วงคำ พบว่า ส่วนใหญ่มีผลของระดับการรับรู้โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.93 ± 0.952 ซึ่งเมื่อพิจารณาคุณลักษณะและเงื่อนไขของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำมีระดับการรับรู้ใน 5 ด้าน มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันในระดับ “มาก” ได้แก่ ด้านความมีเหตุผล ด้านความรู้ ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านความพอประมาณ และด้านคุณธรรม โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.05 ± 0.952 , 3.94 ± 0.964 , 3.93 ± 0.953 , 3.92 ± 0.955 และ 3.85 ± 0.938 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้รับทราบในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ

การรับรู้รับทราบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการรับรู้
1. ด้านความพอประมาณ	3.92	0.955	มาก
2. ด้านความมีเหตุผล	4.05	0.952	มาก
3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	3.93	0.953	มาก
4. ด้านความรู้	3.94	0.964	มาก
5. ด้านคุณธรรม	3.85	0.938	มาก
ค่าเฉลี่ย (N=220)	3.93	0.952	มาก

หมายเหตุ: ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) โดยกำหนดช่วงชั้น ดังนี้

- 4.21 – 5.00 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับมากที่สุด
- 3.41 – 4.20 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับมาก
- 2.61 – 3.40 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับปานกลาง
- 1.81 – 2.60 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับน้อย
- 1.00 – 1.80 เกษตรกรมีระดับการรับรู้รับทราบในระดับน้อยที่สุด

ผู้บริโภคนสินค้าเกษตรปลอดภัย : ความคิดเห็น และปัจจัยทางการตลาดที่มีต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย

1. ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคนสินค้าเกษตรปลอดภัยจากการสำรวจข้อมูล (2567) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคนสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน เป็นชายจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 48.0 และเป็นหญิงจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 52.0 ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 98.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านม่วงคำ มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 70.0 และมีอายุเฉลี่ย เท่ากับ 56 ปี กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.0 ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีร้อยละ 60.0 มีระดับการศึกษาสูงสุดที่ระดับประถมศึกษา รองลงมาสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.0 ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 2 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 และไม่มีบุตรหลานในครัวเรือน ร้อยละ 70.0 จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคนสินค้า

เกษตรกรปลอดภัยจากหมูป่าบ้านม่วงคำ จำนวนร้อยละ 30.0 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 จำนวนและค่าร้อยละของผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล (กลุ่มผู้บริโภคร)

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 50)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	24	48.0
หญิง	26	52.0
อายุ		
อายุ 20 - 29 ปี	1	2.0
อายุ 30 - 39 ปี	5	10.0
อายุ 40 - 49 ปี	8	16.0
อายุ 50 - 59 ปี	18	36.0
อายุ 60 - 69 ปี	10	20.0
อายุ 70 - 79 ปี	8	16.0
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ระดับชั้นประถมศึกษา	30	60.0
ระดับชั้นมัธยมศึกษา	11	22.0
ระดับปริญญาตรี	8	16.0
สูงกว่าปริญญาตรี	1	2.0
สถานภาพ		
โสด	8	16.0
สมรส	35	70.0
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	7	14.0
สมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด		
1 คน	14	28.0
2 คน	14	28.0

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N = 50)	
	จำนวน	ร้อยละ
3 คน	11	22.0
4 คน	11	22.0
จำนวนบุตรหลานทั้งหมด		
ไม่มี	35	70.0
1 คน	3	6.0
2 คน	7	14.0
3 คน	2	4.0
4 คน	3	6.0
ลักษณะการพักอาศัย		
พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมั่งคั่ง	49	98.0
พักอาศัยอยู่ภายนอกหมู่บ้านมั่งคั่ง	1	2.0
การประกอบอาชีพ		
ว่างงาน	7	14.0
เกษตรกร	36	72.0
ค้าขาย	5	10.0
รับจ้างทั่วไป/บริการ	2	4.0
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	2	4.0
ธุรกิจส่วนตัว	1	2.0
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	13	26.0
10,001 - 20,000 บาท	15	30.0
20,001 - 30,000 บาท	13	26.0
30,001 - 40,000 บาท	8	16.0
40,000 บาท ขึ้นไป	1	2.0

2. ความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย

จากการสำรวจข้อมูล (2566) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 90.0 มีเหตุผลในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยเพื่อนำมาบริโภคหรือใช้เองในครัวเรือน โดยเหตุผลในการบริโภคเพราะปลอดภัยจากสารเคมีคิดเป็นร้อยละ 78.0 รองลงมาคือ เพราะช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 44.0 สินค้าเกษตรปลอดภัยที่ซื้อเป็นประจำส่วนใหญ่ คือ ผักสด คิดเป็นร้อยละ 78.0 รองลงมาคือ กล้วยพืชและถั่ว คิดเป็นร้อยละ 38.0 มีความถี่ในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 74.0 โดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยครั้งละต่ำกว่าหรือเท่ากับ 100 บาท คิดเป็นร้อยละ 84.0 และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปรียบเทียบราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยว่ามีราคาแพงกว่าราคาสินค้าเกษตรทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 78.0 (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 จำนวนและค่าร้อยละของผู้ให้ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย

ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภค	ผู้ให้ข้อมูล (N = 50)	
	จำนวน	ร้อยละ
เหตุผลของการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
นำมาบริโภคเอง	45	90.0
นำไปเป็นของฝาก	10	20.0
เหตุผลในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ปลอดภัยจากสารเคมี	39	78.0
ดีต่อสุขภาพตนเองและครอบครัว	12	24.0
ช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม	22	44.0
ตามกระแสสังคม/เพื่อนบ้าน	4	8.0
ช่วยเหลือเกษตรกร	17	34.0
ราคาถูก	7	14.0
รสชาติดีกว่า อร่อยกว่า	9	18.0
หาซื้อได้ง่าย	7	14.0

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภค	ผู้ให้ข้อมูล (N = 50)	
	จำนวน	ร้อยละ
ชนิดของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่เลือกซื้อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ผักสด	39	78.0
ผลไม้สด	13	26.0
ข้าว	6	12.0
เนื้อสัตว์	9	18.0
ไข่	11	22.0
ชา กาแฟ โกโก้	3	6.0
ธัญพืชและถั่ว	19	38.0
สินค้าเกษตรปลอดภัยแปรรูป	14	28.0
อาหารปรุงสำเร็จ	7	14.0
ความถี่ในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย (ครั้งต่อสัปดาห์)		
1 ครั้ง หรือน้อยกว่านั้น	10	20.0
2-4 ครั้ง	37	74.0
5-7 ครั้ง	2	4.0
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย (บาทต่อครั้ง)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 100 บาท	42	84.0
101-300 บาท	7	14.0
สูงกว่า 301 บาท	1	2.0
การเปรียบเทียบราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยกับราคาสินค้าทั่วไป		
สินค้าเกษตรปลอดภัยราคาแพงกว่า	39	78.0
สินค้าเกษตรปลอดภัยราคาถูกกว่า	9	18.0
ราคาเท่ากัน	1	4.0

3. ความคิดเห็นของผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

จากการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ค่าเฉลี่ย 4.33 ± 0.508 โดยปัจจัยด้านจิตวิทยามีอิทธิพลต่อผู้บริโภค “มากที่สุด” ค่าเฉลี่ย 4.36 ± 0.637 ซึ่งมากกว่าปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่มีค่าเฉลี่ย 4.31 ± 0.493 (ตารางที่ 4.17) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หัวข้อที่ผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยให้ระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ การได้รับคำแนะนำจากเพื่อนในการตัดสินใจซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย ค่าเฉลี่ย 4.48 ± 0.544 และการมีความเชื่อมั่นในร้านค้าหรือเกษตรกรที่ไว้ใจได้ และรู้สึกปลอดภัยจากสารเคมีเมื่อบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.40 ± 0.670 และ 4.40 ± 0.728 ตามลำดับ ส่วนหัวข้อที่ผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยให้ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ บุคคลในครอบครัวมีส่วนในการตัดสินใจซื้อ ค่าเฉลี่ย 4.12 ± 0.594 (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเหตุผลของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย

(N = 50)

เหตุผลของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	4.31	0.493	มากที่สุด
1. ได้รับคำแนะนำจากเพื่อนในการตัดสินใจซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.48	0.544	มากที่สุด
2. บุคคลในครอบครัวมีส่วนในการตัดสินใจซื้อ	4.12	0.594	มาก
3. สินค้าเกษตรปลอดภัยเป็นที่ยอมรับ นิยมกันในสังคม	4.22	0.708	มากที่สุด
4. ท่านเลือกที่จะซื้อเมื่อถูกชักชวนจากผู้ขาย	4.32	0.794	มากที่สุด
5. มีความเชื่อมั่นในสินค้าที่รับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย	4.32	0.741	มากที่สุด
6. มีความเชื่อมั่นในร้านค้าหรือเกษตรกรที่ไว้ใจได้	4.40	0.670	มากที่สุด
ด้านจิตวิทยา	4.36	0.637	มากที่สุด
1. รู้สึกปลอดภัยจากสารเคมีเมื่อบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.40	0.728	มากที่สุด

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

เหตุผลของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
2. มีความเชื่อว่าจะได้รับประโยชน์จากการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.38	0.667	มากที่สุด
3. มีความพอใจในคุณค่าทางอาหารของสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.30	0.735	มากที่สุด
4. ท่านเคยบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยมาก่อน	4.36	0.722	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	4.33	0.508	มากที่สุด

หมายเหตุ: ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) โดยกำหนดช่วงชั้น ดังนี้

- 4.21 – 5.00 ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
- 3.41 – 4.20 ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก
- 2.61 – 3.40 ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง
- 1.81 – 2.60 ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับน้อย
- 1.00 – 1.80 ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

4. ปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ค่าเฉลี่ย 4.20 ± 0.507 โดยปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์สินค้ามีอิทธิพล “มากที่สุด” ค่าเฉลี่ย 4.29 ± 0.533 รองลงมา คือ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ค่าเฉลี่ย 4.28 ± 0.521 , 4.15 ± 0.803 และ 4.04 ± 0.910 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.18)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์สินค้าในส่วนของผู้หื้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก ค่าเฉลี่ย 4.40 ± 0.571 เท่ากับปัจจัยด้านราคาที่ต้องมีสินค้าเกษตรปลอดภัยหลายราคาให้เลือกซื้อ ค่าเฉลี่ย 4.40 ± 0.670 ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางการตลาดต่อผู้บริโภคน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านราคาที่มีสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาแพงเกินไป ค่าเฉลี่ย 4.04 ± 0.727

และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ที่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนสินค้าเกษตรปลอดภัย ค่าเฉลี่ย 4.04 ± 1.029 (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางด้านการตลาดที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

(N = 50)

ปัจจัยทางด้านการตลาดที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านผลิตภัณฑ์สินค้า	4.29	0.533	มากที่สุด
1. สินค้าเกษตรปลอดภัยช่วยให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง	4.26	0.723	มากที่สุด
2. สินค้าเกษตรปลอดภัยมีหลากหลายยี่ห้อให้เลือกซื้อ	4.18	0.629	มาก
3. มีการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า	4.32	0.683	มากที่สุด
4. ยี่ห้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก	4.40	0.571	มากที่สุด
ด้านราคา	4.28	0.521	มากที่สุด
1. ราคาเหมาะสมกับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.36	0.631	มากที่สุด
2. ราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยราคาแพงเกินไป	4.04	0.727	มาก
3. ควรมีสินค้าเกษตรปลอดภัยหลายราคาให้เลือกซื้อ	4.40	0.670	มากที่สุด
4. นิยมซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยในช่วงลดราคา	4.30	0.647	มากที่สุด
ด้านการจัดจำหน่าย	4.15	0.803	มาก
1. สถานที่จำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.24	0.847	มากที่สุด
2. สินค้าเกษตรปลอดภัยมีหลากหลายยี่ห้อให้เลือกซื้อ	4.06	0.890	มาก
3. มีการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า	4.16	0.955	มาก
4. ยี่ห้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก	4.14	0.833	มาก
ด้านการส่งเสริมการตลาด	4.04	0.910	มาก
1. ควรมีมาตรฐานรับรองจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ	4.14	0.881	มาก
2. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย	3.94	1.018	มาก

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ปัจจัยทางด้านการตลาดที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภค	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนสินค้าเกษตรปลอดภัย	4.04	1.029	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.20	0.507	มาก

หมายเหตุ: ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความหมายตามทฤษฎีของ Bloom, Madaus, & Hastings (1971) โดยกำหนดช่วงชั้น ดังนี้

4.21 – 5.00	ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
3.41 – 4.20	ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก
2.61 – 3.40	ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง
1.81 – 2.60	ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับน้อย
1.00 – 1.80	ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุป ผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มาจากเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความรู้ถึงปลอดภัยเมื่อบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย โดยให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของแหล่งจำหน่าย และคำแนะนำจากคนรู้จัก เป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย สินค้าที่นิยมซื้อ ได้แก่ พืชผักสดพร้อมรับประทานและวัตถุดิบสำหรับประกอบอาหารในครัวเรือน โดยมีความถี่ในการซื้อเฉลี่ย 2-4 ครั้งต่อสัปดาห์ และมีค่าใช้จ่ายต่อครั้งไม่เกิน 100 บาท ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป อย่างไรก็ตามผู้บริโภคยังคงให้ความสำคัญกับคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า โดยเน้นเลือกผลิตภัณฑ์ที่มียี่ห้อหรือตราสินค้าที่เป็นที่รู้จักและมีความน่าเชื่อถือ รวมถึงให้ความสำคัญกับราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย นอกจากนี้ปัจจัยด้านจิตวิทยา เช่น ความเชื่อมั่นในแหล่งจำหน่าย การได้รับคำแนะนำจากเพื่อน หรือนักคิดใกล้ชิด ยังคงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจซื้อสินค้า ผลการศึกษานี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการรับรู้ถึงคุณค่าของสินค้าเกษตรปลอดภัยในมุมมองของผู้บริโภค การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดที่เน้นสร้างความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการกำหนดราคาที่สอดคล้องกับคุณภาพ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตรปลอดภัยในตลาดได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ

1. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราช

ในการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้ในการทดสอบเพื่อหาค่าสหสัมพันธ์ที่มีต่อการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยการวิเคราะห์ไค-สแควร์ มีทั้งหมด 9 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ รายได้ รายจ่าย การออม และภาระหนี้สิน

โดยผลจากการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปรอายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และภาระหนี้สิน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01 กับ การรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ (ตารางที่ 4.19) ในด้านอายุนั้นเกษตรกรที่มีอายุมากกว่ามักมีประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ด้านการเกษตรมากกว่า จึงมีแนวโน้มที่จะเคยได้รับรู้หรือมีความเข้าใจในแนวคิดของศาสตร์พระราช โดยเฉพาะในด้านความพอเพียงและการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับวิถีเกษตรแบบดั้งเดิม และอาจได้รับการถ่ายทอดแนวคิดนี้จากภาครัฐหรือสื่อในช่วงที่แนวคิดนี้ได้รับการส่งเสริมอย่างเข้มข้น สำหรับการเป็นสมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ นั้นจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการรับรู้หรือมีความเข้าใจในศาสตร์พระราชจากพบปะพูดคุยกันในกลุ่มสมาชิก หรือมีกิจกรรมจัดการอบรมให้แก่สมาชิก สำหรับการใช้พื้นที่นั้น หากเกษตรกรเป็นผู้มีสิทธิในที่ดินอย่างมั่นคงแล้ว จึงมีความมั่นใจในการลงทุนและวางแผนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน และอาจมีแนวโน้มสนใจแนวคิดพื้นฐานของศาสตร์พระราชที่เน้นการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ตรงกันข้ามกับผู้ที่ไม่มีสิทธิในที่ดิน อาจมองว่าการลงมือพัฒนาระยะยาวตามแนวทางศาสตร์พระราชไม่คุ้มค่าหรือยากต่อการดำเนินการมากกว่า และในด้านภาระหนี้สิน เกษตรกรที่มีภาระหนี้สินน้อยมักมีความยืดหยุ่นทางการเงินสูงกว่า และมีโอกาสเลือกแนวทางเกษตรที่ยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราช เช่น การลดต้นทุน การพึ่งตนเอง และการวางแผนอย่างรอบคอบ ขณะที่ผู้มีภาระหนี้สูงมักเร่งรีบหาวิธีเพิ่มรายได้ในระยะสั้น อาจละเลยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องใช้เวลา

ตารางที่ 4.19 การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square) ระหว่างตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และภาระหนี้สินกับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ

(N=220)

ตัวแปร	ระดับการรับรู้			รวม	χ^2	p-value
	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
1. อายุ	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	28.822	0.001
2. การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	10.928	0.004
3. สิทธิการใช้พื้นที่	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	3.129	0.009
4. ภาระหนี้สิน	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	20.905	0.000

สำหรับตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติกับ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และการออมเงิน โดยการรับรู้ศาสตร์พระราชอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศ เพราะแนวคิดนี้เป็นเรื่องของวิถีชีวิตและการเกษตรซึ่งทุกเพศสามารถเรียนรู้หรือรับรู้ได้ผ่านช่องทางเดียวกัน เช่น หน่วยงานรัฐ กลุ่มชุมชน หรือสื่อสาธารณะ สำหรับในด้านของระดับการศึกษานั้นแม้ผู้ที่มีการศึกษาน้อยอาจเข้าใจแนวคิดเชิงทฤษฎีได้น้อยกว่า แต่ศาสตร์พระราชามีรากฐานอยู่ในวิถีชุมชนดั้งเดิม เกษตรกรที่จบการศึกษาน้อยก็อาจ “ปฏิบัติได้” โดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจในเชิงทฤษฎี จึงไม่แปลกที่ระดับการศึกษาไม่ส่งผลชัดเจนต่อการรับรู้ ในส่วนของรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน หรือการมีฐานะทางการเงินในระดับที่แตกต่างกันนั้นอาจไม่มีผลต่อความเข้าใจและการรับรู้แนวคิดศาสตร์พระราชโดยตรง เพราะเป็นแนวทางที่เน้นความพอเพียงและพึ่งพาตนเอง มากกว่าการมีรายได้หรือรายจ่าย และในส่วนของการออมเงิน เกษตรกรที่มีการออมเงินนั้นไม่ได้หมายความว่า จะมีการรับรู้ในศาสตร์พระราชาสมอไป เพราะการออมอาจเกิดจากเหตุผลส่วนบุคคล เช่น ความกลัวความไม่มั่นคง หรือมีเป้าหมายเฉพาะด้านอื่น ๆ (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square) ระหว่างตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และการออมเงิน กับ การรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ

(N=220)

ตัวแปร	ระดับการรับรู้			รวม	χ^2	p-value
	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
1. เพศ	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	3.315	0.191
2. ระดับการศึกษา	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	9.849	0.276
3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	11.300	0.335
4. รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	15.423	0.117
5. การออมเงิน	31 (14.1%)	154 (70.0%)	35 (15.9%)	220 (100%)	0.485	0.785

กล่าวโดยสรุป พบว่า มีเพียง 4 ตัวแปร ได้แก่ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และภาระหนี้สิน เท่านั้นที่มีมีความสัมพันธ์กับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราช โดยสามารถสรุปเหตุผลเชิงสังคมและพฤติกรรมได้ว่า กลุ่มผู้ที่มีอายุมากกว่ามักมีประสบการณ์ชีวิตและการทำเกษตรตามแนวทางดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดของศาสตร์พระราช ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือเครือข่ายเกษตรกรรมมีโอกาสได้รับข้อมูล ความรู้ และการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่า ผู้ที่มีสิทธิครอบครองที่ดินอย่างชัดเจนสามารถวางแผนและดำเนินการพัฒนาที่ดินของตนได้ตามแนวทางของศาสตร์พระราชได้อย่างมั่นใจ และผู้ที่มีภาระหนี้สินน้อยมีโอกาสเลือกแนวทางการใช้ชีวิตและการเกษตรตามหลักพอเพียงได้มากกว่า ในขณะที่ตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และการออมเงิน ไม่พบว่ามีมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราช ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดของศาสตร์พระราชเป็นหลักการที่เข้าถึงง่ายและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยไม่จำกัดอยู่ที่ระดับการศึกษา รายได้ หรือเพศสภาพ แต่ขึ้นอยู่กับโอกาสในการรับรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่า

2. ปัจจัยด้านการตลาด (4P)

ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ซึ่งเป็นปัจจัยทางการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรปลอดภัย ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ที่มีผลต่อตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ระดับความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2

โดยผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณโดยวิธีการคัดเลือกแบบนำตัวแปรอิสระเข้าสมการทั้งหมด (Enter) ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน 0.70 ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาตัวแปรสัมพันธ์กันมากเกินไป (Multicollinearity) ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าทุกตัวแปรมีค่า Collinearity Tolerance มีค่ามากกว่า 0.20 และค่า Statistics VIF ไม่เกิน 4.00 แสดงให้เห็นว่าไม่เกิดปัญหาตัวแปรสัมพันธ์กัน และผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระทั้งหมด 6 ตัวแปรมีค่าสัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.79 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.01 ต่อระดับความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรปลอดภัย ($b = 0.534$) ซึ่งผู้บริโภคเห็นความสำคัญของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่ช่วยทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง และต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าเชื่อถือผ่านการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า หรือมีแหล่งที่มาจากการผลิตที่ตรวจสอบได้และเป็นที่รู้จัก (ตารางที่ 4.21)

อย่างไรก็ตามในด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด เป็นปัจจัยด้านการตลาดที่ยังคงมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคในความคิดเห็นระดับมากขึ้นไป ซึ่งผู้บริโภคอาจยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับด้านผลิตภัณฑ์สินค้าที่ผู้บริโภคสนใจเกี่ยวกับ คุณสมบัติลักษณะรูปร่างจากภายนอก และภายใน บรรจุภัณฑ์ และตราสินค้าที่มีมาตรฐานที่เชื่อถือได้ ซึ่งจากผลการศึกษาผู้บริโภคอาจให้ความคิดเห็นในปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์เพียงปัจจัยเดียว แต่ในการพิจารณาส่วนประสมทางการตลาดจำเป็นต้องวิเคราะห์ในภาพรวมด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ร่วมกันส่งผลต่อทัศนคติในการตัดสินใจบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย นอกจากนี้เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำ จึงควรรวมกลุ่มกันให้มีการณรงค์ส่งเสริมการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยเพื่อกระตุ้นให้เกิดความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยให้มากขึ้น ควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเพาะปลูกให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการบริโภคสินค้าอาหารปลอดภัย

กล่าวโดยสรุป จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยได้ให้ความสำคัญกับด้านผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรปลอดภัย ที่ต้องมีความสด สะอาด รูปทรงสมบูรณ์สวยงาม และต้องมีความปลอดภัยที่เชื่อได้ว่าไม่มีการปนเปื้อน และมีมาตรฐานสินค้าที่ระบุแหล่งที่ตรวจสอบได้อย่างชัดเจน

ตารางที่ 4.21 ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการตลาดกับความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มาจากหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม ความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย				
				Collinearity	Statistics
	b	t	P-Value	Tolerance	VIF
1. ด้านผลิตภัณฑ์	0.534	4.848	0.00**	0.798	1.254
2. ด้านราคา	0.190	1.702	0.096 ^{ns}	0.813	1.230
3. ด้านการจัดจำหน่าย	0.127	1.281	0.207 ^{ns}	0.436	2.296
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด	0.168	1.943	0.058 ^{ns}	0.444	2.254
ค่าคงที่ = 1.073 R=0.721 R ² =0.520 F= 12.205 P-Value = 0.000 N=50					

หมายเหตุ: ns ไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติ

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

3. ปัจจัยด้านจิตวิทยา

ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ระดับการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัย และระดับการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีผลต่อตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3

โดยผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณโดยวิธีการคัดเลือกแบบนำตัวแปรอิสระเข้าสมการทั้งหมด (Enter) ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน 0.70

ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาตัวแปรสัมพันธ์กันมากเกินไป (Multicollinearity) ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ทุกตัวแปรมีค่า Collinearity Tolerance มีค่ามากกว่า 0.20 และค่า Statistics VIF ไม่เกิน 4.00 แสดงให้เห็นว่าไม่เกิดปัญหาตัวแปรสัมพันธ์กัน และผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระทั้งหมด 7 ตัวแปร มีค่าสัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.83 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ได้แก่ การรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านคุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยเฉพาะอิทธิพลในด้านเงื่อนไขของความรู้ ($b=0.093$) และคุณธรรม ($b=0.092$) มีอิทธิพลสำคัญต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ในส่วนของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกษตรปลอดภัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรมากที่สุด ($b=0.115$) ดังนั้นการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านคุณลักษณะ 3 ประการ และในด้านเงื่อนไข 2 ประการ รวมถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกษตรปลอดภัยจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป (ตารางที่ 4.22)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัยที่ส่งผลทำให้เกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำมีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ การรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัยโดยทั่วไปมาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ซึ่งไม่เพียงแต่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรเท่านั้น แต่ได้สร้างการพัฒนาตัวบุคคลให้เกิดความตระหนักและแรงจูงใจให้เกษตรกรสามารถนำหลักการเกษตรปลอดภัยไปสู่การปฏิบัติได้จริง อย่างไรก็ตาม การรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ อาจต้องอาศัยการสื่อสารและความสัมพันธ์อันดีร่วมกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล เพื่อลดความยุ่งยากซับซ้อนในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการยอมรับและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การติดต่อกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อกระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกษตรปลอดภัย รวมถึงความหลากหลายของช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร (ปาริชาติ บัวแก้ว และไชยธีระ พันธุ์ภักดี, 2567)

ตารางที่ 4.22 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและประโยชน์ของเกษตรกรปลอดภัย และการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ กับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม				
	การปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย				Statistics
	b	t	P-Value	Collinearity Tolerance	
1. ความพอประมาณ	0.072	2.367	0.019*	0.663	1.509
2. ความมีเหตุผล	0.076	2.744	0.007**	0.800	1.251
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี	0.072	2.236	0.026*	0.599	1.670
4. ความรู้	0.093	2.842	0.005**	0.556	1.798
5. คุณธรรม	0.092	2.913	0.004**	0.631	1.586
6. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เกษตรกรปลอดภัย	0.115	2.901	0.004**	0.509	1.963
7. การรับรู้ประโยชน์ของ เกษตรกรปลอดภัย	0.065	1.588	0.114 ^{ns}	0.473	2.112
ค่าคงที่ = 2.176 R=0.728 R ² =0.530 F= 34.167 P-Value = 0.000 N=50					
Durbin-Watson = 1.700					

หมายเหตุ: ns ไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติ

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

นอกจากนี้ในการรับรู้ข่าวสารในหมู่บ้านม่วงคำยังมาจากการจำหน่ายผลผลิตให้แก่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่มี 2 แห่งในพื้นที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านม่วงคำ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกษตรกรปลอดภัยที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง โดยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้ง 2 แห่งนี้มีการดำเนินงานจัดทำแปลงสาธิต การส่งเสริมการปลูกพืชผัก ไม้ผล ภายใต้อาณาเขตมาตรฐานอาหารปลอดภัย ร่วมกับการรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบสารพิษตกค้างในพืช ทำให้เกษตรกรต้องได้รับองค์ความรู้ด้านเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงานก่อนการส่งผลผลิตเข้าสู่ศูนย์พัฒนาฯ

ผลการศึกษาข้างชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัย การรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ของเกษตรกรบ้านม่วงคำ นอกจากนี้ในการรับรู้ข่าวสารการเกษตรปลอดภัยยังมีอิทธิพลร่วม และมีความสอดคล้องกับ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีและ 2 เงื่อนไขในด้านความรู้ และด้านคุณธรรม นำมาประยุกต์ใช้กับเกษตรกรตามความเหมาะสมเพื่อสร้าง “ความพอมี พอกิน พอใช้” และต้องมี “สติปัญญาและความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ด้วย “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทำให้มีต้นทุนการเกษตรกรรมและหนี้สินที่สูงมากกว่ารายได้ เกิดความไม่สมดุลและมั่นคงในครัวเรือน แต่หากเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำได้รับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืนส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามแนวทางเกษตรปลอดภัยมากขึ้นตามไปด้วย

การสร้างแบบจำลองรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

การสร้างแบบจำลองรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ ในระยะที่ 2 โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 1 ครั้ง จำนวน 10 คน และจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) 1 ครั้ง จำนวน 10 คน เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT analysis) จากนั้นนำข้อมูลของ SWOT Analysis มาสร้างกลยุทธ์ใน TOWS Matrix เพื่อกำหนดรูปแบบในการพัฒนาการเกษตรปลอดภัยในหมู่บ้านม่วงคำ โดยผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในชุมชนบ้านม่วงคำ เป็นปัจจัยที่สามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักยภาพและความสามารถในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ และเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโดยใช้ SWOT Analysis

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เกิดจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยมีผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ในชุมชน แกนนำเกษตรกร รวมถึงเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในตำบลโป่งแยง ร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยที่สามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักยภาพและความสามารถในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอในภาพรวมดังตารางที่ 4.23 โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

1. เกษตรกรมีความตั้งใจและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการเกษตรปลอดภัยระหว่างกันอยู่เสมอ
2. เกษตรกรมีการบริหารจัดการตามแผนการผลิต และมีการทำอาชีพเสริมรายได้
3. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและสนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัย
4. องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงมีนักวิชาการด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์และไม่โยกย้ายตำแหน่งไปอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ทำให้มีความต่อเนื่องการทำงานกับชุมชน
5. มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องจากกรมพัฒนาชุมชน
6. เกษตรกรและชุมชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้
7. มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นฐานเกษตรกรรม

จุดอ่อน (Weaknesses)

1. เกษตรกรบางกลุ่มยังใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นทำให้มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรปลอดภัย
2. ขาดแรงงานภาคการเกษตรรุ่นใหม่ที่ทำงานต่อเนื่องในชุมชน
3. ปริมาณผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่มีความต้องการตามที่ตลาดต้องการ
4. ผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน
5. ขาดการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบผลิตทางการเกษตร
6. ชุมชนยังไม่มีตราสัญลักษณ์เป็นของตนเอง

โอกาส (Opportunities)

1. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ที่เน้นการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย
2. มีศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในตำบลโป่งแยงที่พร้อมให้การสนับสนุน
3. สังคมผู้สูงอายุทำให้ผู้บริโภครักและเกษตรกรคำนึงถึงสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสุขภาพมากขึ้น
4. นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการแสวงหาแหล่งอาหารที่สะอาดปลอดภัยเพิ่มขึ้น
5. ภาครัฐมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer
6. เทคโนโลยีสมัยใหม่เปิดโอกาสทำให้เกษตรกรเข้าถึงวิทยาการเกษตรได้ในชีวิตประจำวัน

ภัยคุกคาม (Threats)

1. การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ทำให้เกิดการผันผวนของปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมถึงภัยธรรมชาติ
2. ภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ค่าครองชีพสูง ทำให้ผู้บริโภคคิดว่าสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูง
3. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูงขึ้น
4. เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มีต้นทุนและมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว
5. แรงงานภาคการเกษตรเป็นแรงงานสูงอายุ ในขณะที่ประชากรเกิดใหม่ลดน้อยลง
6. แรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย และขาดองค์ความรู้แฝงตัวรับจ้างในราคาถูกในชุมชนบนพื้นที่สูง
7. การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของบุคคลภายนอกชุมชน

ตารางที่ 4.23 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก โดยใช้ SWOT analysis

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
S1. เกษตรกรมีความตั้งใจและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการเกษตรปลอดภัยระหว่างกันอยู่เสมอ	W1. เกษตรกรบางกลุ่มในชุมชนยังใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นทำให้มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรปลอดภัย
S2. เกษตรกรมีการบริหารจัดการตามแผนการผลิตและมีการทำอาชีพอื่นเพื่อเสริมรายได้	W2. ขาดแรงงานภาคการเกษตรรุ่นใหม่ที่ทำงานต่อเนื่องในชุมชน
S3. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและสนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัย	W3. ปริมาณผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่มีความต้องการต่อเนื่องตามที่ตลาดต้องการ
S4. องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงมีนักวิชาการด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์ และไม่โยกย้ายตำแหน่งไปอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ทำให้มีความต่อเนื่องในการทำงานกับชุมชน	W4. ผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน
S5. มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องจากกรมพัฒนาชุมชน	W5. ขาดการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบผลิตทางการเกษตร
S6. เกษตรกรและชุมชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้	W6. ชุมชนยังไม่มีตราสัญลักษณ์เป็นของตนเอง
S7. มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นฐานเกษตรกรรม	

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

โอกาส (Opportunity)	ภัยคุกคาม (Threat)
O1. แผนพัฒนาจังหวัดเชิงใหม่ที่เน้นการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	T1. การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ทำให้เกิดการผันผวนของปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมถึงภัยธรรมชาติ
O2. มีศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินำไปลงแข่งที่พร้อมให้การสนับสนุน	T2. ภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ค่าครองชีพสูง ทำให้ผู้บริโภคคิดว่าสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูง
O3. สังคมผู้สูงอายุทำให้ผู้บริโภคและเกษตรกรคำนึงถึงสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสุขภาพมากขึ้น	T3. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูงขึ้น
O4. นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการแสวงหาแหล่งอาหารที่สะอาดปลอดภัยเพิ่มขึ้น	T4. เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่มีต้นทุนและมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว
O5. ภาครัฐมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer	T5. แรงงานภาคการเกษตรเป็นแรงงานสูงอายุ ในขณะที่ประชากรเกิดใหม่ลดน้อยลง
O6. เทคโนโลยีสมัยใหม่เปิดโอกาสทำให้เกษตรกรเข้าถึงวิทยาการเกษตรได้ในชีวิตประจำวัน	T6. แรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย ขาดองค์ความรู้แฝงตัวรับจ้างในราคาถูกในชุมชนบนพื้นที่สูง
	T7. การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของบุคคลภายนอกชุมชน

รูปแบบความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์ หรือการทำ TOWS Matrix

การวิเคราะห์ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์ หรือการทำ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนารูปแบบการเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 4 กลยุทธ์ ดังตารางที่ 4.24 ประกอบด้วย

กลยุทธ์เชิงรุก (SO) เพื่อใช้จุดแข็งสร้างโอกาส

1. การจัดการความรู้ด้านทักษะ เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านเกษตรปลอดภัยและระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) โคนบูรณาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (S1, O1, O2)
2. ส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer เพื่อทดแทนแรงงานภาคการเกษตรรุ่นเก่า (S2, S4, O1, O5)
3. พัฒนากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ (S3, S4, O2, O4)
4. ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัย การสร้างแบรนด์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (S2, S4, O2, O4, O5)

5. สร้างและพัฒนาโมเดลธุรกิจตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรสีเขียวเพื่อขยายช่องทางการขายออนไลน์สู่กลุ่มผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ (S1, S2, O1, O3, O7)

6. พัฒนารฐานข้อมูลและยกระดับแผนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อรองรับตลาดอาหารเพื่อสุขภาพ (S2, O1, O6)

7. ขยายการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (S5, S6, S7, O1, O2)

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เพื่อใช้จุดแข็งหลีกเลี่ยงอุปสรรค

1. อบรมความรู้ด้านการรับมือภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (S1, T1)

2. อบรมความรู้การจัดการฟาร์มเกษตรปลอดภัย และสร้างแนวทางการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงทางอาหารที่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจ (S2, T2, T3)

3. ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า (S1, S4, T4)

4. สร้างพันธมิตรเครือข่ายแรงงานเกษตรชุมชนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าที่ถูกกฎหมายเพื่อลดผลกระทบจากแรงงานสูงอายุและแรงงานต่างด้าว (S3, T5)

5. อบรมและส่งเสริมความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ (S2, T6, T7)

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) เพื่อใช้โอกาสเอาชนะจุดอ่อน

1. จัดโครงการให้ความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตร จากเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ และจากสำนักงานเกษตรจังหวัด (W1, O1, O2)

2. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นความสำคัญของการทำเกษตรปลอดภัย (W3, O4)

3. พัฒนาระบบบริหารจัดการผลผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด (W3, O4)

4. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการลดการสูญเสีย การเก็บรักษา และแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (W4, O6)

5. พัฒนาระบบสัญลักษณ์และแบรนด์ผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยของชุมชนเพื่อสร้างการรับรู้และความแตกต่างในตลาดอาหารปลอดภัย (W6, O3, O4)

กลยุทธ์เชิงรับ (WT) เพื่อลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

1. จัดตั้งกลุ่ม “เกษตรสีเขียว” เพื่อพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรปลอดภัยในชุมชน (W1, T1, T2, T3)
2. การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ (W2, W4, T4 T5)
3. ผลักดันและส่งเสริมการนำแนวคิด “ตลาดนัดชุมชน” มาสร้างพื้นที่จำหน่ายสินค้าในชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชน และไลฟ์สไตล์สินค้าออนไลน์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ (W3, T2, T3)

ตารางที่ 4.24 ผลการกำหนดรูปแบบโดยใช้ตาราง TOWS Matrix

ภายนอก ภายใน	โอกาส (O)	ภัยคุกคาม (T)
	O1. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ที่เน้นการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย O2. มีศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินำไปลงแปลงที่พร้อมให้การสนับสนุน O3. สังคมผู้สูงอายุทำให้ผู้บริโภค โภคและเกษตรกรคำนึงถึงสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสุขภาพมากขึ้น O4. นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการแสวงหาแหล่งอาหารที่สะอาดปลอดภัยเพิ่มขึ้น O5. ภาครัฐมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer O6. เทคโนโลยีสมัยใหม่เปิดโอกาสทำให้เกษตรกรเข้าถึงวิทยาการเกษตรได้ในชีวิตประจำวัน	T1. การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ทำให้เกิดการผันผวนของปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมถึงภัยธรรมชาติ T2. ภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ค่าครองชีพสูง ทำให้ผู้บริโภคคิดว่าสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูง T3. ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาสูงขึ้น T4. เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่มีต้นทุนและมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว T5. แรงงานภาคการเกษตรเป็นแรงงานสูงอายุ ในขณะที่ประชากรเกิดใหม่ลดน้อยลง T6. แรงงานต่างชาติดูแลคุณภาพของผลผลิตไม่ดี ได้รับจ้างในราคาถูกในชุมชนบนพื้นที่สูง T7. การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของบุคคลภายนอกชุมชน
จุดแข็ง (S)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)
S1. เกษตรกรมีความตั้งใจและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการเกษตรปลอดภัยระหว่างกันอยู่เสมอ S2. เกษตรกรมีการบริหารจัดการแผนการผลิตและการทำอาชีพอื่นเพื่อเสริมรายได้ S3. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและสนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัย S4. องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยมนักวิชาการด้านต่างๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์ และไม่โยกย้ายตำแหน่งไปอยู่ในพื้นที่อื่นทำให้มีความต่อเนื่องในการทำงานกับชุมชน S5. มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องจากกรมพัฒนาชุมชน S6. เกษตรกรและชุมชนมีการนำน้ำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ S7. มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นฐานเกษตรกรรม	1. การจัดการความรู้ด้านทักษะ เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านเกษตรปลอดภัยและระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยบูรณาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 2. ส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer เพื่อทดแทนแรงงานภาคการเกษตรรุ่นเก่า (S2, S4, O1, O5) 3. พัฒนากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและครอบครัวสุขภาพ (S3, S4, O2, O4) 4. ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัย การสร้างแบรนด์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (S2, S4, O2, O4, O5) 5. สร้างและพัฒนาโมเดลธุรกิจตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรสีเขียวเพื่อขยายช่องทางการขายออนไลน์สู่กลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัวสุขภาพ (S1, S2, O1, O3, O7) 5. พัฒนาระบบข้อมูลและยกระดับแผนการผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับตลาดอาหารเพื่อสุขภาพ (S2, O1, O6) 6. ขยายการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (S5, S6, S7, O1, O2)	1. อบรมความรู้ด้านการรับมือภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (S1, T1) 2. อบรมความรู้การจัดการฟาร์มเกษตรปลอดภัย และสร้างแนวทางการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อความมั่นคงทางอาหารที่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ (S2, T2, T3) 3. ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า (S1, S4, T4) 4. สร้างพันธมิตรเครือข่ายแรงงานเกษตรชุมชนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าที่ดูแลคุณภาพเพื่อลดผลกระทบจากแรงงานสูงอายุและแรงงานต่างชาติน (S3, T5) 5. ส่งเสริมการอบรมความรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มแรงงานและกลุ่มอาชีพเสริมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ (S2, T6, T7)
จุดอ่อน (W)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT)
W1. เกษตรกรบางกลุ่มในชุมชนยังใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น ทำให้มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรปลอดภัย W2. ขาดแรงงานภาคการเกษตรรุ่นใหม่ทำงานต่อเนื่องในชุมชน W3. ปริมาณผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่มีความต่อเนื่องตามที่ตลาดต้องการ W4. ผลผลิตเกษตรปลอดภัยยังไม่สามารถเก็บขายไว้ได้นาน W5. ขาดการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบผลิตทางการเกษตร W6. ชุมชนยังไม่มีตราสัญลักษณ์เป็นของตนเอง	1. จัดโครงการให้ความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตร จากเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ และจากสำนักงานเกษตรจังหวัด (W1, O1, O2) 2. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นความสำคัญของการทำเกษตรปลอดภัย (W3, O4) 3. พัฒนาระบบบริหารจัดการผลผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด (W3, O4) 4. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อลดการสูญเสียการเก็บรักษาและแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (W4, O6) 5. พัฒนาระบบสัญลักษณ์และแบรนด์ผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างการรับรู้และความแตกต่างในตลาดอาหารปลอดภัย (W6, O3, O4)	1. จัดตั้งกลุ่ม “เกษตรสีเขียว” เพื่อพึ่งพาอาศัยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรปลอดภัยในชุมชน (W1, T1, T2, T3) 2. การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในชุมชน เช่น โครน ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ เทคโนโลยีการแปรรูป การถนอมอาหาร เป็นต้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ (W2, W4, T4-T5) 3. ผลักดันและส่งเสริมการนำแนวคิด “ตลาดนัดชุมชน” มาสร้างพื้นที่จำหน่ายสินค้าในชุมชน และได้ให้สหกรณ์ค้าออนไลน์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ (W3, T2, T3)

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงการกำหนดกลยุทธ์ที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ประชาชนในชุมชนบ้านม่วงคำมีความปลอดภัยของอาหาร (Food Safety) มีความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการทำเกษตรปลอดภัย (SEP for Sustainability) โดยเป็นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการทำเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา ผลจากการวิเคราะห์นำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย โดยประกอบด้วยกลยุทธ์ในแต่ละด้านได้ดังนี้

ด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มีจำนวน 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การจัดการความรู้การจัดการฟาร์มเกษตรปลอดภัยควบคู่ไปกับระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System: PGS) โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัด และสมาพันธ์เกษตรกรกรมยั่งยืนเชียงใหม่ เป็นต้น
2. การจัดการความรู้ด้านการรับมือภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ
3. การขยายการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มแรงงานและกลุ่มอาชีพเสริมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมในชุมชน
4. การจัดโครงการให้ความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตรจากสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ

ด้านเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network) มีจำนวน 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การจัดตั้งกลุ่ม “เกษตรสีเขียว” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและพึ่งพาอาศัยกันและกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรปลอดภัยในชุมชน
2. การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น อบต. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง
3. การสร้างเครือข่ายแรงงานเกษตรชุมชนที่ถูกกฎหมายเพื่อลดผลกระทบจากแรงงานสูงอายุและแรงงานต่างด้าว
4. การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นความสำคัญของการทำเกษตรปลอดภัย

ด้านนวัตกรรม (Innovation) มีจำนวน 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer

2. การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการลดการสูญเสีย การเก็บรักษา และแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

3. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงระหว่างแผนการผลิตและกลุ่มตลาดเป้าหมาย

4. การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในชุมชน เช่น โดรน ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ เทคโนโลยีการแปรรูป การถนอมอาหาร เป็นต้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่

ด้านการจัดการตลาด (Marketing Management) มีจำนวน 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การพัฒนาตราสัญลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างจุดเด่นในตลาดอาหารปลอดภัย

2. การสร้างตลาดนัดชุมชนเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรสีเขียว พร้อมไลฟ์สดขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์

3. การพัฒนารูปแบบการตลาดเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรสีเขียว ในรูปแบบออนไลน์เพื่อจำหน่ายในกลุ่มผู้สูงอายุ และคนรักสุขภาพ

4. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ

3. การสร้างแบบจำลอง (Conceptual Model) การพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผลจากการสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำจากข้อมูลในส่วนต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่เชื่อมโยงต่อกันในส่วนการเข้าใจนั้นเป็นการศึกษาบริบทและปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ โดยเป็นด้านองค์ความรู้ และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยที่ดี ควบคู่ไปกับการพยายามลดความเสี่ยงของการใช้สารเคมีที่อาจเป็นอันตรายต่อตนเอง ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความ “เข้าใจ” และความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย

จากนั้นจึงนำข้อมูลมาพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมโดยใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) จากการระดมสมอง หรือการระดมความคิด (Brainstorm) ร่วมกันจากหลายมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (ชนบท นิธิชาวกุล, 2565) ร่วมกันสรุปความคิดเห็นและให้คะแนน และจัดทำรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การส่งเสริมเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ จนได้รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำที่มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการความรู้ ด้านเครือข่ายความร่วมมือ ด้านนวัตกรรม และด้านการจัดการตลาด ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แบบจำลองรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ

การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัย โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) จำนวน 20 คน ด้วยแบบสอบถามโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จำนวน 3 รอบ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความคิดเห็น เป็นเพศชาย 11 คน และ เพศหญิง 9 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย จำนวน 9 คน 2) เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในด้านการเกษตรปลอดภัย จำนวน 1 คน และ 3) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในแนวทางเกษตรปลอดภัยมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 10 คน ผู้เชี่ยวชาญให้มติที่สอดคล้องกันในการสอบถามความคิดเห็นในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 โดยค่าสถิติที่แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม ความแตกต่างระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยม พิสัยระหว่างควอตไทล์ และความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งพบว่า ข้อความที่ให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้มีจำนวน 16 ลำดับ โดยมีรายละเอียดของลำดับที่แยกตามองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

องค์ประกอบด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ในลำดับที่ 1-4 ได้แก่ ลำดับที่ 1 การจัดการความรู้การจัดการฟาร์มเกษตรปลอดภัยควบคู่ไปกับระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและเอกชน

ลำดับที่ 2 การจัดการความรู้ด้านการรับมือภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

ลำดับที่ 3 การขยายการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มแรงงานและกลุ่มอาชีพเสริมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมในชุมชน

ลำดับที่ 4 การจัดโครงการให้ความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตรจากสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ

องค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network) ในลำดับที่ 5-8 ได้แก่

ลำดับที่ 5 การจัดตั้งกลุ่ม “เกษตรสีเขียว” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและพึ่งพาอาศัยกัน และกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรปลอดภัยในชุมชน

ลำดับที่ 6 การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

ลำดับที่ 7 การสร้างเครือข่ายแรงงานเกษตรชุมชนที่ถูกกฎหมายเพื่อลดผลกระทบจากแรงงานสูงอายุและแรงงานต่างด้าว

ลำดับที่ 8 การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นความสำคัญของการทำเกษตรปลอดภัย

องค์ประกอบด้านนวัตกรรม (Innovation) ในลำดับที่ 9-12 ได้แก่

ลำดับที่ 9 การส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer

ลำดับที่ 10 การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการลดการสูญเสีย การเก็บรักษา และแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

ลำดับที่ 11 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงระหว่างแผนการผลิตและกลุ่มตลาดเป้าหมาย

ลำดับที่ 12 การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในชุมชน เช่น โครณ ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ เทคโนโลยีการแปรรูป การถนอมอาหาร เป็นต้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่

องค์ประกอบด้านการจัดการตลาด (Marketing Management) ในลำดับที่ 13-16 ได้แก่

ลำดับที่ 13 การพัฒนาตราสัญลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างจุดเด่นในตลาดอาหารปลอดภัย

ลำดับที่ 14 การสร้างตลาดนัดชุมชนเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรสีเขียว พร้อมไลฟ์สดขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์

ลำดับที่ 15 การพัฒนารูปแบบการตลาดเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรสีเขียว ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อจำหน่ายในกลุ่มผู้สูงอายุ และคนรักสุขภาพ

ลำดับที่ 16 การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ

จากการทำข้อความที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปได้ และเป็นแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติมากที่สุดได้แก่ ลำดับที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13 และ 16 รวม 12 ข้อ และข้อความที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ลำดับที่ 5, 8, 14 และ 15 รวม 4 ข้อ โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 4.25

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จากมติของผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมีความสอดคล้องกันถึงความเป็นไปได้ใน

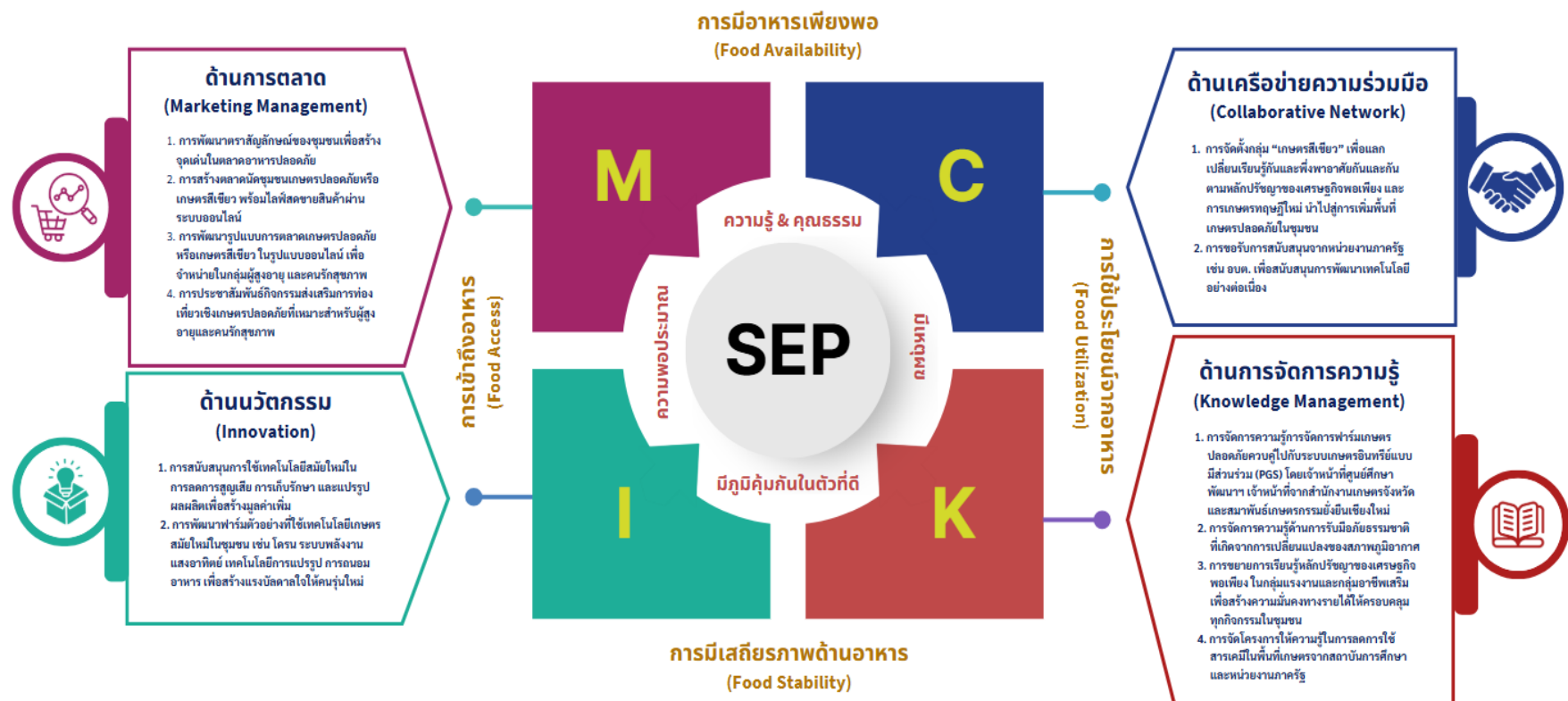
การพัฒนา รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย ด้วยองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การตลาด (M) นวัตกรรม (I) เครือข่ายความร่วมมือ (C) และการจัดการความรู้ (K) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ จนนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยและความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนบ้านม่วงคำ รวมถึงการบูรณาการพื้นฐานศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนในการผลิตและการบริโภคอาหารที่สะอาด และปลอดภัยในชุมชนเป็นสำคัญ จึงได้เป็นรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ (MICKs Model) ดังภาพที่ 4.2

ตารางที่ 4.25 ลำดับของข้อความในรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยบนพื้นฐานศาสตร์พระราชาสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเรียงจากค่ามัธยฐานสูงสุดลงมา

ลำดับ	ข้อที่	มัธยฐาน	ฐาน นิยม	ความแตกต่าง ระหว่างมัธยฐาน กับฐานนิยม	พิสัย ระหว่าง ควอไทล์	ความ เหมาะสมและ ความเป็นไปได้	ความสอดคล้อง ของความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ
1	1.1	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
2	1.4	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
3	2.1	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
4	2.2	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
5	2.4	5.0	5.0	0	2	มากที่สุด	ไม่สอดคล้อง
6	3.2	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
7	3.3	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
8	3.4	5.0	5.0	0	1.75	มากที่สุด	ไม่สอดคล้อง
9	4.1	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
10	4.2	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
11	4.3	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
12	4.4	5.0	5.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
13	1.3	4.5	5.0	0.5	1	มากที่สุด	สอดคล้อง
14	2.3	4.5	4.5	0.5	1.75	มากที่สุด	ไม่สอดคล้อง
15	3.1	4.5	4.5	0.5	1.75	มากที่สุด	ไม่สอดคล้อง
16	1.2	4.0	4.0	0	1	มากที่สุด	สอดคล้อง

รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ

ประชาชนในชุมชนบ้านม่วงคำมีความปลอดภัยของอาหาร (Food Safety) มีความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการทำเกษตรปลอดภัย (SEP for Sustainability)

ภาพที่ 4.2 รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ (MICKs Model)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อแสวงหารูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชาสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนั้น เริ่มต้นจากการศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย จากนั้นจึงนำรูปแบบไปทดสอบความเป็นไปได้ หรือความเหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา “การเกษตรปลอดภัย” หรือการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เป็นแนวทางการทำเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีและปลอดภัยจากสารพิษหรือสารปนเปื้อน ตามมาตรฐานที่สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติกำหนด โดยกระบวนการผลิตจะต้องมีความปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ปราศจากสิ่งปนเปื้อนของสารเคมี และไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2567) โดยระบบเกษตรปลอดภัยนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการผลิตพืช การผลิตปศุสัตว์ และการประมง ในการผลิตอนุญาตให้ใช้สารเคมีทางการเกษตร ปุ๋ยเคมี ในกระบวนการผลิตได้แต่ต้องใช้ในปริมาณที่ถูกต้องตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้สินค้าเกษตรที่เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วอาจมีปริมาณสารพิษตกค้างอยู่ในระดับต่ำ แต่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2568) ดังนั้นการเกษตรปลอดภัยจึงมีความสำคัญกับการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากการขยายตัวของภาคการผลิตเกษตรปลอดภัยที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรม และทัศนคติของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป รวมถึงความต้องการเลือกวัตถุดิบที่มีความปลอดภัยเพื่อนำมาประกอบอาหารในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่การเลือกรับประทานร้านอาหารที่มีความสะอาดและปลอดภัย

จากที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเกษตรปลอดภัย หรือการทำเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) มีประโยชน์ต่อการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านม่วงคำ โดยเฉพาะในด้านความปลอดภัยของอาหารในชุมชน รวมถึงนโยบายภาครัฐในระดับจังหวัดที่ยังคงสนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่องทุกปี ด้วยเหตุนี้การพัฒนาแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชน

ท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา จึงมีความสำคัญต่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนการทำเกษตรปลอดภัยทั้งในระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้รูปแบบของการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยอาจมีความแตกต่างกันไปตามภูมิสังคม จึงต้องเริ่มจากการศึกษาบริบทชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเข้าใจในวิถีการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกร และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวของเกษตรกรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย และทัศนคติของผู้บริโภคในชุมชนที่มีต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย รวมถึงการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ชี้แนะทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนบนทางสายกลางอย่างมีเหตุผล เพื่อวิถีชีวิตของบุคคล ครอบครัว และสังคมที่มีวินัย และมีความสุขอย่างยั่งยืน และรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น โดยผู้วิจัยจะได้สรุปและอภิปรายแยกเป็นรายหัวข้อตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

บริบทเกษตรกรรมของชุมชน และผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

1. บริบทเกษตรกรรมเชิงพื้นที่ของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติศาสตร์ที่หลากหลายและมีการปรับตัวตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสรุปเป็นรูปแบบของการพัฒนาเกษตรกรรมของชุมชนบ้านม่วงคำได้ดังนี้

การเกษตรเพื่อการยังชีพ ชาวบ้านชุมชนม่วงคำเดิมปลูกข้าวสาลี และนำไปขายทำเป็น "เมี่ยง" แต่รายได้จากการค้าขายสาลีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มทดลองปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ โดยการแสวงหาความรู้จากหมู่บ้านใกล้เคียงในพื้นที่ตำบลโป่งแยง และเลือกชนิดพืชที่สร้างมูลค่า ช่วยเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และมีเงินทุนหมุนเวียนในการเพาะปลูกตลอดปี สอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์ (2564) ที่ได้กล่าวถึง ระบบการเกษตรในยุคแรกๆ ที่เรียกว่า “การเกษตรดั้งเดิม” ที่เป็นจุดเริ่มต้นของวิถีเกษตรเพื่อปากท้อง มีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่อาศัยธรรมชาติ มีการเพาะปลูกตามฤดูกาล หรือเลือกชนิดพืชปลูกที่เหมาะสมกับภูมิประเทศ

การเกษตรเชิงพาณิชย์ เป็นระบบการเกษตรกรรมที่เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำพัฒนาขึ้นจากการเกษตรในอดีต โดยเน้นการสร้างรายได้จากการผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก มีทั้งเกษตรกรที่เป็นเจ้าของพื้นที่ดิน และเกษตรกรจากภายนอกหมู่บ้านที่เข้ามาเช่าพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีช่องทางจำหน่ายสินค้าเกษตรไปยังตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่ ศูนย์โครงการหลวง และเกษตรแบบพันธะสัญญา (Contract Farming) คือ เกษตรกรวางแผนการปลูกพืชและจำหน่ายให้แก่พ่อค้าท้องถิ่นมารับซื้อเป็นประจำตามแผนที่กำหนดไว้ มีเกษตรกรบางส่วนที่นอกเหนือจากการปลูกพืชตามฤดูกาลแล้วยังเป็นพ่อค้าท้องถิ่นที่รับซื้อ และรวบรวมผลผลิตการเกษตรภายในชุมชนเพื่อขนส่งนำไป

จำหน่ายยังตลาดกลางของจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงเรือนพลาสติกสำหรับผลิตไม้ตัดดอก และพืชผักแบบไฮโดรโปนิคส์เพื่อนำไปจำหน่ายในตลาดตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งการเกษตรเชิงพาณิชย์ของหมู่บ้านม่วงคำอาจมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงด้านการเกษตรนี้สอดคล้องกับ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงศ์ (2560) ที่ได้กล่าวถึงระบบการผลิตเกษตรเชิงพาณิชย์ต่อกลุ่มชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรแบบดั้งเดิมที่เน้นการเพิ่มผลผลิตแบบก้าวกระโดดตามวิธีการผลิตแบบทุนนิยม คือ การนำเอาระบบผลิต การตลาด แรงงาน และทุนมาใช้กันอย่างเข้มข้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนให้ดีขึ้น

การเกษตรแบบวนเกษตร เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำบางส่วนที่มีพื้นที่ดินติดกับพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านที่มีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ ยังคงทำการเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่ต้องดูแลร่วมกัน โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้ร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝาย และธนาคารอาหารชุมชน เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้วยบรรยากาศที่หนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี หมู่บ้านม่วงคำได้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเกษตรกรบางส่วนรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การรับประทานอาหารพื้นถิ่นสดจากฟาร์ม และการพัฒนาสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

โดยสรุปเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีวิธีการเกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรเพื่อการยังชีพ มาเป็นระบบเกษตรที่มีความหลากหลาย และพัฒนาขึ้นตามเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ได้แก่ ระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ ระบบวนเกษตร และระบบเกษตรผสมผสานร่วมกับการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แม้ว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำจะมีการพัฒนาทางการเกษตรและการท่องเที่ยว แต่การเข้ามาของแหล่งทุนภายนอกและการทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ที่เพิ่มขึ้น หากไม่มีรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในระยะยาว ชุมชนจึงต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาของหมู่บ้านม่วงคำสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเกษตรกรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนยังคงช่วยกันรักษาวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้อย่างสมดุล

2. ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำยังคงยึดภาคเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.4 จึงมีบทบาทที่เป็นตัวแทนครัวเรือนในการเข้าร่วม ทำกิจกรรมส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐ และเอกชน อายุเฉลี่ย 56 ปี จากช่วงอายุนี้ แสดงให้เห็นว่าประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านม่วงคำกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หรือ อายุเฉลี่ยของครัวเรือนเข้าใกล้ 60 ปี และมีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาเพราะมีข้อจำกัด ในการส่งบุตรเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อสำเร็จระดับประถมศึกษาแล้วจึงยึดอาชีพเกษตรกรรม ของครอบครัว สถานภาพส่วนใหญ่สมรสแล้ว และเป็นการแต่งงานในเครือญาติกันเป็นหลัก โดยพบว่าชุมชนประกอบด้วยสกุลหลักเพียง 3 สกุล และมีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้ง เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มสตรี เป็นต้น มีรายได้จากภาคการเกษตรเป็นหลัก โดยรายได้ครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 20,001 – 30,000 บาทต่อเดือน มีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน แต่อย่างไรก็ตามจำนวนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน และมีสัดส่วนของการออมเงิน มากกว่าที่ไม่มีการออมเงิน โดยแหล่งการออมเงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนเงินหมู่บ้าน ออมไว้เองในครัวเรือน และ ธนาคารออมสิน

3. เกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ

3.1 ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำมีความรู้ความเข้าใจในระบบเกษตรปลอดภัย ที่เพียงพอ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด มีความใส่ใจในความปลอดภัย ต่อเกษตรกรและผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยจาก ศัตรูพืช ด้วยกระบวนการอารักขาพืช มีการสำรวจตรวจสอบการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช ในแปลงผลิต และการเลือกใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามคำแนะนำของกรมวิชาการ เกษตร ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติภายหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งเน้นในเรื่องของการคัดแยก ผลผลิตที่เสียหายออกจากการเก็บเกี่ยวหรือมีตำหนิจากโรคและแมลงออก ภาชนะบรรจุและ ความสะอาดของสถานที่เก็บรักษาผลผลิต รวมถึงรู้ถึงการบันทึกข้อมูลในการทำเกษตรปลอดภัย อีกทั้งในส่วนของการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย “มากที่สุด” ได้แก่ 1) การเว้นระยะการใช้ สารเคมีอย่างน้อย 14 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยว 2) การหลีกเลี่ยงการใช้น้ำจากแหล่งใกล้คอกปศุสัตว์ 3) การจัดเก็บปัจจัยการผลิตให้แยกจากกันและห่างจากฟาร์ม 4) สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ห่างจาก

ฟาร์ม และ 5) ไม่เผาทำลายภาชนะสารเคมีที่ใช้หมดแล้ว แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีต้นทุนองค์ความรู้ในการปฏิบัติตามแนวทางเกษตรปลอดภัยที่ดี โดยเฉพาะการลดความเสี่ยงของสารตกค้างและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนของตนเอง

ทั้งนี้เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำยังคงเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรในระบบการผลิตเพื่อเป้าหมายในการเพิ่มผลผลิตที่ตรงตามความต้องการของตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสวยงาม สี รูปทรง และลักษณะภายนอกที่ต้องไม่มีร่องรอยความเสียหายจากการทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตรปลอดภัยมีความต้องการและให้แรงจูงใจสำคัญจากราคารับซื้อที่สูงกว่าราคารับซื้อผลผลิตแบบทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านการตลาดทั้ง 4 ด้าน ที่มีผลต่อความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยจากชุมชนบ้านม่วง ซึ่งสรุปได้ว่าผู้บริโภคเห็นความสำคัญของสินค้าเกษตรปลอดภัย ช่วยทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง และต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าเชื่อถือผ่านการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า หรือมีแหล่งที่มาจากการผลิตที่ตรวจสอบได้และเป็นที่รู้จัก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแล้ว เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำยังคงมุ่งเน้น “การเพิ่มรายได้” ในครัวเรือนมากกว่าการตระหนักถึงการเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตรในระยะยาว ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครัวเรือน ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุปเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำมีองค์ความรู้และระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยที่ดี สะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ควบคู่ไปกับการพยายามลดความเสี่ยงของการใช้สารเคมีที่อาจเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมในชุมชน สอดคล้องกับการประเมินสุขภาพโดยรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ “ดี” และมีข้อมูลผลค่าเลือดในร่างกายอยู่ระดับที่ “ปลอดภัย” จากการปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตร รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยกฤต ยกพลชนชัย และคณะ (2565) ที่สรุปได้ว่าปัจจัยที่สำคัญต่อพฤติกรรมความปลอดภัย หรือความเอาใจใส่ในการใช้สารเคมีนั้น คือความรู้และทัศนคติที่ดีต่อการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

3.2 ความคิดเห็นต่อการทำเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรในหมู่บ้านม่วงคำมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยมุ่งเน้นการใช้สารเคมีในการควบคุมผลผลิตให้มีลักษณะภายนอกที่สวยงาม น่ารับประทาน และไม่มีร่องรอยความเสียหายจากการทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งเป็นคุณลักษณะสินค้าเกษตรที่ตลาดผู้บริโภคต้องการ รวมถึงการสารเคมีทางการเกษตรจะทำให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานลงได้ และสามารถควบคุมการระบาดของศัตรูพืชได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามการเลือกใช้สารเคมีของเกษตรกรชุมชน

บ้านม่วงคำนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการตลาดสินค้าเกษตรในเชิงพาณิชย์ ทั้งในด้านการเพิ่มผลผลิต และการลดต้นทุน อย่างไรก็ตามเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการตัดสินใจที่จะ “ลด ลด เลิก” การใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยให้ความคิดเห็น เช่น ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต ช่วยลดการปนเปื้อน และตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อม ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในด้านปัจจัยการผลิต ช่วยลดการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้ และอาจส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของตนเองและผู้นับถือ

กล่าวโดยสรุป เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำมุ่งเน้นการสร้างรายได้จากการทำเกษตรปลอดภัย ที่ยังคงใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทางการเกษตรได้ เพื่อให้สินค้าเกษตรมีคุณลักษณะที่ดีตามความต้องการของตลาดผู้บริโภคที่มองหาผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย และมีคุณภาพดี ราคาที่สูงกว่า จึงเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การผลิตของเกษตรกรให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยได้ดียิ่งขึ้น และยังคงแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของครัวเรือน อย่างไรก็ตามเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำยังคงต้องได้รับการส่งเสริมและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญรูปแบบการเกษตรที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมเกษตรกรที่ยั่งยืนมากขึ้น

3.3 การรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และทักษะ การปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย จากการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารหรือองค์ความรู้ด้านการเกษตรผ่านกระบวนการฝึกอบรม เผยแพร่องค์ความรู้ และกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรในชุมชน และควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างการรับรู้ การทบทวนความรู้และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีในเวลาที่ต้องการแก้ไขปัญหาในด้านการเกษตร หรือต่อ ยอดองค์ความรู้ ในอนาคต ดังนั้นการรับรู้ข่าวสารในแนวทางนี้ อาจมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถปรับตัวสู่การทำเกษตรปลอดภัยและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนในภาพรวมได้ ซึ่งการรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำส่วนใหญ่มาจากสื่อบุคคลหรือนักส่งเสริม ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ บุษลัน กุลวิจิตร (2560) ที่ได้กล่าวถึงสื่อบุคคลกับการส่งเสริมการเกษตรที่มีส่วนช่วยในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกษตรกรมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ในการรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมเกษตรนั้น มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข้อมูลข่าวสารการเกษตร ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ประสบการณ์

ในการทำการเกษตร และการเป็นสมาชิกในกลุ่มการเกษตรในองค์กรต่าง ๆ (ผาจิตร ปาลินทร ลาภจิตร และคณะ, 2561)

3.4 การรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราช

เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำมีระดับการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราช ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “มากที่สุด” รองลงมาเป็นระดับการรับรู้การเกษตรทฤษฎีใหม่ การเกษตรแบบไร่นาสวนผสม และโคก หนอง นา โมเดล หลักการพึ่งพาตนเอง หลักเข้าใจ-เข้าใจ-พัฒนา และหลักการทรงงาน ตามลำดับ เนื่องจากหมู่บ้านม่วงคำมีผู้นำชุมชนที่ให้ความสำคัญ ในการได้นำมาสาธิตพระราชมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชุมชน ทำให้หมู่บ้าน ได้รับรางวัลกิจกรรมส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2566 จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สำหรับในส่วนของการรับรู้ข้อมูลในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ เมื่อพิจารณาคุณลักษณะและเงื่อนไขแล้วเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ มีระดับการรับรู้ที่ไม่แตกต่างกัน โดยได้ให้ความสำคัญตามลำดับ ดังนี้

- 1) ด้านความมีเหตุผล เป็นการรับรู้ในเรื่องของการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล คำนึงถึงผลที่อาจเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ อยู่ภายใต้กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรมและ วัฒนธรรมที่ดีงาม และใช้ปัญญาในการพิจารณามากกว่าใช้ความรู้สึก
- 2) ด้านความรู้ เป็นการรับรู้ในเรื่องของความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ และ เน้นการใช้ปัญญาในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง
- 3) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยเป็นการรับรู้ในเรื่องของการเตรียมตัวพร้อม รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ที่มีความไม่ประมาทต้องเตรียมพร้อมและเข้าใจถึงการ เปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติ
- 4) ด้านความพอประมาณ เป็นการรับรู้ในเรื่องของความพอดี พอเหมาะ ไม่มาก หรือน้อยเกินไปจนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยึดหลักทางสายกลางและความไม่โลภ
- 5) ด้านคุณธรรม เป็นการรับรู้ในเรื่องของการยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทาง มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น มีความสามัคคี ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

กล่าวโดยสรุป เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำที่เป็นเจ้าของพื้นที่ทำเกษตรปลอดภัย และมีอายุอยู่ในช่วงอายุเฉลี่ย 56 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่ได้ผ่านกระบวนการอบรม หรือมีประสบการณ์ การรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราชจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากผู้นำชุมชน และ องค์กรบริหารส่วนตำบลโป่งแยง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกษตรกรในชุมชนเข้าถึงความรู้

จากการเข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ เช่น การสร้างและพัฒนาแกนนำหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น สอดคล้องกับ จูติมา ปาลกะเชนทร์ (2557) ที่ได้รายงานถึงปัจจัยด้านช่วงอายุมากกว่า 40 ปี จากกลุ่มตัวอย่าง 365 คน มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับการศึกษาของ มณีนรัตน์ กุลวงษ์ และคณะฯ (2559) ที่พบว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี มีการรับรู้หลักการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำ จำนวน 50 คน โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความรู้สึที่ปลอดภัยเมื่อบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย ความน่าเชื่อถือของแหล่งจำหน่าย และคำแนะนำจากคนรู้จักเพื่อตัดสินใจในการเลือกซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกซื้อสินค้าประเภทพืชผักพร้อมรับประทาน และนำไปประกอบอาหารสำหรับครัวเรือนเป็นหลัก มีความถี่ในการซื้อสินค้า 2-4 ครั้งต่อสัปดาห์ มีค่าใช้จ่ายต่อครั้งไม่เกิน 100 บาท และยังคงให้ความเห็นว่าสินค้าเกษตรปลอดภัยมีราคาที่แพงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับด้านผลิตภัณฑ์สินค้าที่มียี่ห้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก และมีราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัยเป็นหลัก

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ

1. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา

ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีผลต่อการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา ได้แก่ อายุการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ สิทธิการใช้พื้นที่ และภาระหนี้สิน เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา โดยตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และเป็นเจ้าของพื้นที่ทำการเกษตรกรรมในชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีอายุเฉลี่ยที่ 56 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงอายุที่เคยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ การเข้าร่วมรับฟังการบรรยาย หรือกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา สอดคล้องกับการศึกษาของ จูติมา ปาลกะเชนทร์ (2556) ที่สรุปว่าปัจจัยด้านอายุที่มากขึ้นส่งผลต่อระดับความรู้เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มากขึ้น

นอกจากนี้การรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชายังมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนบ้านม่วงคำ เกษตรกรที่ได้ผ่านการฝึกอบรมในโครงการที่เกี่ยวข้องการนำศาสตร์พระราชา สอดคล้องกับการศึกษาของ พนารัตน์ ชาญณรงค์ (2564) ที่ศึกษาปัจจัยต่อการเข้ารับการอบรมตามโครงการส่งเสริมการเกษตร พบว่า การเป็นสมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ จะเป็น

โอกาสสำคัญในการพัฒนาในการเกษตรกรรม หรือทบทวนองค์ความรู้ด้านการเกษตรที่อาจนำไปประยุกต์ใช้กับการใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเอง เช่น การเกษตรพึ่งพาตนเอง การเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม และเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น รวมถึงในส่วนของหัวข้อการอบรมที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาของ สุพัฒตรา คณานิษฐ์ ภาณุพันธุ์ ประภาดิกุล และชัยชาญ วงษ์สามัญ (2560) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคล และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับความต้องการในการพัฒนาการเกษตรของเกษตรกร

เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน เนื่องจากได้เคยรับรู้รับทราบข้อมูลด้านการแก้ไขปัญหาหนี้สินด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเห็นว่าปัจจัยภาระหนี้สินที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราชา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปัญญทัต นวฤทธิสิน และวิจิตรา ศรีสอน (2566) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ปัญหานี้ในครอบครัว และสอดคล้องกับการศึกษาของ พิสนท์ โบว์สุวรรณ และคณะ (2565) ที่เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทยด้วยการให้ความรู้ทางการเงิน และการพึ่งพาตนเอง และยึดแนวคิดพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการศึกษาการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย ของ สุรพงษ์ ปราบปราม และโชติ บัณฑิต (2565) ที่เสนอแนะให้เกษตรกรดำรงตนให้อยู่ในวิถีแบบพอเพียงตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการบริหารจัดการการเงิน หรือการจัดทำบัญชีภายในครัวเรือนควบคู่ไปด้วย จึงจะช่วยลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำในช่วงอายุปัจจุบันที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันแนวทางการทำเกษตรปลอดภัย และยังคงได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรปลอดภัยควบคู่กับการได้รับรู้รับทราบ และมีความเข้าใจในความรู้ศาสตร์พระราชาในด้านต่าง ๆ ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง จนมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ปัจจัยทางการตลาด

จากความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการตลาดกับระดับความคิดเห็นในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มาจากเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำ สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยให้ความสำคัญกับด้านผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรปลอดภัย ที่ต้องมีความสด สะอาด รูปทรงสมบูรณ์สวยงาม และมีบรรจุภัณฑ์ที่เชื่อได้ว่าไม่มีการปนเปื้อน และมีมาตรฐานสินค้าที่ระบุแหล่งที่ตรวจสอบได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา วงศ์ยศ (2564) ที่พบว่าปัจจัยด้าน

ผลิตภัณฑ์มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษในจังหวัดพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับการวิจัยของ นิชมมนันท์ ใจคำ และปรีดา ศรีนฤวรรณ (2560) ที่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ในระดับมาก และมีความต้องการผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่มาวางจำหน่ายเพิ่ม เพื่อให้ผู้บริโภคได้มีทางเลือกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญกมล คอนขวา และคณะ (2562) ที่ศึกษาในเรื่องปัจจัยของส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อผักปลอดสารพิษในจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่าในส่วนของผู้บริโภคที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นและความต้องการบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่มีมาตรฐานและฉลากผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อรุณี เอกพาณิชย์ถาวร และกิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ (2554) ที่พบว่าผู้บริโภคเลือกซื้อผักปลอดสารพิษในกรุงเทพมหานคร ต้องการความน่าเชื่อถือของมาตรฐานสินค้า และรูปลักษณ์ของสินค้าเกษตรปลอดสารพิษที่มีคุณภาพดี มีความสวยงาม และไม่พบร่องรอยของการทำลายแมลงศัตรูพืชต่าง ๆ

3. ปัจจัยด้านจิตวิทยา

จากความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย การรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำ สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมเกษตรปลอดภัยให้แก่ชุมชนบ้านม่วงคำ ต้องอาศัยแนวทางในการสร้างการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัยที่ถูกต้อง และสร้างความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างการพัฒนาตัวบุคคลให้เกิดความตระหนักและแรงจูงใจให้เกษตรกร โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานส่งเสริมการเกษตร และการพบปะเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน เพื่อพบปะ พูดคุย สอบถาม และให้คำแนะนำข้อมูลการปฏิบัติเกษตรปลอดภัยที่ถูกต้อง ดังนั้นเมื่อเกษตรกรชุมชนบ้านม่วงคำได้ถูกเข้าเยี่ยมในพื้นที่ (Extension Visit) ร่วมกับการเข้ารับการฝึกอบรมการปฏิบัติ (Training) เกษตรปลอดภัย เพิ่มขึ้นก็ยิ่งจะส่งผลให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย (ณัฐฉา จันทอง, 2561) อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ จอห์นนี่ หลวงผ่าน และคณะ (2565) ที่พบว่า การรับข่าวสารด้านการเกษตรของเกษตรกรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ยิ่งเกษตรกรได้รับข่าวสารข้อมูลมากเท่าไร จะส่งผลต่อการนำความรู้ไปปฏิบัติตามมากขึ้นด้วย อาจนำไปสู่การยอมรับจนนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณิชาณ์ ปารมี และคณะ (2566) ที่ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในภาคเหนือตอนบน พบว่า ระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนสามารถทำให้เกษตรกรรับรู้ข่าวสารได้ดีขึ้น แต่อาจขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการปฏิบัติงานของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร รวมถึงวิธีการและเทคนิค หรือประสบการณ์ของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร โดยเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวก คือ การที่เกษตรกรชุมชน

บ้านม่วงคำได้รับข่าวสารข้อมูลการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยมากขึ้นจะส่งผลในเชิงบวกต่อการนำความรู้ไปปฏิบัติตามมากขึ้นตามไปด้วย รวมถึงการรับรู้ข่าวสารในหมู่บ้านม่วงคำยังได้รับอิทธิพลจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ใกล้เคียงพื้นที่ของหมู่บ้านม่วงคำ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกษตรปลอดภัยที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง โดยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินงานจัดทำแปลงสาธิต การส่งเสริมการปลูกพืชผัก ไม้ผล ภายใต้ระบบมาตรฐานอาหารปลอดภัย การเกษตรปลอดภัย ร่วมกับการรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบสารพิษตกค้างในพืช (มูลนิธิโครงการหลวง, 2567) ทำให้เกษตรกรต้องได้รับองค์ความรู้ด้านเกษตรปลอดภัยจากหน่วยงานก่อนการส่งผลผลิตเข้าในศูนย์พัฒนาฯ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปองสุข ศรีชัย และคณะ (2561) พบว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในศูนย์พัฒนาฯ เป็นการเพิ่มการรับรู้ข่าวสารในการผลิตทางการเกษตร

การรับรู้ข่าวสารการเกษตรปลอดภัยยังมีอิทธิพลร่วม และสอดคล้องกับ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไขในด้านความรู้ และด้านคุณธรรม นำมาประยุกต์ใช้กับเกษตรกรตามความเหมาะสมเพื่อสร้างพื้นฐาน “ความพอมีพอกิน พอใช้” และต้องมี “สติปัญญาและความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ด้วย “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทำให้มีต้นทุนการเกษตรกรรมและหนี้สินที่สูงมากกว่ารายได้ เกิดความไม่สมดุลและมั่นคงในครัวเรือน แต่หากเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำได้รับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นอย่างต่อเนื่องยิ่งส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามแนวทางเกษตรปลอดภัยมากขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล และคณะ (2562) ที่ได้ถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มผู้นำเกษตรกรเครือข่ายของศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ที่พบจุดเปลี่ยนสำคัญภายหลังจากได้รับรู้และน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ รวมถึงการแสวงหาความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเกษตรของตนเองอย่างสม่ำเสมอ และสร้างเครือข่ายโดยการแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองไปสู่เกษตรกรรายอื่น ๆ อย่างเต็มใจ

นอกจากนี้ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ผู้วิจัยจึงได้อธิบายความสอดคล้องกันระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ความรู้การปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ไว้ดังนี้

1) ในด้านความพอประมาณ เป็นการใส่ใจในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย เกษตรกรลดการพึ่งพาสารเคมีทางการเกษตรและมีต้นทุนการผลิตที่ลดลงทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ และเป็นโอกาสในการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง

2) ในด้านความมีเหตุผลด้วยการเล็งเห็นถึงผลกระทบของเกษตรกรเคมีและต้องการเป็นการสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันด้วยการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยจึงนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเกษตรกรรมชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสามารถพัฒนาให้เป็นกลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดภัยของชุมชนได้ในอนาคต

3) ในด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นการนำองค์ความรู้การปฏิบัติเกษตรปลอดภัยไปปรับใช้ในพื้นที่ลดรายจ่ายในครัวเรือน มีอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมีอันตราย ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และมีการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

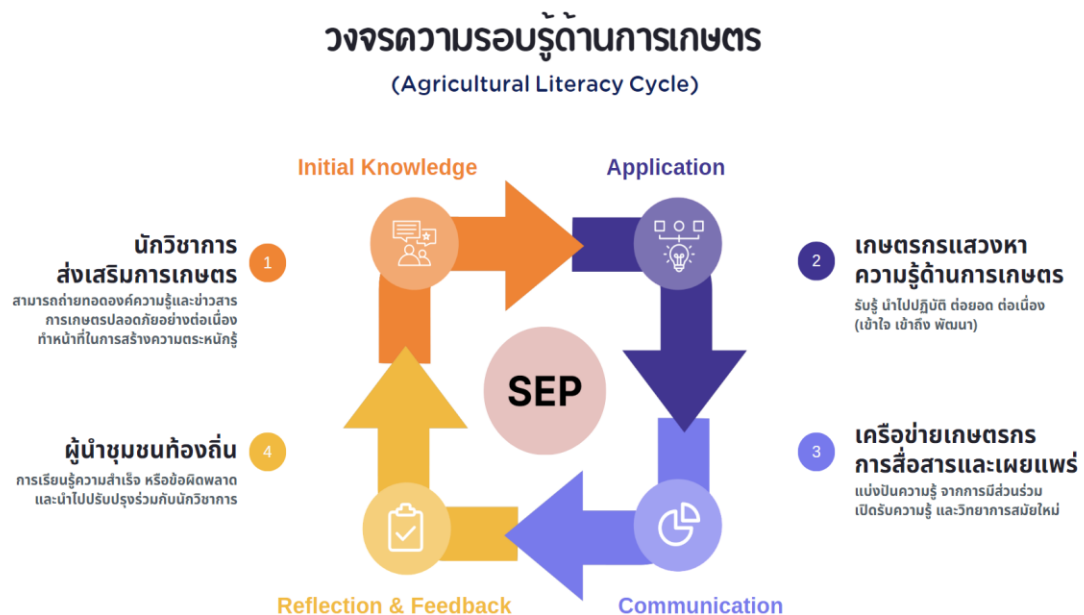
4) ในด้านความรู้ เป็นส่วนที่มีอิทธิพลสำคัญร่วมกับการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัย โดยความรู้ที่ได้รับทำให้เกษตรกรสามารถปฏิบัติให้ตรงตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย และสามารถขอรับรองการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP) จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

5) ในด้านคุณธรรม เป็นส่วนที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ได้แก่ การตระหนักรู้ เข้าใจ ในการปฏิบัติเกษตรปลอดภัย ที่จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริโภค ความขยัน อดทน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ และร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน

กล่าวโดยสรุป สำหรับเกษตรกรในชุมชนบ้านม่วงคำที่มีการรับรู้ข่าวสารเกษตรปลอดภัย และการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ตามภูมิสังคมของตนเอง นั้น ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการปฏิบัติในหลักปฏิบัติเกษตรปลอดภัย และหากเกษตรกรได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะสามารถนำไปสู่การทำเกษตรปลอดภัยอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

จากข้อสรุปจากชุมชนบ้านม่วงคำดังกล่าวผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์กระบวนการเพื่อให้เกิดความรอบรู้ทางการเกษตรเป็นวงจรความรู้ด้านการเกษตร (Agricultural Literacy Cycle) ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ โดยมีจุดเริ่มต้นของความรอบรู้ อาจเกิดจากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่ต้องประเมินความเป็นไปได้ขององค์ความรู้และข่าวสารด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น โดยใช้หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยทำหน้าที่ในการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เกษตรกรและนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) มาโดยใช้ 2 เงื่อนไข และ 3 องค์ประกอบ เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตรงตามความต้องการของเกษตรกร และอยู่บนพื้นฐานของการบริหารจัดการความเสี่ยง เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ และนำความรู้ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เกิดการต่อยอด และทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชาในหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และหลักการทรงงานในการสะสมความรู้จากเล็กไปใหญ่ และพัฒนาตามสภาพภูมิสังคม รวมกับกระบวนการสื่อสารและเผยแพร่ในลักษณะของคำพูดที่ว่า “ใช้ดี บอกต่อ” จนเกิดการแบ่งปันความรู้จากการมีส่วนร่วมกัน

ในชุมชนร่วมกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในท้องถิ่นนั้น ๆ และเปิดรับความรู้ใหม่ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอ เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบของ (Knowledge Management) ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น โดยมีบุคคลสำคัญของชุมชน คือ ผู้นำชุมชนที่ต้องมีความเข้มแข็ง คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเกษตรกร หรือเครือข่ายเกษตรกรในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียง นำข้อเสนอแนะปรับปรุงร่วมกับนักวิชาการเพื่อต่อยอดเป็นวงจรของความรอบรู้ด้านการเกษตรในชุมชนท้องถิ่นต่อไปแบบไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นวงจรความรอบรู้นี้จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสะสมเป็นคลังแห่งความรู้ด้านการเกษตรในชุมชนท้องถิ่น และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ในด้านการเกษตร ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 วงจรความรอบรู้ด้านการเกษตร (Agricultural Literacy Cycle)

รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย และแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์จากกรณีศึกษาของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ บนพื้นฐานศาสตร์พระราช

รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดเริ่มต้นมาจากระบบเกษตรเพื่อการยังชีพบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองหรือเป็นระบบเกษตรที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้ดั้งเดิมของเกษตรกรในการทำกิจกรรมทางการเกษตรที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งชุมชนเริ่มเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงจากความเจริญทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้เข้ามาเปลี่ยนวิถีการเกษตรกรรมในชุมชนบ้านม่วงคำ

มากขึ้น จนเกิดเป็นความหลากหลายของระบบเกษตรกรรม เช่น ระบบเกษตรเชิงพานิชย์ ระบบวนเกษตรแบบบ้านสวน และระบบการเกษตรร่วมกับการท่องเที่ยว เป็นต้น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำหลักการวิเคราะห์เชิงระบบ (Conway, 1985) ร่วมกับข้อมูลบริบทเกษตรกรรมเชิงพื้นที่ ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร การปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย และการรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราชของชุมชนบ้านม่วงคำ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบการเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ได้ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่สนับสนุนการรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย ได้แก่

1.1 ผู้นำชุมชนต้องมีองค์ความรู้ในการทำเกษตรปลอดภัย มีความเข้มแข็งที่จะพัฒนาเกษตรปลอดภัย และสามารถเป็นที่พึ่งพาให้แก่เกษตรกรในชุมชน

1.2 ลักษณะของครัวเรือนในชุมชนบ้านม่วงคำมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสาร และการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ระหว่างเกษตรกร

1.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มสตรีชุมชน เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการใช้เหตุผล และฉันทามติร่วมกันในชุมชน จึงเป็นตัวเร่งให้เกิดกระบวนการรับรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราช

1.4 สิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเอง การออมเงิน และภาระหนี้สินเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรส่วนใหญ่มีการออมเงินและไม่มีหนี้สินมากจนเกินไป ทำให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เพื่อบริหารจัดการทางการเงินของครัวเรือน และการทำเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ทำกินของตนเองได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่ตนเอง

1.5 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สามารถถ่ายทอดผ่านการรับรู้ข่าวสาร และการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเข้าร่วมโครงการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกษตรกรได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง และมีการสะสมองค์ความรู้การทำเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

1.6 การสร้างแรงจูงใจและวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปัน ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการแบ่งปันประสบการณ์ ช่วยให้กลุ่มเกษตรกรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

1.7 การรับรู้พื้นฐานศาสตร์พระราช จากการถ่ายทอดและการเรียนรู้ ผ่านการอบรมและกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกษตรกรได้รับรู้และเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรืออาจนำไปปรับใช้กับการบริหารจัดการทรัพยากร และการแก้ปัญหาหนี้สิน ทำให้เกิดความมั่นคงในครัวเรือน และสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยได้

2. กระบวนการ (Process) ที่ใช้ขับเคลื่อนรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย ได้แก่

2.1 ถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในชุมชน ช่วยให้เกษตรกรได้รับความรู้ด้านเกษตรปลอดภัย และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 พัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัยให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค เช่น การตรวจสอบมาตรฐานที่ชัดเจน และมีรูปลักษณ์ที่น่าดึงดูด

2.3 เชื่อมโยงเครือข่ายตลาดทั้งในระดับชุมชนและตลาดตัวเมืองเชียงใหม่ ช่วยเสริมสร้างรายได้ และเกิดความยั่งยืน

2.4 ใช้วงจรความรู้ด้านการเกษตร (Agricultural Literacy Cycle) ที่เริ่มต้นจากการ “เข้าใจ – เข้าถึง – พัฒนา” ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันและต่อยอดความรู้ในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ผลลัพธ์ (Output) ที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย

3.1 ชุมชนบ้านม่วงคำมีสินค้าเกษตรปลอดภัยที่มีการรับรองมาตรฐานความปลอดภัย ผ่านการควบคุมคุณภาพ ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

3.2 ชุมชนบ้านม่วงคำสามารถพึ่งพาตนเอง มีการออมเงินเพื่อลดความเสี่ยงจากปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปช่วยสร้างความมั่นคงในครัวเรือน

3.3 ชุมชนบ้านม่วงคำมีการแบ่งปันความรู้ และการปฏิบัติด้านการเกษตรปลอดภัย ร่วมกันระหว่างเกษตรกร ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ขนาดเล็กที่แข็งแกร่ง และมีโอกาสที่จะขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับการพัฒนาเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ ท้องถิ่น หรือพื้นที่ชนบทที่มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมแบบเกื้อกูลกัน ในชุมชน มีผู้นำชุมชน ที่พร้อมในการขับเคลื่อนเกษตรปลอดภัยผ่านการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบภายใต้วงจรความรู้ ด้านการเกษตร มีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ระหว่างเกษตรกรและองค์กรภาครัฐในระดับ ท้องถิ่น รวมถึงชุมชนได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเพียง การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และการเตรียมความพร้อมรับมือกับ ความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ จึงสามารถนำไป ส่งเสริมหรือถ่ายทอดให้แก่ชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยประกอบการจัดทำคู่มือเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชาสำหรั้ชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะที่สามารถดำเนินงานวิจัยสืบเนื่อง หรือขยายผลจากการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการติดตามผลการนำรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยที่ได้นำไปใช้กับชุมชนบ้านม่วงคำร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มวิสาหกิจ และแกนนำกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น เพื่อร่วมกันประเมินผลลัพธ์ และผลกระทบที่ได้จากการนำรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยไปปฏิบัติ โดยอาจได้ข้อมูลเชิงลึกที่เพิ่มขึ้นทั้งด้านอุปสรรค ปัญหา และแนวทางในการขยายผลการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย เป็นการเพิ่มจำนวนฟาร์มต้นแบบเกษตรปลอดภัยในชุมชนบ้านม่วงคำให้เพิ่มมากขึ้น

2. ควรนำรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัย ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ องค์ความรู้หรือมีการรับรู้ข่าวสารด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย และมีการรับรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือด้านอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับชุมชนบ้านม่วงคำ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทวิเคราะห์เชิงระบบ เพื่อเป็นทดสอบรูปแบบ และขยายผลรูปแบบการพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชต่อไป

3. ควรมีการนำวงจรความรู้ด้านการเกษตรไปศึกษาร่วมกับกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรปลอดภัยตามบริบทของชุมชนท้องถิ่น โดยนำหลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรปลอดภัยตามภูมิสังคม เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำ 3 องค์ประกอบ และ 2 เงื่อนไข มาพิจารณาความเหมาะสมของกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความความสามัคคีที่กระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในท้องถิ่น และกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย

บรรณานุกรม

- กนกพร ต้นวัฒนะ และคณิต เขียววิชัย. (2562). รูปแบบชุมชนอาหารปลอดภัยของระบบการเกษตรที่สนับสนุนโดยชุมชนในพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 7(2), 85-100.
- กรมการปกครอง. (2567). *สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน ปกครอง*. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>
- กรมปศุสัตว์. (2567). *การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค*. https://certify.dld.go.th/certify/images/laws/standard_farm/2567/AgriculturalProductStandards/13.pdf
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). *คู่มือการดำเนินโครงการพัฒนานุเคราะห์ในงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่. กลุ่มวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร*.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*.
- กังสดาล กนกหงษ์, นฤเบศร์ รัตนวัน, และปภพ จีรัตน์. (2561). การยอมรับวิธีการปลูกพืชภายใต้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) ของเกษตรกร ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 36(1), 75-84.
- กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2559). ผลกระทบของระบบการผลิตเกษตรเชิงพานิชย์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 9(1), 69-74.
- กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์. (2564). *พัฒนาการเกษตรกรรมของประเทศไทยในมิติด้านการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. วารสารพัฒนศาสตร์, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 4(1), 132-162.
- เกษม วัฒนชัย และจิราวุธ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). *CSR ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์*.

- โกศล สุขเกษม, ไพรัตน์ นิมิต, และดิเรก นุ่นกล้า. (2565). การพัฒนาเกษตรผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 9(4), 260-277.
- ขวัญกมล ดอนขวา ปวงปณต สอนขุนทด วาสนา ทองอยู่ สุไพรินทร์ แน่นอุดร และแวววิไล เครื่องพาที. (2562). ทักษะที่มีผลต่อความตั้งใจในการประกอบธุรกิจ Startup ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 4 ในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 9(2), 81-96.
- จอห์นนี่ หลวงผ่าน, พุฒิสวรรค์ เครือคำ, ปิยะ พลະปัญญา, และกอบลาพ อริศรีสม. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารผลิตภัณฑ์เกษตร*, 4(2), 116-143.
- จันทัก จุลเอียด, พรชุลย์ นิลวิเศษ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, และสมจิต โยธะคง. (2558). รูปแบบการส่งเสริมเพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์*, 7(1), 135-145.
- ชลธิชา นิवासประภคิต. (2565). คู่มือการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชอาหาร มกษ. 9001:2556. ศูนย์เชี่ยวชาญนวัตกรรมเกษตรสร้างสรรค์ (สนก.) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.).
- ชัยกฤต ขกพลชนชัย, ญาณฐา แพงประโคน, จารุพร ดวงศรี, จริญญา บุญเชื้อ, และอโนชา ปัญญาพงษ์. (2565). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยการใช้สารเคมีในเกษตรกรจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9*, 16(3), 1016-1027.
- เจตพงษ์ จีระจิตต์ และระพี ดอกไม้เทศ. (2561). รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรและความต้องการในการพัฒนาการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตรและการจัดการ คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 1(2), 116-120.
- จิตติมา ปาลกะเชนทร์. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 6(1), 661-680.

- ณัชชนนันท์ ใจคำ และปรีดา ศรีนฤวรรณ. (2560). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ กรณีศึกษา ริมปิงซูเปอร์มาร์เก็ต ในจังหวัดเชียงใหม่. ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 55: สาขาศึกษาศาสตร์, สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 55. (น. 202-209). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐพล ขานหมัด. (2560). วนเกษตร วิถีสู่ความยั่งยืน (เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ 559). สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- ณัฐวุฒิ จันทอง และพหล ศักดิ์กะทัศน์. (2561). การยอมรับการผลิตข้าวโพดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเกษตรกรในจังหวัดอ่างทอง. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร, 35(3), 54-63.
- ทัดพงศ์ อวิโรชนานนท์ และพัชรินทร์ สุภาพันธุ์. (2559). รายงานผลการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกวิธีการจำหน่ายผลผลิตผักของเกษตรกรที่มีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม ในจังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชนัญญา ฐปสม, สมชาย ชดตระกูล, และนิภารัตน์ ศรีเชรศ. (2552). พัฒนาการภาคการเกษตรของประเทศไทย: ในมิติด้านการส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร. วารสารญี่ปุ่นศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 26(2), 1-24.
- ชนกณ นิธิเชาวกุล. (2565). การวิเคราะห์ SWOT Analysis กับสถิติ SWOT analysis with statistics. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 18(1), 108-120.
- ธวัชชัย รัตน์ชลและและพฤกษ์ ยิบมันตะศิริ. (2550). การพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรเพื่อการผลิตไม้ผลคุณภาพส่งออกตามแนวทางปฏิบัติ “โรงเรียนเกษตรกร”. วารสารเกษตร, 23(2), 173-183.
- นพวรรณ บุญธรรม, สุรพล คำรงกิตติกุล, และชมชวน บุญระหงส์. (2558). สมาร์ท-วิลเลจ: ตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 3(3), 249-259.
- นราศิณี แก้วไหลมา, สุรพล เศรษฐบุตร, บุศรา ถิ่นนิรันดร์กุล, และประทานทิพย์ กระมล. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลแม่หอพระอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารเกษตร, 33(3), 387-395.
- นิตยา วงศ์ยศ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในตลาดเกษตรจังหวัดพะเยา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 5(1), 133-145.

- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2560). การนำเทคนิคเดลฟายไปใช้สำหรับการวิจัย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 4(2), 47-64.
- บุหลัน กุลวิจิตร. (2560). สื่อนุคกับการส่งเสริมการเกษตร 4.0. *Veridian E-Journal*, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(3), 2440-2454.
- ประจักษ์ เทพคุณ, อภิญญา รัตนไชย, และภาณุพันธุ์ ประภาติกุล. (2557). รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนราธิวาส. *วารสารแก่นเกษตรมหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 42(1), 571-577.
- ปองสุข ศรีชัย, ธนวัฒน์ ชันติวงศ์, หริพล ธรรมนารักษ์, และสมควร สงวนแพง. (2561). การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหลวง: กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาโครงการหลวงผาตั้ง. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 6(2), 308-314.
- ปาริชาติ บัวแก้ว และไชยธีระ พันธุ์กักดี. (2567). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารเกษตร*, 40(1), 101-111.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2549). กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ชุมชน: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โปรดปราน เสริญวงศ์สัตย์. (2566). ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 4(3), 1-12.
- ปัญญทัต นวฤทธิสิน และวิจิตรา ศรีสอน. (2566). การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 9(4), 412-425.
- ผกارتน์ พินิจวัฒน์. (2565). ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. *วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ*, 4(1), 202-212.
- ผากิจิต ปาลินทร ลาภจิตร, จำนงรักษ์ อุดมเศรษฐ์, และชานินทร์ คงศิลา. (2561). การเปิดรับข้อมูลข่าวสารการเกษตรของสมาชิกองค์การเกษตรกรไทยในอนาคตแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารแก่นเกษตร*, 46(2), 387-396.
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีทธิ และสุรพล เศรษฐบุตร. (2554). หน่วยที่ 3 แนวคิดและหลักการส่งเสริมการเกษตร. *ชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร*. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ และสุรพล เสรฐบุญตร. (2554). หน่วยที่ 4 ทฤษฎีทางการส่งเสริมการเกษตรชุด วิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและ สหกรณ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พนารัตน์ ชาญณรงค์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ารับการอบรมตามโครงการส่งเสริมการเกษตร ของเกษตรกร อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พัชรินทร์ สุภาพันธุ์ และทศพงศ์ อวิโรธนานนท์. (2561). ความรู้ การปฏิบัติ และช่องทางการตลาด ผักตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสม ในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและส่งเสริม วิชาการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 35(2), 64-76.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. (2557). ศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร เล่ม 1 (หลักการ รูปแบบ และกลยุทธ์). ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิสนธ์ โบว์สุวรรณ, ภกมน โภกะธีรกุล, วรสิทธิ์ เจริญพุด, และเชาวฤทธิ์ เชาวน์แสงรัตน์. (2565). ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 6(1), 265-277.
- พุทธิสรรค์ เครือคำ, พหล ศักดิ์กะทัศน์, นภาพร เวชสิทธิ์นิรภัย, และปกพ จีรัตน์. (2564). การยอมรับการส่งเสริมปลูกพืชผักในระบบการเพาะปลูกที่ดีของเกษตรกรชนเผ่า กระเหรี่ยงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัย ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร, 38(1), 135-143.
- ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล, วรทัศน์ อินทรคัมพร, สุรพล เสรฐบุญตร, ณัฐกานต์ ปินทุภาส, และ เสกสรร ดวงสิงห์ธรรม. (2562). การถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงกับการเกษตร กรณีศึกษา: ผู้นำเกษตรกรเครือข่าย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่อง ไคร์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารแก่นเกษตร, 47(ฉบับพิเศษ 1), 467-472.
- มณีนรัตน์ กุลวงษ์, วัชรินทร์ อินทพรหม, เดชิต ตรีชัย, และสิริกร ฉัตรภูติ. (2559). รูปแบบการพึ่งพา ตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลพุดเตย อำเภอนิคมบ่งชีร์ จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์, 11(1), 165-174.
- มนัส สุวรรณ. (2561). เอกสารประกอบการบรรยาย ศาสตร์พระราชา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.

- มนัส สุวรรณ. (2564). กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนบนพื้นฐานของศาสตร์พระราช. *พินเนศวร์สาร*, 17(2), 1-14.
- มยุรี สุวรรณารุ และอุษณากร ทาวะรัมย์. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมกรรมการออมของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเซ็ด อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 4(1), 147-184.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2560). เอกสารการสอนชุดวิชาการส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มานิต กิตติงจิด. (2555). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิถีชีวิตแห่งความสมดุล*. สำนักพิมพ์กิจอักษร.
- มูลนิธิโครงการหลวง. (2567). ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่. <https://royalproject.org/devstation/maesamai>
- มูลนิธิโครงการหลวง. (2567). ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย. <https://royalproject.org/devstation/nonghoi>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2565). *เศรษฐกิจพอเพียง*. https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- ยศ บริสุทธิ์ และชนินทร์ แก้วคะตา. (2559). เงื่อนไขฐานรากในการเข้าสู่ชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรและบุตรหลานเกษตรกร. *วารสารเกษตร*, 3(12), 215-224.
- เขาวพา ชูประภาวรรณ. (2547). *การยอมรับนวัตกรรมใหม่*. โอเดียนสโตร์.
- รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่*. สถาพรบุ๊คส์.
- รพีพรรณ ประจันตะเสน. (2561). การป้องกันผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทางการเกษตร. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*, 11(2), 248-256.
- รภัศสรณ์ กองจนาอรุณันต์, สุรัชย์ กังวล, และชัช พงษ์ศิริวัฒน์. (2556). รายงานผลการวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคต่อผักที่ผ่านมาตรฐานการรับรองตามระบบปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) ผู้เกษตรอินทรีย์ในภาคเหนือตอนบน. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เริงวิษณุ นิลโคตร นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ วงษ์ศิริ เรืองศรี และจิตติวิสต์ สุขป้อม. (2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาพชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 5(2), 53-68.
- วรทัศน์ อินทรคัมพร. (2546). *การส่งเสริมการเกษตรกับการพัฒนาชนบท*. ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตรคณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วราดวง สมณศักดิ์, เพ็ญศรี นิรินัง, สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ, และประภาส ปันตบแต่ง. (2564). การพัฒนาทายาทเกษตรกรรุ่นใหม่ตามศาสตร์พระราชา. *วารสารนิติรัฐกิจและสังคมศาสตร์*, 5(2), 45-60.
- วราภรณ์ ปัญญาวดี. (2551). การขับเคลื่อนสู่วิถีเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ:กรณีการปลูกพืชผัก. *วารสารเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 26(1), 107-127.
- วลัยลักษณ์ บุญบงค์. (2560). *การรับรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วัชรพงศ์ ชาวสามทอง, วัชรินทร์ สุทธิชัย, เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา, และเรวัตร ชาตรีวิศิษฐ์. (2565). รูปแบบการจัดการวนเกษตร ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นโมเดลต้นแบบของชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษาพื้นที่วนเกษตรบ้านโสม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์. *Journal of Modern Learning Development*, 7(2), 92-107.
- วันปิติ ธรรมศรี. (2564). ผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรไทย. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*, 39(4), 329-336.
- ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม. (2560). *รายงานผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการลดใช้สารเคมีในการเกษตรด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สมหมาย อุดมวิทิต และสุวรรณา ประณีตวตุกุล. (2553). การประเมินผลกระทบของโครงการโรงเรียนเกษตรกรต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตข้าวของประเทศไทย ด้วยวิธีการจับคู่และแบบจำลองผลต่างสองชั้น. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 6(2), 99-112.
- สมาคมการค้าปุ๋ยและธุรกิจการเกษตรไทย. (2567). *เกษตรปลอดภัย*. https://thai Fert.com/knowledge_detail.php?id=13
- สาคร ศรีมุข. (2568). *ความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศไทย (Food Safety in Thailand)*. https://www.senate.go.th/assets/portals/1/news/7576/2_%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%95%E0%B9%87%E0%B8%A1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A100103664.doc.pdf

- สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร. (2564). *สรุปข้อมูลสถิติวัตถุอันตราย*.
https://www.doa.go.th/ard/?page_id=386.
- สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร. (2567). *การนำเข้าวัตถุอันตราย ปี 2567*.
https://www.doa.go.th/ard/?page_id=6097
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566-25670) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2567*. <https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D2/2D10Apr2023123832.pdf>
- สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ ประจำกรุงโตเกียว. (2567). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น. สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. <https://www.opsmoac.go.th/tokyo-dwl-files-422891791067>
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2568). *การปฏิบัติทางเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP)*. https://www.opsmoac.go.th/yasothon-article_prov-files-431691791798
- สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2562). *คู่มือการเตรียมความพร้อมสำหรับการรับรองฟาร์มมาตรฐาน GAP แบบกลุ่ม (พืช ประมง ปศุสัตว์)*. กองส่งเสริมมาตรฐาน สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2567). *คู่มือการเตรียมความพร้อมสำหรับการรับรองฟาร์มมาตรฐาน GAP แบบกลุ่ม (พืช ประมง ปศุสัตว์)*. กองส่งเสริมมาตรฐาน สำนักงานมาตรฐานและสินค้าเกษตรแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ. (2565). *เปิดแผนการปฏิรูปภาคการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น. ส่วนการต่างประเทศ สำนักยุทธศาสตร์การเกษตร วิจัยและประเมินผลและส่งเสริมกิจการพิเศษ*. <https://www.nfc.or.th/wp-content/uploads/download-manager-files/publishing-globalagri-news-japan-60-004.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566—2570)*. ราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2563). *การศึกษารับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกผักเข้าสู่การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) กรณีศึกษา คื่นห่าและถั่วฝักยาว: เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 112*. สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร.

- ลำราญ สระโณ, พันธุ์ศักดิ์ อินทรวงศ์, อุดร เจริญแสง, สุพันธ์ ถิระวุฒิ, กัญญาภรณ์ พิพิธแสงจันทร์, สุภากร รัตนสุภา, อริยรัช แสนเกต, และสมใจ จินชานนา. (2548). *การศึกษาผลกระทบจากการนำ GAP มาปรับใช้ในพื้นที่เกษตรกรจังหวัดพัทลุง*. สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุภัทตรา คณานิตย์, ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล, และชัยชาญ วงษ์สามัญ. (2560). ความต้องการของเกษตรกรต่อการได้รับการพัฒนาการเกษตรจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทอง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารแก่นเกษตร*, 1(ฉบับพิเศษ), 1515-1521.
- สุรพงษ์ ปราบปราม และโชติ บศิริรัฐ. (2565). การแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. *Journal of Modern Learning Development*, 7(11), 529-537.
- สุรพล เศรษฐบุตร. (2554). *พัฒนาการของระบบส่งเสริมการเกษตร*. ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร. <https://slideplayer.in.th/slide/2278495/>
- เสาวนารถ เล็กเลอสินธุ์. (2560). ความรู้ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 11(25), 88-98.
- อรุณี เอกพาณิชย์ถาวร และกิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจ*, 1(1), 72-91.
- อิงอร ไชยยศ. (2567). *เอกสารประกอบการสอน ชุติวิชา 91326 วนศาสตร์เกษตร หน่วยที่ 6 องค์ประกอบของวนเกษตร*. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อดิศักดิ์ อ่ำเทศ, สุณิพร สุวรรณมณีพงศ์, และดวงกมล ปานรสทิพ ธรรมาธิวัฒน์. (2565). กลยุทธ์การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปลีว จังหวัดละเชิงเทรา. *วารสารแก่นเกษตร*, 38(3), 331-344.
- อภิเดช ช่างชัย, สันติ ศรีสวนแดง, และประสงค์ ต้นพิชัย. (2560). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(2), 1544-1560.
- อรณิชาน์ ปารมี, จุฑาทิพย์ เกลิมผล, อภิรัฐ บัณจิต, และรุจ ศิริสัตยลักษณ์. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนบน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 11(2), 167-177.

- อาทิตยา พงพรหม. (2562). *หลักการและรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน: เอกสารเผยแพร่ฉบับที่ 503*. สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- Bahar, M. & Griesbach, R. (2020). Agricultural extension: The precursor to today's technology transfer. *Agricultural Extension. Journal of the Licensing Executives Society*, 55(3), 232-236.
- Blum, M. L., Cofini, F., & Sulaiman, R. V. (2020). *Agricultural extension in transition worldwide: Policies and strategies for reform*. FAO.
- Bloom, B. S., Madaus, G. F., & Hastings, J. T. (1971). *Handbook on formative and summative evaluation of student learning*. McGraw-Hill.
- Bradfield, D. J. (1996). *Guide to extension training*. FAO.
- CALS. (2020). *Agricultural extension: Sharing research-based knowledge worldwide*. North Carolina State University.
- Clark, H. & Anderson, A. A. (2004). *Theory of change and logic models: Telling them apart*. Paper presented at the American Evaluation Association Conference.
- Creswell, J. W. (2015). *A concise Introduction to mixed method research*. Sage.
- Davis, K., Makhija, S., & Spielman, D. J. (2021). *Agricultural extension and rural advisory services: What have we learned? What's next?*. International Food Policy Research Institute (IFPRI).
- Dwyer, J. & Maredia, K. (2021). Overview & importance of agricultural extension: Innovations in agricultural extension. Michigan State University.
- FAO. (2016). *Farmer field school guidance document*. FAO.
- FAO. (2024). *Pesticides use and trade, 1990–2022*. <https://www.fao.org/statistics/highlights-archive/highlights-detail/pesticides-use-and-trade-1990-2022/en>
- Foster, G. M. (1973). *Tradition societies and technological change*. Harper & Row.
- IFOAM. (2022). *Sustainable development*. <https://www.ifoam.bio/our-work/what/sustainable-development>
- Kalish, H. I. (1981). *Leaning: Principles and applications*. McGraw-Hill.
- Kumar, A., Verma, S., Prasad, A. M., Kishore, A., & Saroj, S. (2019). *The million farmers school: An evaluation of its impact on farmers' agricultural knowledge in Uttar Pradesh, India (IFPRI Discussion Paper)*. International Food Policy Research Institute.

- Khalid, S. M. N. & Sherzad, S. (2019). *Agricultural extension manual for extension workers*. FAO.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. In Reading in Fishbein, M (Ed.), *Attitude Theory and Measurement*. Wiley & Son.
- Macmillan, T. T. (1971, May 3-5). The delphi technique. Paper presented at the annual meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development. Monterey, California.
- Mandarino, R. A., Barbosa, F. A., Lopes, L. B. Telles, V., Florence, E. A. S., & Bicalho, F. L. (2019). Evaluation of good agricultural practices and sustainability indicators in livestock systems under tropical conditions. *Agricultural Systems*, 174, 32–38.
- Mikulas, W. L. (1978). *Behavior modification*. Harper & Row.
- Norton, G. W. & Alwang, J. (2020). Changes in agricultural extension and implications for farmer adoption of new practices. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 42(1), 8–20.
- O’Leary, K. D. & Wilson, G. T. (1987). *Behavior therapy* (2nd ed.). Prentice-Hall.
- Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 51, 390-395.
- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations* (3rd ed). The Free Press.
- Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of innovation: A cross cultural approach*. The Free Press.
- Rossi, G. A. M., Hoppe, E. G. L., Mathias, L. A., Martins, A. M. C. V., Mussi, L. A., & Prata, L. F. (2015). Bovine cysticercosis in slaughtered cattle as an indicator of Good Agricultural Practices (GAP) and epidemiological risk factors. *Preventive Veterinary Medicine*, 118(4), 504–508.
- Schreinemachers, P., Schad, I., Tipraqsa, P., & Williams, P. M. (2012). Can public GAP standards reduce agricultural pesticide use? The case of fruit and vegetable farming in northern Thailand. *Agriculture and Human Values*, 29(4), 519–529.
- Siankwilimba, E., Mumford, J. H., Mudenda, B. H., Mumba, C. & Hoque, M.E. (2022). Covid-19 and the sustainability of agricultural extension models. *International Journal of Applied Chemical and Biology Sciences*, 3(2), 1-20. DOI: <https://identifier.visnav.in/1.0001/ijacbs-211-05003/>.

- Sitorus, R., Harianto, H., Suharno, S., & Syaukat, Y. (2020). The application of good agricultural practices of white pepper and factors affecting farmer participation. *Agriekonomika*, 9(2), 129-139
- Taylor, C., Spacco, J., Bunde, D. P., Zeume, T., Butler, Z., Bort, H., Maiorana, F., & Hovey, C. L. (2018, June). Propagating the adoption of CS educational innovations. In *Proceedings of ITiCSE 2018, Larnaca, Cyprus*. DOI: <https://doi.org/10.1145/nnnnnnnn.nnnnnnnn>.
- Torimiro, D. O., & Igodan, C. O. (Eds.). (2019). *Global agricultural extension practices: Country by country approaches*. Nova Science Pub.
- Van den Berg, H., Ketelaar, J. W., Dick, M., & Fredix, M. (2020). Is the farmer field school still relevant? Case studies from Malawi and Indonesia. *Wageningen Journal of Life Sciences*, 92(1), 1-13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.njas.2020.100329>
- Van den Berg, H., Phillips, S. & Morales-Abubakar, A. L. C. (2023). *Monitoring, evaluation and learning in farmer field school programs a framework and toolkit*. FAO.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ดร.ปทุม สุริยา เจ้าของศูนย์เกษตรทฤษฎีใหม่สวนครูประทุม
บ้านสันป่ายาง หมู่ 2 ตำบลสันป่ายาง
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ผศ.ดร.ปิยะชาติ เวียนาค อาจารย์ประจำสาขาวิชาคณิตศาสตร์และสถิติ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. ผศ.ดร.สายฝน แสนใจพรหม อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประเมินและการวิจัย
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ที่ อว. ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ ๔๐๓

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถ.ช้างเผือก อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๖ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.ประทุม สุริยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัษฎ์ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรภิไล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย เห็นว่าท่านเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี โดยนักศึกษาได้ประสานกับท่านแล้ว บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจ และให้ความเห็นเกี่ยวกับเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓/-๒๖๓-๙๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โทร. ๐๙๓/-๒๖๓-๙๑๔๑

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว.๕๓/๕

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๓/

เรื่อง ขอดความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะชาติ เวียงนาค

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบน พื้นฐานศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ หริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย เห็นว่าท่านเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี โดยนักศึกษาได้ประสานกับท่านแล้ว บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอดความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตรวจและให้ความเห็นเกี่ยวกับเครื่องมือในการทำการค้นคว้าอิสระดังเอกสารที่แนบมา พร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โทร. ๐๙๓/-๒๖๓-๙๑๔๑

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว.๕๓/๕

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายฝน แสนใจพรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัษฎ์ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบน พื้นฐานศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรธิไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย เห็นว่าท่านเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี โดยนักศึกษาได้ประสานกับท่านแล้ว บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตรวจและให้ความเห็นเกี่ยวกับเครื่องมือในการทำการค้นคว้าอิสระดังเอกสารที่แนบมา พร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชาณรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว.๔๐๙

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๓/ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางสาวสิรินภา สะปันนา

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัษฎ์ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรวิไล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ในระหว่างวันที่ ๑ – ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓/ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสาน กับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๙-๒๖๓-๙๔๔๔

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว.๔๐๙

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง

จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๓/ มิถุนายน ๒๕๖๓/

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นายประพันธ์พงษ์ ใหม่เพย

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ในระหว่างวันที่ ๑ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓/ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสาน กับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓-๒๖๓-๙๑๘๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ ๖.๔๐๙

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๗ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางสาวณัฐวรรณ จันทน์นวล

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรธิไพฑูริ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ในระหว่างวันที่ ๑ – ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสาน กับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓๗-๒๖๓-๙๑๔๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ ขว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมนตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พรธิไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓-๒๖๓-๙๑๔๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน ประธานกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัถฐ์ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยังยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓-๒๖๓-๙๑๘๘

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ ขว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านม่วงคำ

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัฒม์ อัจฉริยะมนตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยังยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๕๓-๒๖๓-๕๑๘๑

ผู้วิจัย ๐๖๓-๕๔๔-๖๕๑๓

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นักวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยังยื่น การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติเดชานรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๙-๒๖๓-๙๑๔๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๗

ที่ ขว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นักพัฒนาการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอรรถ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยังยื่น การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชาณรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๙-๒๖๓-๙๑๘๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ที่ ขว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน นักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัษฎ์ อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยังยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชาณรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๓๗-๒๖๓-๙๑๘๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๔-๖๕๑๓

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑/ว. ๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๙ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน เกษตรอำเภอแม่ริม

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้ นายอัคร อัจฉริยมณตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ยั่งยืน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐาน ศาสตร์พระราชา สำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ พริบไหว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อทำวิทยานิพนธ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะประสานกับท่านโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ โชติกเดชธารรงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๙๙-๒๖๓-๙๑๘๑

ผู้วิจัย ๐๖๙-๙๔๙-๖๕๑๓

ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือชุดที่ 1 : แบบสอบถามข้อมูลระดับบุคคล ครีวเรือน และชุมชน (กลุ่มเกษตรกร)

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจข้อมูลระดับบุคคล ครีวเรือนและชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์ นายอัคร์ อัจฉริยมนตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ดังนั้นจึงใคร่ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลที่จริงและตอบคำถามในทุกคำถาม เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนตามเป้าหมาย ทั้งนี้ข้อมูลส่วนบุคคลของท่านและครีวเรือน จะถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีการเปิดเผยชื่อและนามสกุลของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลจะถูกนำมาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ และเขียนเรียบเรียงในเชิงวิชาการเท่านั้น ในโอกาสนี้ข้าพเจ้า นายอัคร์ อัจฉริยมนตรี ขอขอบพระคุณทุกท่านในความร่วมมือเป็นอย่างยิ่ง

คำอธิบายในการตอบแบบสอบถาม: แบบสอบถามมีทั้งหมด 8 ตอน โดยให้ท่านใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องสี่เหลี่ยม ☐ หรือเติมข้อความคิดเห็นของท่านลงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป

1. เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา	☐ 2. มัธยมศึกษา
☐ 3. ปริญญาตรี	☐ 4. สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพ ☐ 1. โสด ☐ 2. สมรส ☐ 3. หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่
5. สมาชิกในครีวเรือนทั้งหมด.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน (รวมผู้ตอบแบบสอบถาม)
6. ท่านใช้เวลาพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านม่วงคำนานเท่าไร

☐ 1. มีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านม่วงคำ	☐ 2. น้อยกว่า 5 วัน
☐ 3. 6 - 15 วัน	☐ 4. 16 – 30 วัน
☐ 5. มากกว่า 30 วัน	

7. การประกอบอาชีพหลัก

☐ 1. ว่างาน/ไม่มีงานทำ	☐ 2. เกษตรกร (กรุณาตอบข้อ 11.1 – 11.2)
☐ 3. ค้าขาย/ประกอบธุรกิจ	☐ 4. รับจ้างทั่วไป/บริการ
☐ 5. ทำงานบ้าน	☐ 6. ข้าราชการ
☐ 7. รัฐวิสาหกิจ	☐ 8. พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน
☐ 9. ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	☐ 10. นักเรียน/นักศึกษา

8. สิทธิการใช้พื้นที่ ☐ 1. เป็นเจ้าของ ☐ 2. เช่าที่ดินคนอื่น

9. ลักษณะของการทำเกษตรกรรม

☐ 1. บริโภคภายในครัวเรือน	☐ 2. ขายเองภายในหมู่บ้าน
☐ 3. ขายเองภายนอกหมู่บ้าน	☐ 4. ขายให้กลุ่ม / สหกรณ์ของชุมชน
☐ 5. พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ	

10. การเลี้ยงสัตว์

☐ 1. ไม่เลี้ยงสัตว์	☐ 2. เลี้ยงสัตว์

11. แหล่งที่มาของรายได้ของครอบครัวในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. การเกษตรกรรม	☐ 2. รายได้จากการค้าขาย
☐ 3. การรับจ้างภายในชุมชน	☐ 4. การรับจ้างภายนอกชุมชน
☐ 5. งานประจำ เช่น รับราชการ รัฐวิสาหกิจ พนักงานของรัฐ พนักงานเอกชน ฯลฯ	

12. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนหรือไม่

☐ 1. ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย
☐ 2. เป็นสมาชิกกลุ่ม (กรุณาตอบข้อ 13)

13. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มประเภทใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. กลุ่มอาชีพ	☐ 2. กลุ่มออมทรัพย์	☐ 3. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
☐ 4. กลุ่มฌาปนกิจ	☐ 5. กลุ่มสตรี	☐ 6. กลุ่มผู้ใช้น้ำ
☐ 7. กลุ่มจัดการป่า		

14. การรวมกลุ่มต่างๆ ข้างต้น เกิดขึ้นด้วยวิธีใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ชาวบ้านรวมตัวกันเอง	☐ 2. ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ก่อตั้ง
☐ 3. หน่วยงานภายนอกเข้ามาจัดตั้ง	☐ 4. ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกกับชุมชน
☐ 5. ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	

ตอนที่ 2 ภาวะด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน

2.1 ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

- ☐ 1. เป็นของตนเอง ☐ 2. เช่าอยู่อาศัย

2.2 พื้นที่ทำกิน

- ☐ 1. เป็นของตนเอง ☐ 2. เช่าอยู่อาศัย

2.3 การจัดจำหน่ายผลผลิต

- ☐ 1. ไม่ได้จัดจำหน่ายในชุมชน
☐ 2. จัดจำหน่ายในชุมชน

2.4 แหล่งที่มาของรายได้ในครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. รายได้จากการเกษตร ☐ 2. รายได้จากการรับจ้าง
☐ 3. รายได้จากการค้าขาย ☐ 4. รายได้จากธุรกิจส่วนตัว
☐ 5. รายได้จากการให้กู้ยืม

2.5 ต้นทุนการผลิต (บาทต่อปี)

- ☐ 1. ค่าเช่าที่ดิน.....บาท/ปี
☐ 2. ค่าจ้างแรงงาน.....บาท/ปี
☐ 3. ค่าวัตถุดิบในการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าอาหารสัตว์).....บาท/ปี
☐ 4. ค่าซื้อเครื่องมือ เครื่องจักร/อุปกรณ์ในการผลิต.....บาท/ปี
☐ 5. ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท/ปี
☐ 6. ค่าไฟฟ้า.....บาท/ปี
☐ 7. ค่าน้ำ.....บาท/ปี

2.6 แหล่งเงินทุน

- ☐ 1. ของตนเอง ☐ 2. กู้ยืมทั้งหมด
☐ 3. กู้ยืมบางส่วน

2.7 รายได้จากผลผลิต.....บาท/ปี

2.8 ระบบการเกษตรกรรมเป็นรูปแบบใด

- ☐ 1. ปลูกรัก ☐ 2. ปลูกรัก + ไม้ผล
☐ 3. ปลูกรัก + ไม้ผล + พืชไร่ ☐ 4. ปลูกรัก + ไม้ผล + เลี้ยงสัตว์
☐ 5. ปลูกรัก ☐ 6. ปลูกรัก + เลี้ยงสัตว์

- ☐ 7. เลี้ยงสัตว์ ☐ 8. ปลุกไม้ตัดดอก

2.9 การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมการเกษตรในชุมชน

- ☐ 1. ไม่มีส่วนร่วม
☐ 2. มีส่วนร่วม

2.10 แหล่งที่มาของรายได้หลักในครัวเรือน

- ☐ 1. อาชีพที่ทำเป็นหลัก ☐ 2. รับจ้าง
☐ 3. ทั้งอาชีพหลักและรับจ้าง

2.11 จำนวนรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (โดยเฉลี่ยต่อเดือน)

- ☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน ☐ 2. 5,000 – 10,000 บาท/เดือน
☐ 3. 10,001 – 20,000 บาท/เดือน ☐ 4. 20,001 – 30,000 บาท/เดือน
☐ 5. 30,001 – 40,000 บาท/เดือน ☐ 6. 40,001 – 50,000 บาท/เดือน
☐ 7. มากกว่า 50,000 บาท/เดือน

2.12 จำนวนรายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือน (โดยเฉลี่ยต่อเดือน)

- ☐ 1. ค่าใช้จ่ายในการเกษตรกรรม (โปรดระบุ).....บาท/เดือน
☐ 2. ค่าซื้ออาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน (โปรดระบุ).....บาท/เดือน
☐ 3. ค่าผ่อนรถ (โปรดระบุ).....บาท/เดือน
☐ 4. ค่าผ่อนบ้าน (โปรดระบุ).....บาท/เดือน
☐ 5. ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของคนในครอบครัว (โปรดระบุ).....บาท/เดือน

2.13 ท่านมีภาระหนี้สินในครัวเรือน หรือไม่

- ☐ 1. ไม่มีหนี้สิน
☐ 2. มีหนี้สิน

2.14 ท่านมีการออมเงินในครัวเรือน หรือไม่

- ☐ 1. ไม่มีเงินออม
☐ 2. มีเงินออม จำนวน.....บาท

2.15 ระบุแหล่งออมเงิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. ธกส. ☐ 2. ธนาคารพาณิชย์ ☐ 3. ธนาคารออมสิน
☐ 4. กองทุนเงินล้าน ☐ 5. ธนาคารหมู่บ้าน ☐ 6. กลุ่มออมทรัพย์
☐ 7. สหกรณ์การเกษตร ☐ 8. ออมไว้เองในครัวเรือน

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ท่านเลือกตอบ

- 3.1 การทำเกษตรปลอดภัย สามารถใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรได้ แต่ต้องคุมระยะเวลาในการใช้ หรือตามข้อกำหนดของกรมวิชาการเกษตร
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.2 การทำเกษตรปลอดภัย เป็นการช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีที่สุด
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.3 การทำเกษตรปลอดภัย มีการปฏิบัติเหมือนกับการทำเกษตรอินทรีย์
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.4 การเกษตรที่ดีที่เหมาะสมให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตเท่าเทียมกันกับผู้บริโภค
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.5 การขอรับรองแหล่งผลิตพืชตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมจะต้องมีพื้นที่ปลูกไม่น้อยกว่า 3 ไร่
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.6 ก่อนการขอรับรองเกษตรที่ดีที่เหมาะสม ต้องมีข้อมูลการใช้ที่ดินของตนเอง ย้อนหลังอย่างน้อย 3 ปี
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.7 สามารถใช้น้ำเสียที่ได้รับการบำบัดแล้วจากโรงงานอุตสาหกรรมได้
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.8 ควรมีการเก็บตัวอย่างดินอย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี และจัดทำประวัติใช้ดินย้อนหลัง 2 ปี ติดต่อกัน
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.9 การใช้สารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้กับการเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรที่ดีที่เหมาะสม เพราะอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในผลผลิตได้
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.10 การผลิตพืชตามเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จะต้องมีการสำรวจการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.11 การผลิตพืชตามเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จะต้องเว้นระยะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 14 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง

- 3.12 ภาชนะบรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วควรนำไปเผาทำลาย
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.13 สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ใกล้ฟาร์มเกษตรเพื่อสะดวกในการนำมาใช้
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.14 กระสอบปุ๋ยเคมี หรือภาชนะที่ใช้บรรจุสารเคมีทางการเกษตร ไม่ควรนำมาใช้ใส่ในขณะที่กำลังเก็บเกี่ยวผลผลิตพืช
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.15 ผลผลิตที่เสียหายจากการเก็บเกี่ยว และมีตำหนิจากโรคและแมลงศัตรูพืชจะต้องทำการคัดแยกออกก่อนที่จะจัดเรียงลงในภาชนะบรรจุ
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.16 ควรมีการบันทึกข้อมูลการผลิตพืชตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมให้ถูกต้องหลังจากการปฏิบัติงานทุกครั้ง อย่างต่อเนื่องกัน อย่างน้อย 2 ปี
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.17 หลังจากการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จะต้องลงลายมือชื่อทุกครั้ง
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.18 แหล่งน้ำที่อยู่ใกล้คอกปศุสัตว์สามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกได้
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.19 การเก็บเกี่ยวผลผลิตควรอยู่ในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง
- 3.20 การจัดเก็บปัจจัยการผลิตควรอยู่ในห้องเดียวกันทั้งหมด และห่างไกลจากฟาร์ม
☐ 1. ถูกต้อง ☐ 2. ไม่ถูกต้อง

ตอนที่ 4 ระดับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัย

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามระดับการปฏิบัติของท่าน โดยให้คะแนนดังนี้

5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ประเด็นคำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
1. การเกษตรปลอดภัยต้องเว้นระยะการใช้อย่างน้อย 14 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยว					
2. แหล่งน้ำที่อยู่ใกล้คอกปศุสัตว์ไม่ควรนำมาใช้ในการเพาะปลูก					
3. ไม่ควรจัดเก็บปัจจัยการผลิตไว้ในห้องเดียวกัน และควรเก็บห่างไกลจากฟาร์ม					
4. สถานที่เก็บสารเคมีควรอยู่ห่างจากฟาร์มเกษตรแต่อาจไม่สะดวกในการใช้งาน					
5. ภาชนะบรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วไม่นำไปเผาทำลาย					
6. ลงลายมือชื่อทุกครั้งหลังจากบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานเกษตรปลอดภัย					
7. สามารถใช้น้ำเสียที่ได้รับการบำบัดแล้วจากโรงงานอุตสาหกรรมได้					
8. การเกษตรปลอดภัยให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตเท่าเทียมกันกับผู้บริโภค					
9. เกษตรปลอดภัยมีการปฏิบัติแตกต่างกับเกษตรอินทรีย์					
10. ภาชนะที่ใช้บรรจุสารเคมีทางการเกษตรไม่นำมาใช้ใส่ผลผลิตเกษตรปลอดภัย					
11. การขอรับรองเกษตรปลอดภัยต้องมีข้อมูลการใช้ที่ดินของตนเอง ย้อนหลังอย่างน้อย 3 ปี					
12. การขอรับรองแหล่งผลิตพืชในแนวทางเกษตรปลอดภัยต้องมีพื้นที่ปลูกไม่น้อยกว่า 3 ไร่					
13. การใช้สารชีวภัณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้กับการเกษตรปลอดภัย เพราะอาจทำให้จุลินทรีย์ในสารชีวภัณฑ์ตายได้					
14. การเกษตรปลอดภัยต้องมีการสำรวจการเข้าทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์					
15. การเก็บเกี่ยวผลผลิตควรอยู่ในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต					

ประเด็นคำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
16. ควรมีการบันทึกข้อมูลการผลิตเกษตรปลอดภัยให้ถูกต้องหลังจากการปฏิบัติงานทุกครั้ง อย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ปี					
17. ควรมีการเก็บตัวอย่างดินอย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี และจัดทำประวัติใช้ดินย้อนหลัง 2 ปี ติดต่อกัน					
18. การเกษตรปลอดภัยใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตร ได้แต่ต้องควบคุมตามข้อกำหนดของกรมวิชาการเกษตร					
19. เกษตรปลอดภัยเป็นการช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
20. ผลผลิตที่เสียหายจากการเก็บเกี่ยว และมีตำหนิจากโรคและแมลงศัตรูพืช ต้องทำการคัดแยกออกก่อนทำการบรรจุ					

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นต่อการทำเกษตรปลอดภัย

5.1 ท่านคิดว่าสุขภาพโดยรวมของท่านอยู่ในระดับใด

- ☐ 1. ไม่ดีเลย ☐ 2. ไม่ค่อยดี ☐ 3. ดี ☐ 4. ดีมาก ☐ 5. ดีเยี่ยม

5.2 ผลค่าเลือดเพื่อวัดความเสี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีในร่างกาย ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา

- ☐ 1. ไม่ปลอดภัย (สีดำ) ☐ 2. มีความเสี่ยง (สีเขียว)
☐ 3. ปลอดภัย (สีน้ำตาล) ☐ 4. ปกติ (สีส้ม)

5.3 ระดับความคิดเห็นในการเลือกใช้สารเคมีทางการเกษตร

(โปรดระบุตัวเลขหน้าข้อความที่ท่านเลือก ตามระดับความสำคัญ โดย 1 = มาก, 2 = ปานกลาง, 3 = น้อย)

- 1. ช่วยเพิ่มผลผลิต และความสวยงาม ของพืชหลัก
 2. ช่วยป้องกันการระบาดของศัตรูพืชได้อย่างรวดเร็ว
 3. ช่วยลดต้นทุนการผลิตในด้านแรงงาน
 4. ช่วยลดการทำไร่เลื่อนรอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้
 5. ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต
 6. ช่วยให้ชุมชนผลิตอาหารดีขึ้น ลดการขาดแคลนอาหารในบางพื้นที่
 7. ช่วยให้ผลผลิตมีความสวยงาม ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย ตรงความต้องการของตลาด

5.4 ระดับความคิดในการตัดสินใจ “ลด ละ เลิก” การใช้สารเคมีทางการเกษตร

(โปรดระบุตัวเลขหน้าข้อความที่ท่านเลือก ตามระดับความสำคัญ โดย 1 = มาก, 2 = ปานกลาง, 3 = น้อย)

- 1. ส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของตนเองและผู้บริโภค
 2. เกิดการปนเปื้อน และตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อมนาน
 3. ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิต
 4. ช่วยลดการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าใหม่ และทำลายป่าไม้
 5. ช่วยเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต

ตอนที่ 6 การรับรู้ข่าวสารในการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย

6.1 ท่านได้รับรู้ข้อมูลการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยของหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นต่อเนื่องระดับใด

- ☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

6.2 ท่านคิดว่าการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยเป็นประโยชน์โดยภาพรวมต่อชุมชนบ้านม่วงคำในระดับใด

- ☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

6.3 ท่านคิดว่าการส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบใดที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ

(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. การฝึกอบรม และการพบปะเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน หรือในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร
- ☐ 2. การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนผ่านเวทีชุมชน
- ☐ 3. การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- ☐ 4. โรงเรียนเกษตรกร โดยทีมพี่เลี้ยงช่วยเหลืออย่างเข้มข้น และต่อเนื่องตลอดฤดูกาลเพาะปลูก
- ☐ 5. โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรจากสถาบันการศึกษา
- ☐ 6. การส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแบบเฉพาะเจาะจง
- ☐ 7. การใช้งานวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมร่วมกับเกษตรกรในชุมชน
- ☐ 8. การส่งเสริมการเกษตรแบบร่วมกันออกค่าใช้จ่ายร่วมกัน

ตอนที่ 7 การรับรู้รับทราบพื้นฐานศาสตร์พระราช

7.1 ท่านเคยได้รับรู้ รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชในเรื่องใดบ้าง

- ☐ 1. เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด
- ☐ 2. หลักการทำงาน
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด
- ☐ 3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด
- ☐ 4. หลักการพึ่งพาตนเอง
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด
- ☐ 5. การเกษตรทฤษฎีใหม่
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด
- ☐ 6. การเกษตรแบบไร่นาสวนผสม และ โคกหนองนา
อยู่ในระดับใด
☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

7.2 ท่านได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในด้านใด
และอยู่ในระดับใด (อ่านคำอธิบายก่อนเลือก และสามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ด้านความพอประมาณ

ความพอดี พอเหมาะ ไม่มากหรือน้อยเกินไปจนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ยึดหลักทางสายกลางและความไม่โลภ

อยู่ในระดับใด

☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

☐ 2. ด้านความมีเหตุผล

ใช้ปัญญาในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล คำนึงถึงผลที่อาจเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ อยู่ภายใต้
กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม และใช้ปัญญาในการพิจารณามากกว่า
ใช้ความรู้สึก

อยู่ในระดับใด

☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

☐ 3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที มีความไม่ประมาทต้อง
เตรียมพร้อมและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติ

อยู่ในระดับใด

☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

☐ 4. ด้านความรู้

ความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ และเน้นการใช้ปัญญาในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

อยู่ในระดับใด

☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

☐ 5. ด้านคุณธรรม

การยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทาง มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น
มีความสามัคคี ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

อยู่ในระดับใด

☐ 1. น้อยที่สุด ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก ☐ 5. มากที่สุด

เครื่องมือชุดที่ 2 : แบบสอบถามข้อมูลผู้บริโภคลิ้นค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้บริโภคลิ้นค้าเกษตรปลอดภัยจากหมู่บ้านม่วงคำ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์ นายอัคร อัจฉริยมนตรี นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำอธิบายในการตอบแบบสอบถาม: แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน โดยให้ท่านใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องที่เลือก ☐ หรือเติมข้อความคิดเห็นของท่านลงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป

1. เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ 1. ระดับชั้นประถมศึกษา	☐ 2. ระดับชั้นมัธยมศึกษา
☐ 3. ระดับปริญญาตรี	☐ 4. สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพ ☐ 1. โสด ☐ 2. สมรส ☐ 3. หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่
5. สมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
6. จำนวนบุตรหลานทั้งหมด.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
7. ลักษณะการพักอาศัย

☐ 1. พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านม่วงคำ	☐ 2. พักอาศัยอยู่นอกหมู่บ้านม่วงคำ
--	---
8. ท่านประกอบอาชีพใด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ว่างาน	☐ 2. เกษตรกร
☐ 3. ค้าขาย	☐ 4. รับจ้างทั่วไป/บริการ
☐ 5. ทำงานบ้าน	☐ 6. ข้าราชการ
☐ 7. รัฐวิสาหกิจ	☐ 8. พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน
☐ 9. ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	☐ 10. นักเรียน/นักศึกษา
9. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	☐ 2. 10,001 – 20,000 บาท
☐ 3. 20,001 – 30,000 บาท	☐ 4. 30,001 – 40,000 บาท
☐ 5. 40,000 บาท ขึ้นไป	

**ส่วนที่ 2 ทักษะของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรปลอดภัย จากชุมชนตำบลโป่งแยง อำเภอแม่วิ่ง
จังหวัดเชียงใหม่**

1. เหตุผลของการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. นำมาบริโภคเอง	☐ 2. นำไปเป็นของฝาก
---	--
2. เหตุผลในการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ปลอดภัยจากสารเคมี	☐ 2. ดีต่อสุขภาพตนเองและครอบครัว
☐ 3. ช่วยรักษาสีเขียว	☐ 4. ตามกระแสสังคม/เพื่อนบ้าน
☐ 5. ช่วยเหลือเกษตรกร	☐ 6. ราคาถูก
☐ 7. รสชาติดีกว่า ปลอดภัยกว่า	☐ 8. หาซื้อได้ง่าย
3. ชนิดของสินค้าเกษตรปลอดภัยที่เลือกซื้อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ผักสด	☐ 2. ผลไม้สด
☐ 3. ข้าว	☐ 4. เนื้อสัตว์
☐ 5. ไข่	☐ 6. ชา กาแฟ โกโก้
☐ 7. ธัญพืชและถั่ว	☐ 8. สมุนไพร
☐ 9. สินค้าเกษตรปลอดภัยแปรรูป	☐ 10. อาหารปรุงสำเร็จ
4. ความถี่ในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย เฉลี่ย (ครั้งต่อสัปดาห์)

☐ 1. 1 ครั้ง หรือน้อยกว่านั้น	☐ 2. 2-4 ครั้ง
☐ 3. 5-7 ครั้ง	☐ 4. มากกว่า 7 ครั้ง
5. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย บาทต่อครั้ง
6. เปรียบเทียบราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยกับราคาสินค้าเกษตรทั่วไป

☐ 1. สินค้าเกษตรปลอดภัยราคาแพงกว่า
☐ 2. สินค้าเกษตรปลอดภัยราคาถูกกว่า
☐ 3. ราคาเท่ากัน

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้บริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่องตามความคิดเห็นของท่าน โดยให้คะแนนดังนี้

5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อผู้บริโภค	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสังคมและวัฒนธรรม					
1. ได้รับคำแนะนำจากเพื่อนในการตัดสินใจซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย					
2. บุคคลในครอบครัวมีส่วนในการตัดสินใจซื้อ					
3. สินค้าเกษตรปลอดภัยเป็นที่ยอมรับ และนิยมกันในสังคม					
4. ท่านเลือกที่จะซื้อเมื่อถูกชักชวนจากผู้ขาย					
5. มีความเชื่อมั่นในสินค้าที่รับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย					
6. มีความเชื่อมั่นในร้านค้าหรือเกษตรกรที่ไว้ใจได้					
ด้านจิตวิทยา					
1. รู้สึกปลอดภัยจากสารเคมีเมื่อบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย					
2. มีความเชื่อว่าจะได้รับประโยชน์จากการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัย					
3. มีความพอใจในคุณค่าทางอาหารของสินค้าเกษตรปลอดภัย					
4. ท่านเคยบริโภคสินค้าเกษตรปลอดภัยมาก่อน					
ด้านผลิตภัณฑ์					
1. สินค้าเกษตรปลอดภัยช่วยให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง					
2. สินค้าเกษตรปลอดภัยมีหลากหลายยี่ห้อให้เลือกซื้อ					
3. มีการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า					
4. ยี่ห้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก					
ด้านราคา					
1. ราคาเหมาะสมกับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย					
2. ราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยราคาแพงเกินไป					
3. ควรมีสินค้าเกษตรปลอดภัยหลายราคาให้เลือกซื้อ					
4. นิยมซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยในช่วงลดราคา					

ปัจจัยที่มีผลต่อผู้บริโภค	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านการจัดจำหน่าย					
1. สถานที่จำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย					
2. สินค้าเกษตรปลอดภัยมีหลากหลายยี่ห้อให้เลือกซื้อ					
3. มีการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า					
4. ยี่ห้อ หรือตราสินค้าที่นิยมหรือเป็นที่รู้จัก					
ด้านการส่งเสริมการตลาด					
1. ควรมีมาตรฐานรับรองจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ					
2. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย					
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนสินค้าเกษตรปลอดภัย					

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เครื่องมือชุดที่ 3 : การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

คำชี้แจง : กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix

กระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายในของตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักเกษตรปลอดภัยของชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2567 เพื่อให้ทราบศักยภาพที่แท้จริงของชุมชน และนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นร่วมกัน จากนั้นให้คะแนนความสำคัญบนพื้นฐานของความจริง ซึ่งเป็นดุลพินิจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งใน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ตามแบบมาตราวัดลิเคิร์ต (Likert scale) 5 ระดับ ดังนี้ ธนภณ นิธิเชาวกุล (2565)

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

คะแนนระหว่าง 4.51-5.00 แสดงว่า เป็น จุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค ในระดับมากที่สุด

คะแนนระหว่าง 3.51-4.50 แสดงว่า เป็น จุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค ในระดับมาก

คะแนนระหว่าง 2.51-3.50 แสดงว่า เป็น จุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค ในระดับพอใช้

คะแนนระหว่าง 1.51-2.50 แสดงว่า เป็น จุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค ในระดับน้อย

คะแนนระหว่าง 1.00-1.50 แสดงว่า เป็น จุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค ในระดับน้อยที่สุด

จากนั้นทำการหาค่าเฉลี่ยเพื่อเป็นทางเลือกในการเข้าช่วยตัดบางประเด็นที่เกิดจากความเห็นต่างจากกระบวนการระดมความคิดเห็นและไม่สามารถสรุปประเด็นที่ไม่ลงตัวออกไปได้ จนเหลือประเด็นที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ด้วย TOWS Matrix และนำไปสร้างรูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

ตัวอย่างตารางการวิเคราะห์ : จุดแข็ง

จุดแข็ง	ระดับความสำคัญ					ค่าเฉลี่ย (1+2+3+4+5)/5
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

เครื่องมือชุดที่ 4 : แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริม

เกษตรกรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสอบถามที่นำเสนอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการระดมความคิดเห็นต่อรูปแบบการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัยสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประกอบเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัยให้เกิดความต่อเนื่องในชุมชนบ้านม่วงคำ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน โดยให้ท่านดำเนินการดังนี้

1. โปรดอ่านข้อความในแบบสอบถามโดยละเอียดก่อนตอบคำถาม

2. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็น ในข้อความที่ท่านคิดว่ามีเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปกำหนดเป็นรูปแบบการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด
เห็นด้วย (4)	หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มาก
ไม่แน่ใจ (3)	หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้บ้าง
ไม่เห็นด้วย (2)	หมายถึง ข้อความนั้นไม่มีความเหมาะสมและอาจเป็นไปได้
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)	หมายถึง ข้อความนั้นไม่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้

ข้อที่	รูปแบบการส่งเสริมเกษตรกรปลอดภัย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
การส่งเสริมในด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management)						
1.	การจัดการความรู้การจัดการฟาร์มเกษตรกรปลอดภัยควบคู่ไปกับระบบเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัด และสมาพันธ์เกษตรกรกรรมยั่งยืนเชียงใหม่ เป็นต้น					
2.	การจัดการความรู้ด้านการรับมือภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ					

ข้อที่	รูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
3.	การขยายการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มแรงงานและกลุ่มอาชีพเสริมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมในชุมชน					
4.	การจัดโครงการให้ความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตรจากสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ					
การส่งเสริมในเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network)						
1.	การจัดตั้งกลุ่ม “เกษตรสีเขียว” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและพึ่งพาอาศัยกันและกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปสู่การเพิ่มพื้นที่เกษตรปลอดภัยในชุมชน					
2.	การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า					
3.	การสร้างพันธมิตรเครือข่ายแรงงานเกษตรชุมชนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าที่ถูกกฎหมายเพื่อลดผลกระทบจากแรงงานสูงอายุและแรงงานต่างด้าว					
4.	การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นความสำคัญของการทำเกษตรปลอดภัย					
การส่งเสริมในด้านนวัตกรรม (Innovation)						
1.	การส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ Yong Smart Farmer					
2.	การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อลดการสูญเสีย การเก็บรักษา และแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม					
3.	การพัฒนาฐานข้อมูล และยกระดับแผนการผลิตที่มีมาตรฐาน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับตลาดอาหารเพื่อสุขภาพ					
4.	การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่					

ข้อที่	รูปแบบการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่เห็นใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
การส่งเสริมในด้านการตลาด (Marketing)						
1.	การพัฒนาตราสัญลักษณ์และแบรนด์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อสร้างการรับรู้และความแตกต่างในตลาดอาหารปลอดภัย					
2.	การสร้างตลาดนัดชุมชนเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรสีเขียวพร้อมโลโก้สติกเกอร์สินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ					
3.	การพัฒนาโมเดลธุรกิจตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรสีเขียวเพื่อขยายช่องทางขายออนไลน์สู่กลุ่มผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ					
4.	การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและคนรักสุขภาพ					

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นายอรรถ อัจฉริยมนตรี

วัน เดือน ปีเกิด 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 370/112 หมู่ 4 ถนนแม่โจ้-เหมืองแก้ว ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50290

อีเมลล์แอดเดรส attatc@gmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2548	หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ (เกษตรเชิงระบบ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2544	หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ (พืชสวน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2564 – ปัจจุบัน	คณบดีคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
----------------------	---